

KONTROLLIA, TUKEA JA YHTEISÖLLISYYTTÄ

Nuorten sosiaalisen pääoman rakentuminen lastensuojelulaitoksissa

Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen

Pro Gradu -tutkielma

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Tampereen yliopisto

Harri Kerola

12.4.2016

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

KEROLA, HARRI: Kontrollia, tukea ja yhteisöllisyyttä. Nuorten sosiaalisen pääoman rakentuminen lastensuojelulaitoksissa.

Pro gradu -tutkielma, 71 s.

Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopinnot

Huhtikuu 2016

Tässä tutkimuksessa tarkastelen lastensuojelulaitoksissa asuneiden kokemuksia siitä, kuinka he ovat kerryttäneet sosiaalista pääomaa tänä aikana. Mielikuvat lastensuojelulaitoksista ovat usein negatiivisia. Tutkimusten mukaan myös sijoitettuihin olleet nuoret pärjäävät elämässään keskimääräistä heikommin. Toisaalta tutkimukset osoittavat, että laitoksissa voidaan kokea itselleen tärkeitä ihmissuhteita ja niistä voidaan erilaisista lähtökohdista huolimatta saada eväitä elämään.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on sosiaalinen pääoma, jota käsitellään James Colemanin, Robert Putnamin ja Pierre Bourdieun teorioiden pohjalta. Kuvaan sosiaalista pääomaa lapsuuden sosiaalisesta alkupääomasta lähtien. Erityisesti tarkastelen sosiaalista pääomaa nuoruudessa. Tässä tutkimuksessa sosiaalinen pääoma liittyy tiettyyn sosiaaliseen kontekstiin, lastensuojelulaitokseen. Samalla kuitenkin olen kiinnostunut siitä, kuinka yksilölle rakentuu tässä kontekstissa itselleen resurssiksi sosiaalista pääomaa ja muita pääoman lajeja.

Tutkimuskysymys oli, miten tutkimukseen osallistuneet kokevat laitoksen sisäisten ihmissuhteiden vaikuttaneen sosiaalisen pääoman rakentumiseen asuessaan lastensuojelulaitoksessa. Tutkimukseen osallistui kuusi henkilöä. Iältään he olivat 18-34 -vuotiaita, laitoksista jo pois muuttaneita. Toteutin tutkimuksen laadullisena, narratiivisena tutkimuksena. Aineiston hankinnan ja analyysin pohjana käytin elämäkerrallista narratiivista lähestymistapaa. Haastattelujen lähtökohdaksi oli antaa tutkimuksen henkilöiden kertoa oma tarinansa mahdollisimman vapaasti. Aineiston pohjalta konstruoin kolme erilaista tarinatyyppeä.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että lastensuojelulaitos voi parhaimmillaan tarjota hyvinkin kotia vastaavan kasvuympäristön. Tässä tutkimuksessa kukaan ei pitänyt huonona lastensuojelulaitoksia sinänsä. Tärkeäksi koettiin työntekijöiden antama sosiaalinen tuki ja kontrolli sekä tavalliset arkiset asiat, joilla osoitettiin välittämistä. Sosiaalisen pääoman epätasainen jakautuminen koettiin huonona. Toisista asukkaista oli saattanut tulla hyvinkin tärkeitä. Yhteisöllisyyden kannalta tärkeäksi koettiin oma asennoituminen sijoitukseen. Yhteisöllisyyttä haittasi muun muassa kiusaaminen ja öhätkaamiset.

Asiasanat: sosiaalinen pääoma, lastensuojelulaitokset, narratiivisuus, yhteisöllisyys, luottamus

ABSTRACT

University of Tampere

School of Social Sciences and Humanities

KEROLA, HARRI: Control , support and a sense of community . The construction of social capital of young people in child welfare institutions .

Master s thesis, 71 pages

Youth Work and Youth Studies

April 2016

In this study, I look at people who have lived in child welfare institutions of how they have structured social capital in this period. Images of child welfare institutions are often negative. Studies have shown that the people who have lived outside their homes as young children are managing less than average as adults. On the other hand studies have shown that people in these institutions can experience important relationships for themselves and they can get tools for life despite their different starting points.

The theoretical framework is social capital. This is discussed on the basis of James Coleman's, Robert Putnam's and Pierre Bourdieu's theories. The image of social capital since the beginning of the social capital of childhood. In particular, I look at the social capital of youth. In this study, social capital refers to the particular social context, a child welfare institution. At the same time, however, I am interested in how individuals construct their social capital and other types of capital in this context.

The research question is how people involved in the study have experienced the way the social capital has structured while living in a child welfare institution. Six people participated in the study. They were from 18 to 34 years of age and no longer living in these institutions. I carried out a qualitative, narrative research. As basis for the acquisition and analysis of the data I used the biographical-narrative approach. The starting point of the interviews was to let the people involved in the study to tell their own story as freely as possible. Based on the material I had constructed three different types of story.

The results of the study show that the child welfare departments can provide very similar upbringing as in home environment. People participating in this study did not resist child welfare institutions as such. Social support and control by the workers as well as ordinary everyday things were regarded important. The uneven distribution of social capital was seen as bad. Also relationships between young children living in these institutions might have developed as important ones. Attitudes played an important role as well. For example bullying and escaping deteriorated the sense of community in these institutions.

Keywords: social capital, child welfare departments, narrative, sense of community, confidence

SISÄLLYS

PRO GRADU 6TUTKIMUKSEN KUVIOT	1
1 JOHDANTO	2
2 SOSIAALINEN PÄÄOMA TUTKIMUKSEN TEOREETTISENA LÄHTÖKOHTANA	4
2.1 Sosiaalinen pääoma ja sen lähikäsitteet	5
2.2 Näkökulmia sosiaaliseen pääomaan	6
2.2.1 Yhteisöllisyys käsitteenä.....	9
2.2.2 Luottamus käsitteenä	11
2.3 Sosiaalinen pääoma lapsuudessa ja nuoruudessa	12
2.3.1 Sosiaalinen alkupääoma.....	12
2.3.2 Sosiaalinen pääoma nuoruudessa	14
2.4 Lastensuojelulaitokset ja sosiaalinen pääoma	17
2.4.1 Lastensuojelulaitos sijaishuollon muotona	18
2.4.2 Lastensuojelulaitoksiin sijoitetut nuoret	18
2.4.3 Arki lastensuojelulaitoksissa.....	19
2.5 Sosiaalinen pääoma negatiivisessa valossa	22
2.6 Sosiaalinen pääoma tässä tutkimuksessa ja tutkimuskysymys	23
3 NARRATIIVISUUS TUTKIMUKSEN MENETELMÄNÄ	24
3.1 Taustaa tutkimusmenetelmän valinnasta	24
3.2 Narratiivisuus	25
3.3 Tarinoiden kerääminen tutkimuksen vaiheena	27
3.3.1 Tutkimuksen henkilöt	27
3.3.2 Tapaamiset käytännössä	29
3.4 Narratiivinen analyysi	32
3.5 Tutkimuksen luotettavuus	34
3.6 Tutkimuksen eettisiä kysymyksiä	36
4 TARINATYYTPIIT KOKEMUKSIA KUVAAMASSA	38
4.1 Yleisiä huomioita ja havaintoja tarinoista	39
4.2 Sijoituspaikka kodinomaisena välittämisenä	41
4.2.1 Suhteet työntekijöihin ja työntekijöiden teot sijoituksen aikana	43
4.2.2 Vertaissuhteet sijoituksen aikana	46
4.2.3 Suhteet työntekijöihin sijoituksen jälkeen	48
4.2.4 Vertaissuhteet sijoituksen jälkeen	48
4.2.5 Mitä koettiin jääneen käteen?.....	49

4.3 Sijoituspaikka tarvittavien rajojen asettajana	49
4.3.1 Suhteet työntekijöihin ja työntekijöiden teot sijoituksen aikana	51
4.3.2 Vertaissuhteet sijoituksen aikana	53
4.3.3 Suhteet työntekijöihin sijoituksen jälkeen	54
4.3.4 Vertaissuhteet sijoituksen jälkeen	54
4.3.5 Mitä koettiin jääneen käteen?.....	54
4.4 Sijoituspaikka pääosin negatiivisena.....	55
4.4.1 Suhteet työntekijöihin ja työntekijöiden teot sijoituksen aikana	56
4.4.2 Vertaissuhteet sijoituksen aikana	58
4.4.3 Suhteet työntekijöihin sijoituksen jälkeen	59
4.4.4 Vertaissuhteet sijoituksen jälkeen	59
4.4.5 Mitä koettiin jääneen käteen?.....	60
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	60
5.1 Sosiaalinen pääoma suhteessa työntekijöihin	61
5.2 Sosiaalinen pääoma suhteessa muihin nuoriin	62
5.3 Pohdinta.....	63
LÄHDELUETTELO	68

PRO GRADU 6TUTKIMUKSEN KUVIOT

KUVIO 1. Sosiaalisen pääoman tarkastelun nelikenttä. 39

KUVIO 2. Tarinatyyppi 1: Sijoituspaikka kodinomaisena välittämisenä. 43

KUVIO 3. Tarinatyyppi 2: Sijoituspaikka tarvittavien rajojen asettajana. 51

KUVIO 4. Tarinatyyppi 3: Sijoituspaikka pääosin negatiivisena kokemuksena. 56

1 JOHDANTO

Olen työskennellyt lastensuojelun sijaishuollossa, mikä on herättänyt minussa kiinnostuksen tutkia laitoksiin sijoitettujen nuorten omia kokemuksia ja nostaa sillä tavoin heidän ääntään kuuluviin. Lastensuojeluun liittyy paljon negatiivisia mielikuvia. Erityisesti lapsen sijoittaminen pois kodistaan nähdään huonona asiana ja lastensuojelulaitokset saattavat monien mielikuvissa olla paikkoja, joihin kertyy huonosti voivia nuoria. Laitoksissa asuvia saatetaan pitää suorastaan toivottomina tapauksina, joille esimerkiksi myötätunnon osoittaminen on vaikeaa. Laitoksiin liittyy selkeästi negatiivinen leima. (Laakso 2009, 26.) Laitosten nähdään olevan omiaan kerryttämään nuorille negatiivista pääomaa.

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan huostaanottotilanteessa lapsi tulee ensisijaisesti sijoittaa perheeseen. Onkin luontevaa ajatella, ettei laitoksessa pystytä tarjoamaan sellaista kasvuymäristöä kuin perheessä. Laitoksissa aikuisten ja nuorten välillä on kyse työntekijä-asiakassuhteesta. Paikalla olevan aikuiset myös vaihtuvat tiuhaan, sillä työntekijät tekevät vuorotyötä. Myös asukkaissa on vaihtuvuutta. Tällaiset olosuhteet vaikuttavat äkkiseltään jopa epävakailta kasvuolosuhteilta.

Tässä tutkimuksessa otan kantaa tähän keskusteluun. Tämä tutkimus tuottaakin osaltaan vastapuhetta edellä kuvaamaani negatiiviseen leimaan lastensuojelulaitoksista. Toki silti tutkimuksessa laitoksiin suhtaudutaan myös kriittisesti. Tarkastelussa on myös lastensuojelulaitosten työntekijä-asiakassuhteet. Lähdin tutkimukseen nimenomaan mielenkiinnosta selvittää, voiko lastensuojelulaitos antaa nuorille ó edes lähes ó vastaavia eväitä elämään kuin perheissä. Toisin sanoen voidaan kysyä pystyvätkö laitosten työntekijät olemaan nuorille vanhemman roolissa, arvojen ja normien opettajana, tukea tarjoavana, luotettavana aikuisena. Kysymystä voidaan laajentaa myös siihen, mikä merkitys muilla laitosten asukkailla on nuorille, millaista tukea tältä yhteisöltä saa ja millainen on asukkaiden keskinäinen luottamus. Tutki- maani ilmiötä kuvaa aiemmissa tutkimuksissa käsite sosiaalinen pääoma.

Sosiaalisen pääoman käsite ei ole aivan yksiselitteisesti määriteltävissä, vaan sille on useita määritelmiä, joista jotkut ovat jopa keskenään ristiriitaisia. Termiä on käytetty yhtenä hyvinvoinnin muodostumisen tekijänä. Näin ollen sosiaalisella pääomalla on merkitystä koko yhteiskunnan talouskehitykseen. Sillä on myös psykologisia ja biologisia vaikutuksia, minkä myötä sosiaalinen pääoma parantaa ihmisen terveyttä ja elämänlaatua. (Ruuskanen 2002, 567.) Sosi-

aalisella pääomalla onkin selvästi yhteys siihen, kuinka esimerkiksi lastensuojelulaitoksessa kasvanut nuori tulee elämässään pärjäämään.

Tilastojen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet pärjäävät muita heikommin aikuisiässä (Kestilä 2012, 612). Toki yksilötasolla menestyminen elämässä voi olla hyvinkin eri tasoisia. Pärjäämistä selitetään usein riski- ja suojaavilla tekijöillä. Joidenkin nuorten taustalla on jo ennen sijoitusta monenlaisia riskitekijöitä, jotka sitten vaikuttavat selviytymistä uudessa ympäristössä. Kuitenkin on mahdollista, että riskitekijöistä huolimatta nuoren elämässä vaikuttaa suojaavia tekijöitä. (Janhukainen 2004, 294.) Lastensuojelulaitoksissa tehtävässä työssä tuleekin usein huomioida nuoren aiemman elämän riskitekijät ja erilaiset kokemukset. Yhtenä tehtävänä onkin aiemman huolenpidon puutteiden korjaaminen, minkä vuoksi työtä kutsutaan usein korjaavaksi. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan lastensuojelulaitoksessa eletyn ajanjakson lisäksi sitä, kuinka tutkimukseen osallistuvat ovat kokeneet laitoksessa hankittujen sosiaalisten verkostojen jääneen vaikuttamaan heidän elämäänsä ja siten myös pärjäämiseensä.

Lastensuojelulaissa (417/2007) pidetään kaikkia alle 18-vuotiaita lapsena ja nuorena pidetään 18-20 -vuotiasta. Yleensä nuorena pidetään kuitenkin jo alaikäisiä henkilöitä. Nuoruuden ajatellaan koostuvan kolmesta eri ajanjaksosta. Nuoruus voidaan jaotella esimerkiksi aikaiseen nuoruuteen, jolla tarkoitetaan ikävuosia 12-14, keskinuoruuteen eli 15-17 -vuotiaisiin sekä myöhäisnuoruuteen, jolla viitataan 18-22 -vuotiaisiin (Aalberg & Siimes 1999, 56). Tutkimuksessani nuoruudella tarkoitetaan jälkimmäisen määritelmän mukaista aikaisesta ja keskinuoruudesta koostuvaa ajanjaksoa. Tähän tutkimukseen osallistui kuusi henkilöä. He kaikki ovat olleet sijoitettuna lastensuojelulaitoksessa keskinuoruudessaan, osa jo ennen sitäkin. Sijoitusten kesto on vaihdellut puolesta vuodesta useaan vuoteen. Osalla oli taustalla useampia sijoituksia.

Tässä tutkimuksessa lähdän ensin liikkeelle sosiaalisen pääoman käsitteestä. Erittelen sitä ensin yleisesti käsitteenä ja suhteessa muihin pääoman lajeihin. Tukeudun tässä erityisesti James Colemanin, Pierre Bourdieun ja Robert Putnamin teorioihin, joista ensin mainitti pitkälti määrittää tämän tutkimuksen lähestymistapaa. Keskityn sitten sosiaaliseen pääomaan nuoruudessa erityisesti aikaisempien tutkimusten näkökulmasta. Tämän taustaksi kuvaan teoriaa sosiaalisesta alkupääomasta ja kotiolojen vaikutuksesta sosiaaliseen pääomaan. Kuvaan myös lastensuojelulaitoksia ja niiden arkea sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa sosiaalisen pääoman erittelyssä painottuvat yhteisöllisyys ja luottamus sekä sosiaalisen tuen ja sosiaalisen kontrollin tarkastelu.

Seuraavassa luvussa kuvaan tutkimusmenetelmäni ja tutkimuksen käytännön toteututusta. Tämä tutkimus on toteutettu narratiivisena tutkimuksena, koska pidän sitä parhaiten soveltuvana tähän tutkimukseen. Haastattelut toteutettiin soveltaen elämänkerrallis-narratiivista haastattelua. Myös analyysin toteutin narratiivisena analyysinä hajottaen ensin aineistoni tarinoiksi ja jakaen nämä tarinatyyppiin. Tässä luvussa esittelen valitsemiani menetelmiä, tutkimusprosessia ja tutkimusprosessin aikana tekemiäni ratkaisuja sekä pohdin tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä.

Tutkimuksen neljännessä luvussa kuvaan tutkimuksen tuloksia. Esittelen tulokset kolmen tarinatyyppin muodossa. Esittelen jokaisen tarinatyyppin käyttäen nelikenttää, jonka avulla erittelen kokemuksia niin suhteista työntekijöihin kuin vertaissuhteistakin sijoituksen aikana ja sijoituksen jälkeen. Lopuksi viidennessä luvussa esittelen johtopäätökseni tutkimuksen tulosten pohjalta. Lisäksi pohdin, mitä annettavaa tällä tutkimuksella on lastensuojelulaitoksissa tehtävän työn kehittämiseen.

2 SOSIAALINEN PÄÄOMA TUTKIMUKSEN TEOREETTISENA LÄHTÖKOHTANA

Tutkimuksessani teemana on sosiaalinen pääoma. Käsitteen määrittely ei ole yksiselitteistä. Kriittisissä puheenvuoroissa on esitetty, että käsite on jopa ahdistavan ameebomainen sen selittäessä kaikkea mutta kuvaamatta mitään kuitenkaan konkreettisesti. Sosiaalisesta pääomasta on myös olemassa monia kilpailevia määritelmiä, jotka painottavat ilmiön ulottuvuuksia eri tavoin. (Ruuskanen 2002, 8.) Pysin jäsentämään sosiaalisen pääoman käsitettä erityisesti oman tutkimukseni teeman eli lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen nuorten näkökulmasta. Oleellisiksi nousevat yhteisöllisyys ja luottamus. Nuorten parissa sosiaalinen pääoma näyttäisi ilmenevän erityisesti sosiaalisena tukena ja sosiaalisena kontrollina.

2.1 Sosiaalinen pääoma ja sen lähikäsitteet

Sosiaalisen pääoman käsitettä vanhempi käsite on inhimillinen pääoma (Simpura 2002, 200-201). Pääoman käsitteen voi kuitenkin sanoa laajentuneen viimeisten vuosikymmenten aikana. Klassinen, aineellinen taloudellinen pääoma on laajentunut myös aineettomaksi pääomaksi ja toisaalta se on muuttunut yksilöllisestä sosiaalisesti pääomaksi. Aineettoman pääoman ilmentymiä ovat ainakin inhimillinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja symbolinen pääoma. Esimerkiksi inhimillisen pääoman osatekijöinä nähdään olevan koulutus, ammattitaito, kielitaito ja työkokemus. (Forsander 2002, 51653; Ruuskanen 2001, 29633; Muikku 2015, 23624.) Lisäksi nostan esiin nuorisotutkimuksessa esiintyneen käsitteen alakulttuurinen pääoma (Thorn-ton 1995). Pääomien voidaan joka tapauksessa sanoa olevan toisiinsa kietoutuneita kaikissa muodoissaan (Muikku 2015, 25).

Pierre Bourdieu (1986, 2436245) on kehittänyt käsitteet taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma. James Colemanilla (1988, 109) on ollut käytössä melkein vastaava kolmijako. Hän puhuu kuitenkin taloudellisen ja sosiaalisen pääoman ohella inhimillisestä pääomasta. Myös heidän lähestymistapansa poikkeavat toisistaan.

Taloudellisen pääoman käsitteellä Coleman (1988) tarkoittaa tällä yksinkertaisuudessaan perheen varallisuutta ja tuloja. Nämä mahdollistavat perheelle fyysiset resurssit, jotka taas mahdollistavat asioiden saavuttamisen. Varallisuuden avulla mahdollistuu esimerkiksi opiskelumateriaalien hankinta ja se myös usein vähentää perheen ongelmia. (Mt., 109) Taloudellisesta pääomasta puhuttaessa tarkoitetaan siis taloudellisia resursseja (Bourdieu 1986, 244), jotka näkökulmasta riippuen ovat yksilön tai perheen omaisuutta.

Kulttuurinen pääoma nähdään sellaiseksi, jonka ihminen omaksuu sivistyksen ja kulttuuristen tapojen myötä elämäntapaansa (Bourdieu 1986, 245). Kulttuurinen pääoma näyttäisi limittyvän herkästi inhimillisen pääoman käsitteen kanssa, sillä molempiin sisältyy yksilön koulutus. Esimerkiksi Tarja Tolonen (2004, 20) nimittää Bourdieun kulttuurista pääomaa samaksi asiaksi kuin inhimillinen pääoma. Kulttuuriseen pääomaan liittyy myös vastavuoroisuus sosiaalisen pääoman kanssa. Sosiaalisen alkupääoman määrä ja laatu vaikuttavat lapsen edellytyksiin omaksua kulttuurista pääomaa, esimerkiksi tietoja, sosiaalisia taitoja ja moraalista luottavuutta, joiden laatu ja määrä puolestaan vaikuttavat lapsen mahdollisuuksiin kerryttää sosiaalista pääomaansa eli sosiaalisia verkostoja, luottamuksellisia suhteita ja arvoja. Suotuisissa oloissa sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman suunta on yksilön ja yhteisön yhteinen hyvä.

(Pulkkinen 2002, 46647.) Bourdieukin (1986, 249) näkee sosiaalisen pääoman muodostuvan erityisesti kulttuurisen pääoman kautta.

Sarah Thornton (1995) esittelee kirjassaan *Club Cultures* käsitteen alakulttuurinen pääoma. Itse käsitettä alakulttuuri on käyttänyt esimerkiksi Albert K. Cohen (1956, 50671), jonka lähtökohtana oli ajatus, että kaikessa inhimillisessä toiminnassa on pohjimmiltaan kyse erilaisten inhimillisten ongelmien ratkaisemisesta. Kun sitten nuori ei löydä omiin ongelmiinsa sellaista ratkaisua, joka tyydyttäisi ympäröivää yhteisöä, kohtaa hän toisia nuoria, joilla on samankaltaisia haasteita. Nuoret irtautuvat omista viiteryhmistään ja luovat alakulttuurin, jossa kulttuuriset normit vastaavat enemmän heidän omaa maailmankuvaansa ja voivat olla vastakkain valtakulttuurin kanssa. (Cohen 1955, 50671.) Alakulttuurinen pääoma liittyy Thorntonilla (1995, 1625) eri juhlimiskulttuureihin. Hän itse käsittelee ravekulttuuria. Hänen mukaansa alakulttuurisen pääoman arvon määrää yleensä se, kuinka hyvin se kykenee toimimaan erotte- lukeinona vallalla olevaan popkulttuuriin. Kaarina Nikunen (2011) liittää käsitteen nuorten medioiden käyttöön, kun nuoret etäännyvät perinteisestä mediasta ja käyttävät esimerkiksi sosiaalisen median eri muotoja.

2.2 Näkökulmia sosiaaliseen pääomaan

James Coleman (1988,95) nimittää sosiaalista pääomaa inhimillisen pääoman luomukseksi. Kuitenkin se on erityisesti 1990-luvulla pinnalle noussut käsite, joka muun muassa sisältää ajatuksen, että erilaiset sosiaaliset rakenteet vaikuttavat olennaisesti yhteiskunnan taloudelliseen kehitykseen (Kajanoja 2005, 238). Silti käsite sosiaalinen pääoma on ollut olemassa pidempään, ja sen juuret löytyvät aina 1800-luvulta ja myös nykykeskustelun taustat kymmeni- en vuosien takaa (Ellonen 2008, 31). Sosiaalisesta pääomasta puhuttaessa viitataan useimmi- ten sosiaalisen ympäristöön, sosiaalisten suhteisiin ja näiden ulottuvuuksiin. Tällaisia ulottu- vuuksia ovat esimerkiksi sosiaaliset verkostot, normit ja luottamus. Eri ulottuvuuksien näh- dään edistävän yhteisöön kuuluvien henkilöiden välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja toimin- tojen yhteensovittamista. Sosiaalinen pääoma tehostaa yksilön näkökulmasta hänen tavoit- teidensa toteutumista, mutta käsite liittyy yhtä lailla yhteisöön, sillä sen nähdään lisäävän yh- teisön hyvinvointia. (Ruuskanen 2002, 5.)

Sosiaalisen pääoman teoriaa tarkasteltaessa esiin nousee erityisesti Pierre Bourdieun, James Colemanin ja Robert Putnamin nimet. Heistä jokainen määrittelee käsitteen hieman eri tavoin esimerkiksi sen mukaan onko sosiaalinen pääoma enemmän yksilön vai yhteisön ominaisuus. Erityisesti sosiaalista pääomaa määriteltäessä voi sen yhdistävinä käsitteinä pitää yhteisöllisyyttä ja luottamusta. Tässä tutkimuksessa tarkastelen sosiaalista pääomaa erityisesti Colemanin teorioiden pohjalta, vaikka hyödynnän muidenkin teoreetikkojen näkemyksiä.

Pierre Bourdieun (1986) mukaan sosiaalinen pääoma muotoutuu sosiaalisissa verkostoissa. Hänen mukaansa ihmisten kuuluminen ryhmään varmistaa sen jäsenille kollektiivista pääomaa. Esimerkiksi perheen ja ystävien kautta saatava tuki sekä erilaiset materiaaliset hyödykkeet ovat vaihtohyödykkeitä, joiden avulla ihmiset vahvistavat ja ylläpitävät ihmissuhteitaan. Ihmisen sosiaalisen pääoman määrä riippuu verkoston koosta sekä yhteyksistä, jotka tämä hän kykenee ottamaan käyttöön. Suhteissa muodostuva solidaarisuus saa ihmiset auttamaan toisiaan, mistä johtuen suhteet koetaan itselle myönteisinä. Sosiaalisen pääoman ansiosta mahdollistuu ihmisen oman pääoman kasvattaminen ja kestävämpien sosiaalisten suhteiden muodostuminen. Suhteiden ylläpitämiseksi on oltava jatkuvasti sosiaalinen ja omistauduttava verkoston muille jäsenille. Tämä muotoutuu siten symboliseksi pääomaksi. Bourdieu nostaa esiin myös sosiaalisen pääoman konfliktiteoreettisen näkökulman, jonka mukaan pääoman lajit toimivat resurssina kilpailussa oman aseman parantamiseksi ja erojen tekemiseksi muihin. Näin ollen Bourdien mukaan sosiaalisen pääoman edut eivät myöskään jakaudu tasapuolisesti kaikille. (Mt., 2426252.)

Robert Putnamin (1993) teos *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy* käsittelee sosiaalista pääomaa erityisesti yhteisöllisestä näkökulmasta. Putnamin näkökulma on laajemmin yhteiskunnallinen ja hän käsittelee muun muassa kansalaisten yhteisöllistä aktiivisuutta, joka vaikuttaa koko toiminta-alueen myönteiseen kehitykseen ja tästä seuraavaan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Putnam jakaa sosiaalisen pääoman muodot kolmeen elementtiin, jotka ovat luottamus, sosiaaliset normit ja kansalaistoiminnan sosiaaliset verkostot. Hän näkee näiden tehostavan koko yhteiskunnan toimintaa (Mt., 7, 1636164.) Putnamin väitteet ja johtopäätökset ovat paljolti määrittäneet koko sosiaalisesta pääomasta käytyä keskustelua (Ruuskanen 2002, 8.)

James Coleman (1988,95696) määrittää sosiaalisen pääoman välineeksi, jolla selittää yksilöihin ja sosiaaliseen organisaatioon liittyvää teoriaansa. Sosiaalinen pääoma koostuu hänen mukaansa monista eri kokonaisuuksista. Nämä muodostuvat tietyistä ominaisuuksista, joita

sosiaalisella rakenteella on. Lisäksi nämä kokonaisuudet helpottavat näihin rakenteisiin kuuluvien ihmisten toimintaa. (Coleman 1990, 302.)

Colemanin (1988) havainto oli myös, että se, kuinka ihminen toimii omassa sosiaalisessa kontekstissään, ei vaikuta vain muihin tähän kontekstiin kuuluviin ihmisiin, vaan koko esillä olevan sosiaalisen organisaation kehittymiseen. Coleman (mt.) perustelee ajatuksiaan kahdella käyttäytymistä selittävällä teorialla. Ensimmäisen teorian mukaan sosiaalisen kontekstin nähdään vaikuttavan yksilön toimintaan siten, että sosiaaliset säännöt, normit ja velvollisuudet ohjaavat ihmisen toimintaa sosiaalisena olentona. Toisessa teoriassa puolestaan ihminen nähdään itsenäisenä toimijana, joka pyrkii saamaan mahdollisimman paljon yksilöllistä hyötyä. Näiden teorioiden pohjalta sosiaalisella pääomalla voidaan sanoa olevan aina kaksi ominaisuutta. Ensinnäkin se liittyy aina sosiaalisiin rakenteisiin. Toiseksi se on yksittäisten ihmisten käyttämä hyödyke. Sen avulla voidaan saavuttaa päämääriä, joiden saavuttaminen voisi muuten olla vaikeaa. Ryhmä ikään kuin luo yksilöille käytettäväksi sosiaalista pääomaa, josta sille on hyötyä. (Mt., 98 ó 102.) Sosiaalinen pääoma toimii kuitenkin tarkoituksenmukaisesti ainostaan omassa sosiaalisessa kontekstissään eli se on olemassa ihmisten välisissä suhteissa. Se ei siis ole sillä tavoin yksilön omaisuutta, että sitä voisi jakaa eteenpäin resurssina. (Coleman 1988, 102; Coleman 1990, 302.)

Colemanin (1990) mukaan sosiaalisen pääoman synnyn edellytyksenä ovat vahvat siteet ja sulkeutunut verkosto. Sillä kuinka suljettu tai avoin verkoston kyseessä, on vaikutus sosiaalisen pääoman määrään. (Mt. 313ó320.) Tälle ihmisten välisissä vuorovaikutussuhteissa ilmenevälle sosiaaliselle pääomalle nähdään Colemanin mukaan olevan kolme muotoa. Näistä ensimmäinen muoto on vastavuoroisuuden velvoite ja luottamus. Sosiaalisessa rakenteessa nähdään olevan vallalla luottojärjestelmä, joka perustuu palveluksiin ja vastapalveluksiin. Ihmiset tekevät ihmissuhdeverkostossaan toisilleen palveluksia ja odottavat niitä vastavuoroisesti takaisin. Palveluksen vastaanottamisen myötä yksilö on siis velvollinen tekemään vastapalveluksen. Palveluksia ja vastapalveluksia voi verrata konkreettiseen pääomaan, koska ne ovat hyödynnettävissä silloin kun tarvitsee. Palveluksia tehtäessä luotetaan siihen, että ne saadaan myös takaisin. Ihmiset luottavat sosiaaliseen järjestelmään. Vastavuoroiset palvelukset eivät onnistu, jos sosiaalisessa ympäristössä vallitsee epäjärjestys tai siitä puuttuu luottamusta ja sosiaalista pääomaa. Yhteisön tai sosiaalisen organisaation sisällä ihmiset voivat poiketa toisistaan palveluksien määrän suhteen. Tiettyyn sosiaaliseen verkostoon kuuluvat voivat saada vaikutusvaltaista asemaa tämän luottamusjärjestelmän avulla, vaikka tämän aseman saami-

nen ei muuten onnistuisi niin helposti. Tämä sosiaalisen pääoman muoto riippuu siis kahdesta tekijästä, luottamuksesta ja sosiaalisesta ympäristöstä. (Coleman 1988,1026104.)

Toinen sosiaalisen pääoman muoto on sosiaalisiin verkostoihin kuuluva mahdollisuus tiedon saantiin. Yksilö voi hankkia tietoa sellaisista sosiaalisista suhteista, joita hän ylläpitää kuitenkin muuhun tarkoitukseen, esimerkiksi aviopuolisolta tai ystäviltä. Sosiaalisessa verkostossa kulkee suuret määrät toiminnalle pohjaa antavaa informaatiota. Verkostoja hyödyntämällä voi siis vuorovaikutuksessa hankkia ja saada olennaista itselleen tärkeää tietoa. (Coleman 1988, 104.)

Kolmas sosiaalisen pääoman muoto on normit ja rangaistukset. Yhteisten normien syntymiseen ja luomiseen vaikuttaa sosiaalisen verkoston tiiviys. Syntyy erilaisia normijärjestelmiä, jotka vaikuttavat ihmisen kollektiiviseen käyttäytymiseen. Ihminen luopuu itsekkyydestä ja toimii yhteisön edun mukaisesti. Tätä vahvistavat sosiaalinen tuki, asema, kunnioitus ja muut palkkiot. Tämä sosiaalisen pääoman muoto saa esimerkiksi perheenjäsenet toimimaan epäitsekkäästi perheen edun eteen ja ylipäättään ihmiset toimimaan yhteisen hyvän eteen. (Mt., 1046105.)

2.2.1 Yhteisöllisyys käsitteenä

Sosiaalisen pääoman käsite esiintyy eri yhteyksissä rinnakkain ja jopa synonyymina yhteisöllisyys-käsitteen kanssa. Näiden käsitteiden ero nähdään ainakin siinä, että yhteisö ja yhteisöllisyys voidaan ajatella vallitsevana tilana, joka ylläpitää yhteenkuuluvuuden tunnetta, mutta sosiaalinen pääoma pyrkii tavoittamaan jotain tämän kautta. Sosiaalisesta pääomasta siis puhutaan, kun tämä vallitseva tila nähdään tavoitehakuisesti pääomana tai resurssina. Yhteisön sisäisten suhteiden toimivuus ja käyttö nousee tällöin merkittäväksi. (Ellonen 2008, 44.)

Putnam (1993, 1676176) erittelee hyvin toimivan yhteisön ominaisuuksina luottamuksen, normit ja verkostot. Näiden hän näkee parantavan yhteisön tehokkuutta. Vastavuoroisuuden periaatteen mukaan läheisissä ja tiiviissä sosiaalisissa verkostoissa syntyy luottamusta. Tällainen voi olla vaikka tiivis kyläyhteisö, kun tietyt säännöt vaikuttavat tämän yhteisön jäsenten toimintaan. Yhteisön jäseniä autetaan ja huomioidaan, ja samalla muilta odotetaan vastavuoroisia palveluja. Keskeisenä sosiaalisen pääoman tuottamisessa Putnam näkee kansalaisaktii-

visuuden, esimerkiksi urheiluseurat ja kyläyhteisöt. Mitä tiiviimpiä nämä yhteisöt ovat, sitä todennäköisemmin niiden jäsenet työskentelevät yhteisen hyvän eteen. Sukulaisuussuhteilla nähdään myös tärkeä rooli yhteisöllisyyden luomisessa sekä ristiriitatilanteiden ratkomisessa. (Mt. 1993, 1676176.)

Vaikka sosiaalisen pääoman ajatellaan vahvistavan erilaisia yhteisöjä ja mahdollistavan yksilölle monia asioita, voi sosiaalinen pääoma toimia myös rajoittajana (Pulkkinen 2002, 39). Colemanin aiemmin kuvaama normijärjestelmä mahdollistaa nimittäin yhteisöön kuuluvan ihmisen rankaisemisen, jolloin ihmisen toimintaa ohjataan pois itsekkästä toiminnasta sellaiseen, joka nähdään yhteiseksi hyväksi. Mitä tiiviimpi yhteisö on kyseessä, sitä voimakkaampia seurausten oman edun tavoittelusta nähdään olevan. Tästä taas seuraa, että ns. vapaamatkustaminen vähenee. Parhaiten luottamusta syntyy, kun yhteisö on suljettu. Kun yhteisön jäsenillä on toisiinsa useampia kytköksiä, muodostuu yhteisön rakenne sulkeutuneeksi. Tällöin yhteisössä sen jäsenten tekemisten seuraukset jäävät yhteisön jäsenten keskuuteen eivätkä leviä samalla tavoin kuin yksittäisten toimijoiden muodostamassa loputtoman avoimessa verkostossa mukana. Suljetussa verkostossa syntyy luottamusta ja odotus vastavuoroisuudesta, sekä velvoite vastata siihen. Tällöin palvelukset ja vastapalvelukset mahdollistuvat. Samoin suljetun yhteisön luottamus synnyttää sosiaaliseen rakenteeseen yhteisiä normeja, joista poikkeamisesta voidaan rangaista yhteisesti. (Coleman 1988, 104 ó 108.)

Lastensuojelulaitokset ovat yhdenlaisia, hyvin ainutlaatuisia yhteisöjä, joiden voi nähdä eroavan paljoltikin siitä miten Putnam yhteisön määrittelee. Läheskään kaikki näiden yhteisöjen jäsenet eivät ole liittyneet yhteisöön spontaanista, vapaaehtoisesti ja sitoutuneena yhteisiin tavoitteisiin. Lastensuojelulaitosten yhteisöjen jäsenet eivät ole myöskään keskenään tasa-arvoisia, vaan yhteisöissä ovat erikseen kasvattajat ja kasvatettavat. Kyse ei siis ole mitenkään luonnollisesta yhteisöllistymisestä. Tässä yhteydessä yhteisö on myös hoidon ja kasvatuksen kannalta väline. Tähän sisältyy paitsi valvonta ja kontrolli myös normaalin kasvun ja kehityksen edistäminen sekä kehityshäiriöiden korjaaminen. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 88ó 91.)

2.2.2 Luottamus käsitteenä

Myös luottamus-käsitettä on esitetty sosiaalisen pääoman käsitteen pelkistykseksi sen moniaineksisuuden ja vaikeaselkoisuuden vuoksi (Pulkkinen 2002, 48). Muun muassa Colemanin (1988, 102) ensimmäisessä sosiaalisen pääoman muodossa luottamus on oleellinen tekijä siinä, että vastapalvelus toteutuu, vaikka välissä kuluisi paljonkin aikaa. Myös Putnam (1993) nostaa luottamuksen yhdeksi hyvin toimivan yhteisön ominaisuudeksi. Voidaan puhua luottojärjestelmästä siinä mielessä, että kun auttaa muita, tietää saavansa itsekin tulevaisuudessa apua. (Ruuskanen 2002, 10.)

Kaj Ilmonen (2002, 141) kuvaa luottamusta sosiaalisen pääoman käsitteen selkärangaksiö. Hän erittelee neljä eri luottamuksen tyyppiä. Ensimmäisenä tyyppinä mainitaan annettu luottamus, joka on esimerkiksi perheenjäsenten välistä tiivistä luottamusta. Tässä tyyppissä ihmisten välinen yhteys on tiivistä ja henkilökohtaista. Tällaisessa tilanteessa luottamusta ei herkästi kyseenalaisteta. (Mt., 141-142.)

Toinen luottamuksen tyyppi on kyllä edellisen tavoin henkilökohtaista, mutta välillistä. Coleman (1990, 180-188) on nimittänyt tämän ilmiön luottamusketjuksi. Tällä tarkoitetaan tilannetta, jossa toiseen ihmiseen luotetaan, vaikkei tätä tunnetaisi, mutta koska tämä kuuluu verkostoon. Tällainen verkosto ilmentää sosiaalista pääomaa. (Ilmonen 2002, 141-142.)

Kolmatta tyyppiä voidaan kutsua humanistiseksi luottamukseksi, jossa on kyse siitä, että ihminen luottaa toisiin ihmisiin sen vuoksi, että arvelee näillä olevan samanlaisia ominaisuuksia kuin itsellä. Tällainen ominaisuus saattaa olla vaikka se, että asuu samalla paikkakunnalla. Tähän kuuluvat esimerkiksi ihmiset, joiden kanssa ollaan tekemisissä lähes päivittäin, mutta joita ei kuitenkaan tunneta. (Mt., 141-142.)

Neljäs tyyppi on välillistä luottamusta. Siinä ei olla tekemisissä henkilökohtaisesti. Tätä voidaan kutsua luottavaisuudeksi. Tällä viitataan esimerkiksi organisaatioihin, instituutioihin ja tavaroihin luottamiseen. (Mt., 137, 142.)

2.3 Sosiaalinen pääoma lapsuudessa ja nuoruudessa

Seuraavaksi tarkastelen sosiaalisen pääoman suhdetta lapsen kasvuun. Miten sosiaalinen pääoma kehittyy lapsen kasvaessa ja ilmenee eri ikäkausina? Erityinen kiinnostus tutkimuksen kannalta on nuoruudessa ilmenevällä sosiaalisella pääomalla.

2.3.1 Sosiaalinen alkupääoma

Lapsen oman sosiaalisen pääoman karttumiselle perustana toimii sosiaalinen alkupääoma. Lea Pulkkinen (2002, 44) mukaan sosiaalista alkupääomaa ei kuitenkaan ole lapsessa itsessään, vaan on lapsi saa sen ikäänkuin lahjana tai perintönä häntä ympäröivältä kasvatusyhteisöltä. Sosiaalinen pääoma on siis lasta ympäröivässä yhteisössä sekä lapsen ja yhteisön jäsenten välisissä suhteissa. Toki lapsen sosiaalinen pääoma voidaan nähdä myös kunnallisella, yhteiskunnallisella ja globaalilla tasolla, jotka myös vaikuttavat lapsen hyvinvointiin (Ellonen & Korkiamäki 2006, 221). Pulkkinen (2002, 44) määrittelyn mukaan sosiaalisen alkupääoma koostuu kolmesta tekijästä kasvuympäristössä. Nämä ovat arvot ja normit, yhteisön tuki sekä luottamus.

Lapsen perusluottamus syntyy varhaisissa ihmissuhteissa. Tämän rakentuminen edellyttää lapsen tarpeet herkästi huomioivaa hoitoa. Vastaavasti laiminlyömällä lapsen perustarpeita - esimerkiksi ruuan saantia - lapsen perusluottamus kärsii. Jos lapsi joutuu kokemaan turvattomuutta, saattaa tällä olla pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen kehitykseen eri osa-alueilla. Lapsen luottamuksen rakentumiseen vaikuttavat kokemukset ihmisten välisistä suhteista. Tilanteessa, jossa lapsen sosiaalinen alkupääoma on niukka, hän etsii täydennystä tähän jostain mistä sattuu löytämään. Tällöin lapsi saattaa joutua alttiiksi vaikutteille, jotka eivät edistä lapsen hyvää kehitystä. (Pulkinen 2002, 45, 119.)

Eri lasten sosiaalisissa alkupääoimissa voi olla suuria eroja, sillä erot yhteisöissä, joihin lapsi syntyy voivat olla suuria. Arvo- ja normiympäristöt saattavat poiketa paljon toisistaan. Myös yhteisön tuessa, yhteisön jäsenten välisessä luottamuksessa ja yhteisön luotettavuudessa lapsen kannalta voi olla eroja. Sosiaalisen alkupääoman mittaamiseen sopivana yksinkertaisena suurena voidaan pitää syliä. Sosiaalisen alkupääoman määrää voidaan siis mitata sillä, kuinka moni syli on avoinna lapselle eli kuinka moni aikuinen on valmis osallistumaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen. (Mt., 44645.) Sosiaalinen alkupääoma saattaa kehittyä heikoksi

myös silloin, jos lapsi viettää liikaa aikaa tietotekniikan ja medioiden parissa. Aitoa vuorovaikutusta ei nimittäin voi oppia tietokoneiden välityksellä. Mustonen & Pulkkinen 2003, 74.)

Pelkkä perheen biologinen side ei siis vielä takaa sosiaalista pääomaa. Missään verkostossa ei ole sosiaalista pääomaa, ellei siihen kuuluvien ihmisten välillä ole luottamusta. (Pulkkinen 2002, 1296130.) Pulkkinen (Mt., 129) on löytänyt neljä tekijää, jotka tukevat lapsen kehitystä hyvin selviytyväksi. Ensinnäkin vanhempien keskinäisen suhteen tulee olla hyvä. Toinen tekijä on lapsen hyvä suhde isään, joka on ensimmäisen tekijän tavoin erityisen vaarassa avioerotilanteessa. Riskinä on suhteen heikkous, vaikka perhe olisi tavallinen ydinperhekin, sillä isä saattaa olla kiireinen tai hänellä saattaa esimerkiksi olla alkoholiongelma. Kolmas tekijä onkin lapsen vanhempien kontrolloitu alkoholin käyttö. Neljäs tekijä on se, ettei lapsen kasvatamisessa ole käytetty ruumiillista kurittamista. Tämä paitsi kasvattaa lapsen uhmaa ja lisää aggressiivisuutta, niin sosiaalisen pääoman näkökulmasta se luo lapsen ja vanhemman välille epäluottamusta. Toki lapsi voi saada tukea kodin ulkopuolisilta tahoilta, vaikka kotiolot olisivat ongelmalliset ja selvitä näin elämässään. Kodin tai kodin ulkopuolisten ihmissuhteiden kautta käytettävissä oleva sosiaalinen pääoma auttaa lasta rakentamaan elämäänsä siten, että aikuisiässä hänen sosiaalinen toimintakykynsä on hyvä. Sosiaalinen toimintakyky taas on yhteydessä psyykkiseen hyvinvointiin siten, että ne vaikuttavat toinen toisiinsa. (Mt., 1296131.)

Lapsen luottavaisuuden perustaa syövät esimerkiksi liian monet pettymykset aikuisten lupauksiin. Vanhempien katteettomat lupaukset murentavat lapsen sosiaalisen pääoman kasvun mahdollisuuksia. Lastensuojelun piirissä onkin monia aikuisten pettämiä lapsia. (Mt., 46.) Myös kiintymyssuhdeteoria on paljon esillä lastensuojelun piirissä olevista lapsista puhuttaessa. Tällä tarkoitetaan sitä, kuinka lapsi luo käsitystä itsestään suhteessa muihin. Kiintymyssuhteessa on mahdollista tapahtua muutos myöhemmin eikä esimerkiksi 163 vuotiaan lapsen kiintymyssuhdemallista voi ennustaa lapsen tulevaisuutta. Pienelle lapselle on oleellista, että aikuinen pystyy toimimaan tavallaan turvapesänä lapselle. (Suomen mielenterveysseura 2007, 15616.) Lastensuojelulaitosten työtä kutsutaankin usein korjaavaksi tai korvaavaksi juuri kiintymyssuhteita ajatellen (Sinkkonen 2012, 273).

2.3.2 Sosiaalinen pääoma nuoruudessa

Nuoruus on ilmiö, jota ei voida kovinkaan yksiselitteisesti määritellä, vaan sen määrittely on sidoksissa aikaan, kulttuuriin ja kontekstiin. Tähän ikävaiheeseen nähdään usein kuuluviksi tiiviit ystävyysuhteet ja ajan viettäminen kaveriporukoiden kanssa. Ominaisena nuoruusiälle pidetään esimerkiksi kokeiluja, rajojen rikkomista ja toimimista lyhyiden sitoumusten perusteella. Kulttuurisesti nuoruuteen nähdään kuuluvan omaan viiteryhmään kiinnittyminen. Psykologisesti puolestaan minuuden kehittyminen nähdään nuoruuteen kuuluvaksi. (Nivala & Saastamoinen 2007, 11-12.) Kiintymyssuhdeteorian mukaan nuoruuteen kuuluva murrosikä nähdään ikään kuin toisena mahdollisuutena ja nuori voi muodostaa uudenlaisia oletuksia itsestään ja mahdollisuuksistaan (Suomen mielenterveysseura 2007, 16).

Nuorten sosiaalista pääomaa ovat tarkastelleet ainakin Riikka Korkiamäki (2013) väitöskirjassaan *Kaveria ei jätetä!*, Noora Ellonen (2008) väitöskirjassaan *Kasvuyhteisö nuoren turvana* ja Maarit Kumpula (2012) pro gradu -tutkielmassaan *Nuorten sosiaalisen pääoman muotoutuminen kaverisuhteissaan*. He toteavat muun muassa sosiaalisen pääoman tutkimuksen keskittyneen aikuisiin ja, että nuoria ei aiemmassa tutkimuksessa ole juurikaan nähty itse sosiaalista pääomaa tuottavina toimijoina (Ellonen 2008, 41; Korkiamäki 2013, 33; Kumpula 2012, 21.)

Ellonen (2008) mainitsee erityisesti lapsiin ja nuoriin soveltuvat sosiaalisen pääoman ilmenemismuodot, tuen ja kontrollin. Tosin erottaminen toisistaan voi olla haasteellista, sillä ne liittyvät usein toisiinsa ja tukevat molemmat nuorten hyvinvointia. Sosiaalinen tuki on moninainen, dynaaminen ja moniulotteinen käsite. Se voidaan esimerkiksi määritellä toisesta välittämiseksi tai yhteenkuuluvuuden tunteeksi tai se voidaan nähdä informaationa, jonka seurauksena ihminen kokee olevansa rakastettu ja arvostettu. Sosiaaliselle kontrollille on myös monia teorioita ja sitä on tarkasteltu paljon yhteisöllisyyden näkökulmasta, jolloin se nähdään yhteisön tuottamana resurssina. (Mt., 51-53.)

Lähinnä sosiaalinen pääoma voidaan nähdä perhe-, koulu- ja asuinyhteisöjen omaisuutena. Toisaalta se on myös toimivia ihmissuhteita aikuisten nuoriin kohdistamaa tukea ja huolenpitoa. Voidaan melkein sanoa, että monien aiempien tutkimusten mukaan nuorten sosiaalinen pääoma ilmenee pitkälti aikuisten tekoina. Näihin kuuluvat nuoren tukeminen, ohjaaminen ja kontrollointi sekä vanhempien, opettajien, naapureiden ja muiden aikuisten yhteinen keskinäinen toiminta. (Ellonen & Korkiamäki 2006, 240; Korkiamäki 2013, 110.) Lisäksi on nähty,

että nuoren sosiaalisesta pääomasta kertovat sosiaaliseen verkostoon liittyvät rakenteelliset tekijät, joita ovat muun muassa asuinpaikka sekä perheen koko ja sosioekonominen asema. Nuorten sosiaalisesta pääomasta kiinnostuneet tutkimukset mieltävät sosiaalisena pääomana myös perheen, koulun ja asuinalueen kulttuurisia ja ösenteellisiä piirteitä. Näin ollen nuorten sosiaalinen pääoma selviää näiden tutkimalla koulun ja kodin ilmapiiriä, kasvatustasanteita ja -arvostuksia sekä naapurustossa koettua yhteenkuuluvuutta, luottamusta ja turvallisuutta. (Korkiamäki 2013, 110.)

Nuorten sosiaalinen pääoma on tutkimuksissa hahmotettu siis pääasiassa aikuislähtöisenä, jolloin ikätovereiden välinen tuki, kontrolli ja solidaarisuus on nähty toteutuvaksi vasta tämän pettäessä. Toisaalta nuorten keskinäinen tuki ja kontrolli on nähty haitalliseksi aikuislähtöiselle sosiaaliselle pääomalle. Kuitenkin Korkiamäki (2013) toteaa oman tutkimuksensa pohjalta näyttävän siltä, että nuoret muun muassa antavat tukea toisilleen, pyytävät tukea, ottavat tukea vastaan ja myös käyttävät ystäviltään saamaansa tukea edistääkseen omaa hyvinvointiaan. Sosiaalinen kontrolli näyttäytyi nuorten keskinäisissä suhteissa niin ikään sosiaalisena tukena läheisissä ystävyysuhteissa, mutta etäisemmissä kaverisuhteissa kontrolli koettiin häiritsevänä ja syrjäyttävänä. (Korkiamäki 2013; 110-111, 123-124.) Myös Noora Ellosen (2008, 100) tutkimus osoittaa, että yhtä lailla kuin aikuisten tuottama sosiaalinen tuki, myös nuorten keskinäinen sosiaalinen tuki vaikuttaa nuoriin. Nuoret kuitenkin vaikuttavat omaan sosiaaliseen ympäristöönsä luomalla sitä. Sosiaalisen pääoman vaikutukset ovat myös kontekstisidonnaisia. (Mt., 100.)

Maarit Kumpulan (2012) tutkimuksen mukaan nuori kokee kaveriverkoston kuulumisen myötä saavansa luottamusta ja tunnetta osallisuudesta. Tämän myötä taas nuoren käsitys itsestään on myönteisempi. Näin ollen nuoren positiiviset tunnekokemukset ja hyvinvointi vahvistuvat. Lisäksi nuoret kokevat olevansa sitä onnellisempia mitä parempaa heidän saamansa luottamus ja osallisuus on. Nuoret kokevatkin kaverisuhteiden antavan heille sosiaalista pääomaa tulevaisuutta varten. (Mt., 83-87.)

Noora Ellosen (2008) väitöskirja käsittelee koulu yhteisöjä. Koulu on osa nuorten elinyhteisöä, jossa eri yhteisöt vaikuttavat toisiinsa. Esimerkiksi jos koulussa koetaan tuen ja kontrollin puutetta, niin tämä heijastuu nuoren käyttäytymiseen koulun ulkopuolella ja myös kodin piirteet heijastuvat kouluun. Ellosen tutkimuksen tuloksena on, että nuorten hyvinvointia voidaan edistää satsaamalla koulun sosiaaliseen pääomaan. Niin opettajien ja nuorten välinen kuin myös nuorten keskinäinen kanssakäyminen edistää yhteisöllisesti tukevaa ja kontrolloivaa

ilmapiiriä. Erityisen tärkeässä roolissa ovat opettajat, mutta myös nuorten keskinäinen sosiaalinen tuki näyttäytyi merkittävänä tekijänä nuorten hyvinvoinnin edistämässä. (Mt., 96699.)

Ellosen (2008) tutkimuksessa merkittäväksi huomioksi nousee, että sosiaalisen tuen ja kontrollin epäoikeudenmukainen ja epätasainen jakautuminen ovat riski koulun ilmapiirille. Sosiaalista tukea ja kontrollia voi siis olla paljonkin, mutta jos se jakautuu yhteisössä epätasaisesti, se voi tavallaan kääntyä itseään vastaan. Epätasainen jakautuminen näkyikin tutkimuksessa lisääntyvänä riskinä masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Ellonen arvelee tämän liittyvän epäoikeudenmukaisuuden kokemukseen, jolloin siis oikeudenmukaisuuden puute näyttäytyy uhkana hyvinvoinnille. Syinä tälle nähdään olevan, että erityistarpeita vaativat oppilaat vievät opettajien huomiota ja käytännön ongelmat, kuten kiire. (Mt., 976100.)

Tarja Tolonen (2004) tarkastelee artikkelissaan sellaisten nuorten elämäntilanteita, joista voidaan ajatella, että he eivät kerrytä perheestään sosiaalista pääomaa. Toisena pääoman lajina artikkelissa on kulttuurinen eli inhimillinen pääoma, jonka nähdään kertyvän tai jäävän kertymättä sosiaalisesta pääomasta riippuen. Toisin sanoen perhesuhteet, kuten vanhempien läsnäolo ja huomion osoittaminen eli sosiaalisen pääoman ilmentymät vaikuttavat inhimillisen pääoman syntyyn. Artikkelissa on kuitenkin tarkastelussa nuoret, joilla voi olettaa olevan vähän sosiaalista ja inhimillistä pääomaa. Artikkelin yksi kysymys onkin, soveltuuko pääomateoria lainkaan sellaisten nuorten elämän kuvaamiseen, joiden sosiaalinen elämä rajoittuu oman perheen kriisien hallitsemiseen. (Mt., 17620.)

Artikkelissa nousee esiin sellaisia pääoman lähteitä, joita välttämättä ei helposti ajatella nuorten tueksi ja pääomaksi, mutta jotka saattavat hyvinkin vahvasti vaikuttaa nuoren elämäntilanteeseen ja mahdollisuuksiin silloin, kun lapset ovat joutuneet ottamaan vastuuta perheen tilanteesta. Tällaisia ovat sisarukset, ystävät, sijaisvanhemmat ja viranomaiset. He voivat parhaimmillaan olla osa nuoren merkittäviä sosiaalisia verkostoja ja tuen lähteitä. Kriisiperheissä eläneet nuoret kokevat esimerkiksi sisarukset erityisen tärkeiksi. Vaikka toisinaan vanhimmat lapset joutuivat huolehtimaan pienemmistä sisaruksistaan vanhempien lähdettyä kotoa, sisarusten läheisyys ja yhteisyys ankarissa kokemuksissa oli myös ollut heidän tukenaan. Sijaisvanhemmilta saatava sosiaalinen ja emotionaalinen tuki saattoi olla vaikea ottaa vastaan, mutta suhteen kestäessä sijaisvanhemmat olivat erittäin tärkeitä sosiaalisen pääoman lähteitä näille nuorille. Nuorten kertomuksissa tärkeissä rooleissa esiintyivät usein myös erilaiset viranomaiset kuten sosiaalityöntekijät, kuraattorit, opettajat ja poliisit. Nämä vaikuttivatkin olevan

nuorille perheen ulkopuolisen sosiaalisen pääoman lähde enemmän kuin esimerkiksi harrastukset tai laaja ystäväverkosto. (Mt., 33634.)

2.4 Lastensuojelulaitokset ja sosiaalinen pääoma

Nuori voi olla sijoitettuna kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaanotettuna (Lastensuojelulaki 2007/417). Kaksi ensimmäistä ovat lyhytaikaisia sijoituksia, joten tutkimus keskittyy huostaanotettuna olleisiin. Syyt siihen, miksi nuori voi olla sijoitettuna lastensuojelulaitokseen, ovat hyvin moninaiset. Lastensuojelulain 40 §:ssä syyt jaetaan oikeastaan kahteen. Ensimmäisenä mainitaan puutteet huolenpidossa tai muuten terveyttä tai kehitystä uhkaavat kasvuolosuhteet. Yleisimpiä syitä ovat vanhempien mielen-terveys- ja päihdeongelmat, jotka johtavat herkästi vanhemman tehtävien laiminlyöntiin tai perheväkivaltaan. Toisena mainitaan nuoren oma terveyttä tai kehitystä vaarantava käyttäytyminen. Myös nuoren oirehtimisen taustalla voi toki olla vanhempien laiminlyönnit. (Lastensuojelulaki 2007/417; Pulkkinen 2002, 1266127.)

Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet pärjäävät tilastojen mukaan ikäisiään keskimääräistä heikommin aikuisiässä. Heillä on ollut erityisiä vaikeuksia ja haasteita kouluttautumisessa, he ovat saaneet useammin toimeentulotukea, kärsineet mielenterveyden häiriöistä ja käyttäneet enemmän mielenterveyspalveluja, tehneet rikoksia ja tulleet nuorella iällä vanhemmiksi. (Kestilä ym 2012, 612). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö sijoituksen jälkeen mahdollistuisi paitsi edellä kuvattu syrjäytymisuraan liittyvä käyttäytyminen, myös yhteiskuntaan jäsentyvä käytös. Erityisen voimakasta riskikäyttäytymistä liittyy useimmiten erityisesti sijoituksen jälkeiseen elämäntilanteeseen. (Janhukainen 2004, 317.)

Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret nähdään erityisen riskialttiina erilaisten sosioemotionaalisten, käyttäytymiseen liittyvien ja mielenterveyden häiriöiden suhteen. Ympäristön olosuhteiden muuttuessa monet ongelmat saattavat jopa pahentua. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleiden heikomman pärjäämisen taustalla voidaan nähdä lasten elämässä ennen sijoitusta olleet riskit ja näiden kasaantuminen ja ketjuuntuminen, mutta myös sijoituksen aikaiset riskit ja olosuhteet. Lapsuuden varhaiset kokemukset vaikuttavat nuorten kykyihin ja ominaisuuksiin pitkäkestoisesti. Lastensuojelun piiriin voidaan tulla myös liian myöhään, liian monien ja vaikeiden ongelmien kanssa. (Kestilä ym. 2012, 612-614.) Tilastojen valossa kodin ulkopuo-

lelle sijoitettujen nuorten sosiaalisen pääoman voisi olettaa siis olevan vähäisempää jo lähtökohtaisesti.

2.4.1 Lastensuojelulaitos sijaishuollon muotona

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (Lastensuojelulaki 2007/417) Tutkimuksessani keski-tyin laitoksiin sijoitettuina olleisiin nuoriin.

Millaisessa laitoksessa nuori sitten elää asuessaan lastensuojelulaitoksessa? Tarja Pösö, Markku Jahnukainen ja Taru Kekoni (2004, 8) ovat verranneet lastensuojelulaitoksia muihin laitoksista, kuten sisäoppilaitoksiin, kuntoutuslaitoksiin ja sairaaloihin. Ollena erona nähdään, että lastensuojelulaitosten tavoite on täydentää tai korvata nuoren kotia sekä läheisiä, huolehtivia ja kasvattavia suhteita. Lastensuojelulaitos voi olla nuoren kasvuympäristö muutamasta päivästä useisiin vuosiin. Käsitteenä lastensuojelulaitos ei siltikään ole mitenkään kovin selkeä. (Mt., 869.)

2.4.2 Lastensuojelulaitoksiin sijoitetut nuoret

Vain harva lastensuojelulaitoksessa sijoitettuna olevan nuori on saanut osakseen tyydyttävää ja turvallista vuorovaikutusta pienenä lapsena (Sinkkonen 2012, 273). Tyypillisesti he ovat usein aiemmassa elämässään kokeneet vakavaa turvattomuutta. Tällaisena voidaan eritellä esimerkiksi niin psyykinen kuin fyysinenkin väkivalta, hyväksikäyttö ja erilaiset traumaattiset tapahtumat. Siten useiden sijoitettujen lasten ja nuorten perusturvallisuus on järkkynyt tai sitä ei ole ollenkaan. Sijaishuollon keskeisenä tehtävänä nähdäänkin järjestää sellaiset olosuhteet, joissa nuorten ei tarvitsisi pelätä tai joutua minkäänlaisen väkivallan tai sen uhan kohteeksi eikä myöskään saada osakseen alistavaa tai nöyryyttävää kohtelua. (Partanen 2005, 18619; Laakso 2009, 117.)

Tyypillinen tilanne sijoitetulle nuorelle on, että hänellä on silti edelleen varsinainen koti, vaikka onkin sijoitettuna laitokseen. Tarja Tolonen (2004, 8) käyttää tästä nimitystä ökahden perheen malliö, jonka hän kuvaa mahdollistavan sekä sosiaalisen että kulttuurisen pääoman karttumisen. Tällä tavoin nuoren on mahdollista kasvaa ja kiinnittyä yhteisöön. Lisäksi koulunkäynti mahdollistui tämän avulla. Sijoitus on tuonut mukanaan rajoja ja sitä on kuvattu myös uudeksi mahdollisuudeksi nuorelle. (Mt., 8)

2.4.3 Arki lastensuojelulaitoksissa

Lastensuojelulaitosten arjelle tyypillistä on hyvin säännöllinen ja rutiininomainen päivärytmi, sillä se tuo nuorten elämään ennustettavuutta ja turvallisuuden tunnetta sekä tunnetta elämäntilanteesta. Arkea itsessään kutsutaan kuntouttavaksi. Usein nuorelle myös pyritään löytämään sopiva harrastus. Myös erilaiset palaverit ja yhteiset illanvietot kuuluvat laitoksen arkeen. (Sosiaaliportti 2013.) Lastensuojelulaitosten arkea on tarkasteltu monissa tutkimuksissa niin haastattelujen kuin etnografisen tutkimuksen pohjalta.

Riitta Laakso (2009, 1366137) toteaa tutkimuksessaan, että lastensuojelulaitoksissa tehtävä työ on keskustelua, konkreettista huolehtimista ja huoltamista, arjen pyörittämistä, lasten ja nuorten asioiden hoitamista sekä heidän kanssaan oleilua. Kyse on arkisesta toiminnasta, jolla ylläpidetään turvallisuutta. Tämä on huolenpitoa, joka yhdessä hoivan kanssa muodostaa kulmakivet sijoitetun nuoren kasvulle ja kehitykselle. (Laakkonen 2007, 1456149.) Lastenkotityössä tärkeinä pidetään säännöllisiä ruokailuja, selkeää päivärytmiä ja arjen tapahtumien ennakoitavuutta. Lastenkodissa työntekijät vastaavat muun muassa ruuan antamisesta, vaatettamisesta, levon turvaamisesta, hygieniasta sekä hoivaamisesta silloin kun joku on sairaana. Nämä ovat oikeastaan tehtäviä, jotka yleensä nähdään vanhempien tehtäviksi. Yhdeksi lastenkotityön tehtäväksi ajatellaan myös lasten aikaisemman huolenpidon puutteiden korjaaminen. (Laakso 2009, 1366137.) Sijoitetulla nuorella voikin olla hyvin turvattomat kokemukset kiinnittymisestä, mikä asettaa lastensuojelulaitosten työntekijöille haasteita. Korjaavan kokemuksen syntyminen mahdollistuu, kun nuori voi koetella työntekijöitä ja todeta, ettei häntä hylätä. (Sinkkonen 2012, 273.)

Sarianna Reinikainen (2009) on väitöskirjassaan tarkastellut erään nuorisokodissa asuneiden tyttöjen kokemuksia. Tutkimuksensa kohteena olivat paitsi kokemukset nuorisokodissa elämi-

sestä myös kokemukset selviytymisestä aikuisuudessa. Reinikainen on myös tutkinut sitä, mikä merkitys sijoituksella on näiden tyttöjen myöhemmälle elämälle ollut. Sari Jauho (2009) puolestaan on opinnäytetyössään tutkinut yhteisöllisyyttä nuorisokodissa. Myös tässä yhteisöllisyyttä käsitellään sosiaalisen pääoman käsitteen avulla. Jauhon (Mt.) tutkimuksen tulosten mukaan nuorten kokemusta yhteisöllisyydestä nakertaa nuorten vaikeus luottaa aikuisiin sekä ohjaajien keskinäinen raportoiminen.

Lastenkotien työntekijät kokevat luottamuksellisen suhteen rakentamisen olevan oleellista lasten kanssa toimiessa (Laakso 2009, 180). Lastensuojelulaitoksiin sijoitetut ovat usein joutuneet pettymään aikuisiin ja siten laitosten työntekijöiden tehtäväksi voidaan nähdä uuden kuvan tarjoaminen aikuisuudesta (Jauho 2009, 50). Myös sosiaalisen pääoman tukipilarina pidetään luottamusta sillä se edesauttaa ihmisten yhteistoimintaa ja sosiaalisen vaihdon vastavuoroisuutta (Ilmonen 2002, 1366137). Lastenkotiin sijoitettujen lasten aikaisemmat kokemukset ovat usein horjuttaneet lapsen luottamusta aikuisia kohtaan, kuten jo aiemmin olen viitannut. Suhteen rakentamista pidetään näin ollen haasteellisena ja luottamuksen palauttamista aikaa vievänä. Suhdetta rakennetaan esimerkiksi yhteisen tekemisen ja yhteisen olemisen avulla lapsella yksityistä aikaa ja huomiota antaen. (Laakso 2009, 180.) Käytännössä luottamus ilmenee lastensuojelulaitoksissa muun muassa siten, että nuoret puhuvat vaikeista asioista työntekijöille, uskaltavat pyytää apua ja kokevat, etteivät jää yksin. Toisaalta nuorilla on kokemusta, ettei kaikista asioista halua puhua työntekijöille, koska näin ne kirjataan ylös yhteiseen raporttiin. Niin kirjallinen kuin työntekijöiden keskinäinen suullinen raportoiminen koetaan luottamusta haittaavana. Työntekijöiden suunnalta luottamus voi ilmetä esimerkiksi joustojen antamisena nuorille. (Jauho 2009, 49658.)

Yhteisöllisyys on lastensuojelulaitoksissa tavallaan myös haasteellista ja sen toteutumiselle voi nähdä monia estäviä tekijöitä. Jauhon tutkimuksessa tällaisina on edellä mainitun ohjaajien keskinäisen raportoinnin lisäksi koettu nuorten eriarvoinen kohtelu ohjaajien suunnalta sekä ohjaajien suuri vaihtuvuus vuorotyön vuoksi. Myös nuorten oma haitallinen käytös mainitaan. Lisäksi erimielisyyksien ja yhteenottojen koetaan syövän yhteisöllisyyttä. (Jauho 2009, 52653.)

Lastenkodeissa asuvien ei voida välttämättä olettaa saavan kaipaamaansa tukea omilta vanhemmiltaan, vaan lastenkodin työntekijän on suostuttava lapsen tarvitsemaksi ihmiseksi. Jännite lastenkodissa tehtävään työhön syntyy lapsen yksilöllisen huomioon ideaalin ja lastenkotityön yhteisöllisen luonteen välillä. (Laakso 2009, 181.) Suhden lastensuojelulaitoksen

työntekijään voi nuorelle olla hyvinkin voimaannuttava. Työntekijä koetaan usein aikuiseksi, jolle voi kertoa asioistaan, joka kuuntelee ja antaa tukea (Lönnberg 2013, 64).

Nykyään käytännöllisesti katsoen kaikissa lastensuojelulaitoksissa on käytössä omahoitaja- tai omaohjaajatyömenetelmä. Jatkossa käytän nimitystä omahoitaja tarkoittamaan sekä omahoitajia että omaohjaajia riippumatta siitä, kumpaa nimitystä laitoksessa käytetään. Tässä järjestelmässä on kuitenkin laitoskohtaisia eroja niin tavoitteiden, keinojen kuin järjestelyjenkin suhteen. Omahoitajasuhteen nähdään olevan nuoren tarpeet huomioon ottava terapeuttinen ihmissuhde, jossa hoitavan aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksella on nuoren tunne-elämän vaurioita korjaava merkitys. Tärkeintä kuitenkin on nuoren hoitaminen ottamalla hänen yksilöllisyytensä huomioon. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 7.) Esimerkiksi Reinikaisen (2009, 56657) tutkimuksen mukaan omahoitajan tehtäväksi on nähty paitsi pääasiallinen vastuu nuoren käytännön asioista myös olla nuorelle läheinen ja luotettava aikuinen koko sen ajan kun tämä asuu kyseisessä lastensuojelulaitoksessa. Reinikaisen (mt.) tutkimuksessa omahoitajasta tuli osalle hyvin läheinen aikuinen, mahdollisesti jopa läheisin aikuinen koko lastensuojelulaitoksessa. Kaikille ei kuitenkaan syntynyt erityistä suhdetta omahoitajan kanssa. Omahoitajissa oli myös vaihtuvuutta. (Mt., 57.)

Reinikaisen (mt.) tutkimuksessa lastensuojelulaitoksissa asuneiden tyttöjen kokemukset vertais-suhteista vaihtelivat paljon. Osa on kokenut nuorten muodostaneen hyvin yhtenäisen ryhmän. Monella oli kokemus siitä, että nuoret olivat keskenään erilaisia, vaikka silti osa koki, että nuorilla vallitsi tietynlainen me-henki suhteessa työntekijöihin ja käytäntöihin. Me-henkeä murensi esimerkiksi uusien asukkaiden tulo. Yksittäisiin asuintovereihin suhteet olivat monella olleet vahvempia ja näistä oli muodostunut läheisiä ja pitkäaikaisia ystävyys-suhteita. Yhteydenpitoa oli saatettu jatkaa sijoituksen jälkeenkin. (Mt., 64-68.) Myös Mari Hemmilän ja Heidi Lötjösen (2011, 32) tutkimuksessa kävi ilmi monella sijoitetulla olevan ystäviä lastensuojelulaitoksen sisällä. Ystävyys-suhteet nähdään osaltaan tukevan sosiaalista pääomaa (Mt., 42).

Reinikaisen (2009) tutkimuksessa kuvattiin myös huonekunnittain tai muulla perusteella muodostuneista öryhmittymistä. Porukoihin saattoi kuulua myös lastensuojelulaitoksen ulkopuolisia nuoria. Osa porukoista oli turvallisia kaveriporukoita, mutta osalla oli ikäviä muistoja porukoista, jotka esimerkiksi varastelivat. (Mt. 66.) Näitä porukoita voisi nähdäkseni kutsua myös alakulttuureiksi.

2.5 Sosiaalinen pääoma negatiivisessa valossa

Petri Ruuskanen (2002, 12613) kritisoi artikkelissaan Colemanin edelläkin kuvattua näkemystä sosiaalisesta pääomasta kahdellakin tavalla. Ensinnäkin on mahdollista, että yhteisön normit ja yksilön tavoitteet ovatkin keskenään ristiriidassa, jolloin yhteisö onkin yksilön tavoitteita rajoittava tai jopa tukahduttava. Toiseksi on myös mahdollista, että sosiaalinen pääoma pilkkoutuu eri alakulttuurien tai ryhmien välillä, mikä voi johtaa siihen, että ryhmät ovat toisiaan poissulkevia ja syntyy siis kuppikuntia. Tämän tyyppinen sosiaalinen pääoma voi olla yhteiskunnan näkökulmasta haitallista.

Sosiaalisen pääoman vaikutukset lasten ja nuorten hyvinvointiin näyttäytyvät pitkälti myönteisinä, mutta edellä mainittuun viitaten alakulttuurien näkökulmasta esimerkiksi ryhmän oma sosiaalinen kontrolli voidaan nähdä myös vaikka rikollisuutta lisäävänä. Tällöin sosiaalisen kontrollin voidaan nähdä tuottavan myös negatiivisia seurauksia (Ellonen 2008, 52). Esimerkiksi Kumpula (2012, 51652) toteaa omassa tutkimuksessaan, että kaveriporukan yhteisöllisyys voi tuoda mukanaan osallistumista luvattomiin tekoihin. Pulkkinen (2002, 131) esittää, että mikäli lapsi ei ole kotoa tai kodin ulkopuolisilta aikuisilta saanut tukea ja luottavaisuutta, aiheuttaa tämä tovereiden hyljeksintää ja vaikeuksia luoda suhteita, mikä heijastuu myös koulunkäyntiin. Tällöin nuori voi hakea hyväksyntää vertaisryhmistä, joissa voi olla sosiaalista pääomaa, mutta siihen saattaa kuulua esimerkiksi rikollisuutta tai päihteiden käyttöä suosivia arvoja. (Mt., 131.)

Stephenson (2001) on käsitellyt sosiaalisen pääoman mahdollisia negatiivisia vaikutuksia Moskovan katulapsia käsittelevässä artikkelissaan. Siinä kuvataan kuinka kadulla elävät nuoret ovat solidaarisia toisilleen ja kuinka he mielellään kuuluvat ryhmiin tai yhteisöihin, joissa saatetaan harjoittaa prostituutiota tai rikollista toimintaa. Nämä nuoret kuuluvat usein ryhmiin, joissa ei ole tarkkaa järjestystä ja joissa esimerkiksi harjoitetaan rikollista toimintaa. Toisaalta osa nuorista kuuluu jengeihin, joista voidaan puhua jopa öpieninä perheinä. Jengeissä harjoitetaan rikollista toimintaa ja monet päätyvätkin myöhemmällä iällä järjestäytyneen rikollisuuden pariin. (Mt., 5376541.)

Kuitenkin voidaan kysyä, onko kyseessä sosiaalisen pääoman negatiiviset vaikutukset, sillä onhan tässä yhteydessä sosiaalinen pääoma luultavasti positiivinen kokemus nuorelle itselleen, vaikka seuraukset usein ovatkin kollektiivisessa mielessä negatiivisia (Ellonen 2008, 38). Nuorilla yhteisöllisyys on usein voimakasta. Tämä voi positiivisuuden ohella tuottaa

myös negatiivista pääomaa, mutta nuorten yhteisön kannalta tätä ei koeta negatiivisena, vaan se näyttöytyy sellaisena lähinnä aikuisille. (Kumpula 2012, 52.) Sama pohdinta liittyy nuorten alakulttuureihin. Kollektiivisessa mielessä monet alakulttuurit voidaan nähdä nuorelle haitallisina, vaikka nuoret itse kokevat asian aivan eri tavoin. Lastensuojelulaitokseen tehtävän sijoituksen ja laitoksessa tapahtuvan hoidon yhtenä tavoitteena voidaan nähdä lähentää nuoren alakulttuuria yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyyn valtakulttuuriin (Milapro 2016).

2.6 Sosiaalinen pääoma tässä tutkimuksessa ja tutkimuskysymys

Tässä tutkimuksessa lähestyn sosiaalista pääomaa pitkälti Colemanin (1988) teorioita mukailen. Tarkastelen sosiaalista pääomaa siis tietyssä sosiaalisessa kontekstissa, lastensuojelulaitoksissa. Sosiaalista pääomaa tarkastellaan yksilön, laitoksessa asuneen nuoren näkökulmasta, vaikka en pidäkään sitä resurssina, joka yksilöllä olisi itsellään yksinään hallussa. Lähtökohdiana on tarkastella miten sosiaalinen pääoma on toiminut laitospäristössä, tietyssä yhteisössä, jossa nuori on asunut. Nuorten toimintaa ovat ohjanneet erilaiset laitoksen säännöt, normit ja velvollisuudet. Coleman (mt.) käyttää käsitteitä normit ja rangaistukset, mutta tässä tutkimuksessa käytän jatkossa käsitettä sosiaalinen kontrolli, johon normit ja rangaistuksen liittyvät. Lastensuojelulaitokset ovat ulkoisesti ajateltuna melko tiiviitä yhteisöjä. Yhteisöllisyyttä ja yhteisön tiiviyyttä kuvaavatkin sosiaalinen tuki ja kontrolli, joita tässäkin tutkimuksessa tarkastellaan. Vastavuoroisuuden toteutuminen edellyttää luottamusta, jota myös tutkimuksessani erityisesti tarkastelen.

Samalla laitoksen yhteisö on luonut nuorelle käyttöön sosiaalista pääomaa, josta hänelle on hyötyä. Bourdieu (1986) kuvaakin sosiaalisen pääoman kasvattavan yksilölle pääomaa resurssiksi. Sosiaalinen pääoma mahdollistaa yksilölle muun muassa kestävien sosiaalisten suhteiden muodostamisen. Tässä tutkimuksessa tarkastelen myös sosiaalisia suhteita sijoituksen päätyttyä ja sitä millaisia resursseja nuori on sijoituksen myötä saanut.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää nuorena lastensuojelulaitoksessa sijoitettuina olleiden nuorten kokemuksia sosiaalisen pääoman rakentumisesta laitoksen sisällä. Tutkimuskysymys-

mykseni on: Miten lastensuojelulaitoksiin sijoitettuina olleet henkilöt kokevat laitoksen sisäisten ihmissuhteiden vaikuttaneen sosiaalisen pääoman rakentumiseen?

Miten nämä henkilöt kokevat ohjaajien ja nuorten keskinäisten suhteiden vaikuttaneen sosiaalisen pääoman rakentumiseen?

Miten nämä henkilöt kokevat laitoksen sisäisten vertaissuhteiden vaikuttaneen sosiaalisen pääoman rakentumiseen?

Miten henkilöt kokevat luottamuksen näissä suhteissa? Miten henkilöt kokevat yhteisöllisyyden toteutuneen?

Mitä positiivista ja mitä negatiivista edellä mainituissa vaikutuksissa on ollut henkilön itsensä tai kollektiivisesta näkökulmasta ajateltuna?

3 NARRATIIVISUUS TUTKIMUKSEN MENETELMÄNÄ

Olen kiinnostunut laitoksissa asuneiden nuorten kertomista kokemuksista. Tutkimukseni onkin narratiivinen tutkimus. Annoin haasteltaville melko vapaat kädet kertoa kokemuksistaan esimerkiksi laitoksen yhteisöllisyydestä ja luottamuksesta lastensuojelulaitoksessa asuessaan. Tarjosin tutkimukseni henkilöille mahdollisuuden myös valita tavan, jolla halusi kokemuksistaan kertoa. Aluksi tarkastelen hieman, mitä narratiivisuudella tarkoitetaan, minkä jälkeen kerron kuinka toteutin tutkimukseni. Pohdin myös tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä.

3.1 Taustaa tutkimusmenetelmän valinnasta

Sosiaalinen pääoma on haastava tutkimusaihe. Esimerkiksi Riikka Korkiamäki (2013, 20, 63) pohtii tätä väitöskirjassaan. Sosiaalinen pääoma on käsitteenä niin yleispätevä, että Korkiamäki kysyy, mitä oikeastaan tutkitaan kun tutkitaan nuorten sosiaalista pääomaa. Seuraavaksi voidaan kysyä, miten sosiaalista pääomaa voidaan tutkia, ellei tiedä, mistä on kysymys. Oletettavaa on, etteivät nuoret puhu sosiaalisesta pääomasta - ainakaan käyttäen sosiaalisen pääoman käsitettä. Kuinka saada kiinni ilmiöstä ylipäätään, jotta sitä voisi tutkia? Miten esittää oikeat kysymykset? Miten tunnistaa nuorten kuvaama sosiaalinen pääoma?

Jussi Simpura (2002, 2006205) pohtii artikkelissaan sosiaalisen pääoman mittaamista lähinnä laajemmin yhteiskunnan tasolla. Myös hän toteaa mittaamisen haasteeksi sen, että itse sosiaalisen pääoman käsitteestä on erilaisia näkemyksiä, jolloin väistämättä sen mittaamiseen liittyy näkemuseroja. Toisaalta sosiaalisen pääoman mittaamiseen liittyy samoja haasteita kuin mihin tahansa moniulotteisen ilmiön mittaamiseen. Kuitenkin sosiaalisen pääoman tutkimuksessa on vahvana näkemys, että sitä voi olla enemmän tai vähemmän ja että se voi rakentua, kuten tässäkin tutkimuksessa oletan. Näin ollen sitä tulisi jotenkin voida myös mitata. Haasteeksi kuitenkin nähdään, ettei sosiaalinen pääoma ole ihan suoraan mitattavissa, vaan sen lähestymisessä joudutaan käyttämään öliki-indikaattoreita. Esimerkiksi luottamusta voidaan pitää tällaisena, vaikka toisaalta taas osa tutkijoista on sitä mieltä, että luottamus nimenomaan on sosiaalisen pääoman tukipilari. (Mt., 2006205, 2186220.)

Korkiamäki (2013, 63) on yhtenä keinona ottanut lähtökohdaksi sukeltamisen nuorten arkaan mahdollisimman tyhjin mielin. Omassa tutkimuksessani haluan antaa nuorelle vapauden puhua omista kokemuksistaan mahdollisimman vapaamuotoisesti. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi olen valinnut menetelmäksi elämäkerrallis-narratiivista haastattelun. Pyrkimyksenäni on ollut antaa tutkimukseeni osallistuneille henkilöille mahdollisimman paljon vapautta oman kokemuksensa kertomiseen. Esimerkiksi tapaamisissa pyrin vain yhdellä laajalla kysymyksellä jättämään henkilön itsensä ratkaistavaksi sen, missä järjestyksessä ja miten hän kertoo (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 195).

3.2 Narratiivisuus

On monta syytä sille, miksi halutaan tutkia kertomuksia, tarinoita, narratiiveja ó tai mitä nimeä käytetäänkään. Toisesta näkökulmasta ajateltuna niille voidaan nähdä monia funktioita. Niiden kautta muun muassa paitsi saadaan ymmärrystä menneisyydestä, myös suunnataan tulevaisuuteen. Kertomukset ovat myös suurelta osin osallisena ihmisten identiteettien rakentumisessa. Ihmisen ymmärryksessä ajallisuudesta pidetään kertomusta tärkeimpänä välineenä. Kertomukset ovat myös ihmisten välistä kommunikaatiota. Kertomukset jäsentävät eettistä paikkaamme maailmassa ja toimivat arvojemme artikuloijina. Kertomus toimii vuorovaikutuksen välineenä, sillä kertomalla jaetaan ja tehdään ymmärrettäväksi kokemuksia, luodaan luottamusta ja ylläpidetään ryhmiä. Niiden avulla myös jäsenämme eettistä paikkaamme maailmassa. Lisäksi kertomuksen nähdään vastaavan kysymykseen, kuka minä

olen. Vaikka eri funktioita voidaan tarkastella erillisinä, kytkeytyvät nämä kuitenkin yhteen kertomuksen prosessissa. (Hyvärinen 2006, 1; Hänninen 2002, 58.)

Tarinallinen tutkimusote on yksi laadullisen tutkimuksen lähestymistapa. Sille ominaista on teoreettisen ja metodisten virikkeiden hakeminen humanistisen tutkimuksen, erityisesti kirjallisuudentutkimuksen ja sosiolingvistiikan piiristä. Tarinallinen tutkimus ei muodosta yhtä selkeää teoreettis-metodista rakennelmaa. Tarinallisuus onkin vähitellen tullut yhä useampien tieteenalojen ajatusvälineeksi ja tarinat ovat levinneet monien tieteenalojen jäsennysvälineiksi. Tämä monialaisuus on johtanut siihen, että tarinan käsite on tullut käyttöön hyvin monissa eri merkityksissä, mikä saattaa aiheuttaa sekaannuksia. Tarinalla voidaan tarkoittaa esimerkiksi kaunokirjallista tekstiä, suullisesti kerrottua tarinaa, ajattelumuotoa tai elävän elämän episodina. (Hänninen 1999, 16619.) Onkin tarpeen määritellä tarkemmin mitä tarkoitan tarinalla tässä tutkimuksessa.

Vilma Hänninen (2002, 50653) käsittelee väitöskirjassaan sisäisen tarinan käsitettä. Hännisen mukaan sosiaalinen tarinavaranto tarjoaa malleja, joilla omaa elämää voidaan jäsentää. Ihminen ei kuitenkaan omaksu näitä malleja noin vaan, vaan hän valitsee näistä malleista ne, jotka kokee omakseen yhdistäen kulttuurisen tarinavarannon omaan kokemushistoriaansa. Näin syntyy ihmisen sisäinen tarina. Tässä tutkimuksessakin lähtökohtana on se, että jokaisella tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä on oma sisäinen tarina, johon nuoruuden sijoituskokemus tai -kokemukset kuuluvat osana. Hänninen (mt., 55) nimittää kertomukseksi sitä, kun sisäisessä tarinassa syntyvä tulkinta esitetään esimerkiksi puhuttuna tai kirjoitettuna. Tällöin kyse on kuitenkin vain osista sisäistä tarinaa. Tässä tutkimuksessa käytän näistä kertomuksista nimitystä tarina, jotka siis ovat esityksiä osista tutkimuksen henkilöiden sisäistä tarinaa. Vaikka tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut vain tietystä ajanjaksosta tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden elämästä, on aineiston hankinnan ja analyysin pohjana kuitenkin elämänkerrallis-narratiivinen lähestymistapa, jonka alunperin on kehittänyt saksalainen Fritz Schütze (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 194).

Vilma Hännisen (1991, 350) mukaan selostus peräkkäisistä tapahtumista ei vielä ole tarina, vaan tarinassa tulee aina olla juoni, joka yhdistää peräkkäiset tapahtumat toisiinsa. Hänninen mainitsee tarinan peruskaavan olevan *öalkutila-muutostila-loppuö*. Tähän kaavaan mahtuu monia erilaisia juonia, joita voidaan luokitella monin tavoin.

Viimeisten vuosikymmenien ajan kiinnostus elämäkertoihin on ollut kasvussa. Tämä on heijastunut myös narratiivisen tutkimuksen kasvuun. Elämäkertatutkimuksessa ollaan kiinnostuneita sosiaalisista ilmiöistä, joista yksilöillä on jokapäiväiseen elämään liittyviä kokemuksia ja jotka saavat merkityksensä osana yksilöiden elämäkertaa. Elämäkertomuksilla tarkoitetaan yksilön vapaamuotoisia kertomuksia, joissa he kertovat valitsemansa itselleen relevantit toiminnot. Näiden elämäkertomusten avulla päästään lähelle sitä, kuinka yksilöt ovat rakentaneet tietyt sosiaaliset ilmiöt tietynä elämänsä aikana, millaisia merkityksiä nämä ilmiöt ovat saaneet ja miten nämä merkitykset ovat mahdollisesti elämän aikana muuttuneet. (Paananen 2008; 19, 22623.)

3.3 Tarinoiden kerääminen tutkimuksen vaiheena

Tavoitteeni on, että suurin osa haastattelusta perustuu yhden, laajan kysymyksen esittämiseen ja sitä seuraavaan tutkimukseni henkilön kertomukseen. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 194.) Suoritin haastattelut henkilöille, jotka olivat olleet sijoitettuna lastensuojelulaitoksessa vähintään vuoden nuoruudestaan. Haastateltavat nuoret tavoitin kolmen eri lastensuojeluorganisaation kautta. Haastateltavat olivat nuoria aikuisia, osa vielä jälkihuollossa olevia, osa sitäkin vanhempia. Iältään he olivat 18-34 vuotiaita. Tarkoitus oli alunperinkin, että sijoituksesta on jo kulunut aikaa, jotta muistot eivät ole liian kipeitä, vaan haastateltava pystyy niitä kuvaamaan. Pyysin nuoria kertomaan kokemuksensa asumisestaan lastensuojelulaitoksessa. He saivat valita, kertoivatko tarinansa suullisesti vai kirjoittamalla. Kaikki halusivat tavata kasvotusten ja kertoa suullisesti tarinansa

3.3.1 Tutkimuksen henkilöt

Haastateltavien joukko oli melko valikoitunutta heidän edustaessa henkilöitä, jotka suostuivat haastatteluun. Voi olettaa, että he edustivat myös jossain määrin kapeaa näkemystä lastensuojelulaitoksissa eläneistä nuorista olleessaan halukkaita kertomaan kokemuksistaan. Tämä tuo tutkimukseen sen näkökulman, että tutkimustuloksia ei voi pitää yleistettävänä eikä niiden pohjalta voi tehdä koko lastensuojelulaitosten kenttää koskevia johtopäätöksiä.

Sain osallistujia tutkimukseeni mukaan vähitellen. Ensimmäinen tapaaminen haastateltavien saamiseksi oli huhtikuussa 2015 yhden yksityisen lastensuojeluorganisaation edustajan kanssa. Tämä poiki ensimmäisen haastattelun elokuussa. Tämä haastattelu oli tutkimukseni esihaastattelu, jonka kuitenkin otin mukaan tutkimukseni aineistoon. Esihaastattelun kulku ei oikeastaan poikennut muista haastatteluista. Esihaastattelun jälkeen tein havainnon, että on hyvä olla mietittynä haastattelun alkuvaiheeseen sellaisia kysymyksiä, jotka johdattelevat henkilöä kertomaan omaa tarinaansa. Syyskuussa 2015 oli tapaaminen erään valtion koulukodin edustajien kanssa. Tämä poiki muutaman potentiaalisen haastateltavan. Myöhemmin olin vielä yhteydessä erääseen kunnalliseen lastensuojeluorganisaatioon, jota kautta sain myös muutaman potentiaalisen haastateltavan. Kaikki yhteistyökumppanit eivät antaneet suostumustaan heidän tietojensa kertomiseen tässä tutkimuksessa, joten tasapuolisuuden vuoksi en kerro minkään yhteistyökumppanin tarkempia tietoja. Samalla tämä suojaa tutkimukseen osallistuneiden anonymiteettiä. Kaikki loput haastattelut toteutin syys-, loka- ja marraskuussa 2015.

Tutkimukseen lupautui prosessin aikana mukaan useita henkilöitä. Yhdeltä yhteistyökumppanilta sain tiedon halukkaasta osallistujasta, jolle oli annettu yhteystietoni. Hän ei kuitenkaan missään vaiheessa ottanut yhteyttä. Yhden henkilön kanssa olin sopinut tapaamisen, mutta hän ei ilmestynytkään sovittuun paikkaan eikä tämän jälkeen vastannut soittoyrityksiini. Lisäksi yksi henkilö perui tapaamisen samana päivänä eikä myöskään tämän jälkeen vastannut yhteydenottoyrityksiini. Kaksi henkilöä oli myös lupautunut tutkimukseen mukaan ja he olivat antaneet yhteystietonsa yhteydenottoani varten, mutta he eivät missään vaiheessa vastanneet soittoihini eivätkä tekstiviesteihini, joten tulkitsin heidänkin muuttaneen mielensä. Koska tutkimusaiheeni oli hyvin sensitiivinen, on ymmärrettävää, että monet epäröivät osallistumista, mistä seurasi viime hetken kieltäytymisiä ja yhteydenottoihin vastaamatta jättämisiä. Kerroinkin kaikille alusta asti, että tutkimukseen osallistumisesta voi kieltäytyä missä vaiheessa tahansa. Eikä ketään voisikaan millään tavoin painostaa osallistumaan tutkimukseen.

Tutkimukseen osallistui lopulta kuusi henkilöä. Iältään he olivat 18-34 vuotiaita. Kolme heistä oli naisia ja kolme miehiä. Edellä mainitsemani kolmen lastensuojelun organisaation lisäksi kahdella henkilöllä oli kokemus asumisesta toisessakin lastensuojelulaitoksessa ja yhdellä jopa kolmessa eri lastensuojelulaitoksessa. Yhteensä siis tutkimuksessa mukana olevat kertoivat asumisesta kymmenessä eri lastensuojelulaitoksessa. Lyhimmillään he kertoivat sijoituksen kestäneen puoli vuotta, pisimmillään sijoitus oli alkanut alle 10-vuotiaana ja kesti täysi-ikäistymiseen asti. Henkilöiden nykyiset elämäntilanteet vaihtelivat myös paljon.

Tutkimuksen alkuvaiheessa en ollut asettanut oikeastaan mitään oletuksia haastattelujen ja haastateltavien nuorten määrään suhteen. Kvalitatiivisen aineiston riittävyydelle ei nimittäin ole tarjolla samankaltaisia mittalukuja kuin esimerkiksi tilastolliselle tutkimukselle, vaan aineistoa tarvitaan sen verran kuin on välttämätöntä aiheen ja tutkimustehtävän kannalta. Usein puhutaankin aineiston kylläntymisestä tai saturaatiosta, joka tarkoittaa sitä, että aineiston kerääminen voidaan lopettaa kun uudet tapaukset eivät enää anna tutkimukseen uusia näkökulmia. Tämä raja ei tietenkään ole ennalta tiedossa. Aineistoa ei kuitenkaan kannata kerätä kerralla liikaa. On vaikea ennakoida, milloin aineisto on riittävän monipuolinen. Oikeastaan ainoa varautumiskeino olisi hyvän tuntuman hankkiminen tutkittavaan kenttään ennen aineiston varsinaista keräämistä. (Eskola & Suoranta 1998, 62-63; Mäkelä 1995, 52.) Teinkin omat haastatteluni vähitellen ja arvioin koko ajan aineiston riittävyttä. Haasteeksi tuli lopulta pohdita, mitä voin pitää riittävänä aineistona. En koe saavuttaneeni aineiston kylläntymistä, mutta en myöskään usko, että enemmällä aineistollakaan näin välttämättä olisi käynyt. Koen kuitenkin saamallani aineistolla saaneeni hyvin moniulotteisen kuvan sosiaalisen pääoman rakentumisesta lastensuojelulaitoksissa.

3.3.2 Tapaamiset käytännössä

Haastattelun sopiessani kerroin nuorelle jo etukäteen, että olen kiinnostunut kuulemaan hänen kokemuksistaan sijoituksensa ajalta. Kerron kiinnostukseni olevan laitoksen sisäisissä ihmissuhteissa (työntekijät ja muut asukkaat) ja niiden merkityksestä nuorelle ja nuoren myöhemmälle elämälle. Tarjosin mahdollisuuden henkilöille kertoa kokemuksistaan kirjoittamalla, mutta kaikki halusivat mieluummin tavata kasvotusten. Jokaisen tapaamisen kohdalla olin suunnitellut varaavani tilan lähimmästä kirjastosta, koska se oli helpoiten järjestettävissä oleva tila, jossa voi puhua kahden kesken. Osa henkilöistä ehdotti suoraan, että voisin tulla heidän kotiinsa. Lopulta kolmea tapasin heidän kotonaan. Yksi toivoi tapaamista kahvilassa. Yksi oli kyläilemässä eri puolella Suomea, joten häntä tapasin kyläilypaikassa. Yhtä tapasin kirjaston tiloissa.

Vaikka pyrin siihen, että haastattelutilanteet olivat mahdollisimman luontevia ja vapaamuotoisia keskusteluja, olin etukäteen miettinyt kaavan, jonka mukaan etenin. Keskustelut etenivät pääpiirteissään kolmessa vaiheessa, jotka jäljittelivät Soili Paanasen (2008, 24626) ku-

vaamia vaiheita. Haastattelun ensimmäistä vaihetta voidaan kutsua kokonaisen kertomuksen vaiheeksi. Toinen vaihe on syventävä vaihe. Kolmatta vaihetta voidaan kutsua ulkoisten teemojen vaiheeksi. (Mt., 24626.)

Haastattelutilanteen aluksi on hyvä puhua esimerkiksi jostain neutraalista aiheesta ja luoda sillä tavoin yhteistä maaperää ennen varsinaista haastattelua. Tähän vaiheeseen kuuluu myös haastattelijan oman roolin ja tutkimuksen tavoitteen kertominen. Tämä osuus haastattelusta ei näy litteroinnissa, vaan nauhoituslupakin kysytään vasta tässä vaiheessa. (Ruusuvuori & Tiitula 2005, 24-25.) Monen tapaamisen aluksi puhuimmekin esimerkiksi siitä, oliko minun ollut helppo löytää perille sovittuun paikkaan tai mistä päin olin tullut. Kaikilla tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä oli jo käsitys tutkimuksesta, mutta kertosimme sen vielä tarkemmin. Myös anonymiteettiin liittyvät asiat kävimme läpi tässä vaiheessa. Kaikki antoivat luvan nauhoittamiseen.

Kysymykseni oli muotoiltu siten, että henkilö sai itse päättää, mistä hän aloittaa ja mitä, miten ja missä järjestyksessä kertoo. Tavoitteena tässä on, että haastateltava tuottaa siis aluksi omasta elämästään ja omista lähtökohdistaan käsin kokonaisvaltaisen kertomuksen eli pääkertomuksen. (Paananen 2008, 24). Käytyäni tapaamisen aluksi yleiset asiat kehotin henkilöä kertomaan vapaasti oman tarinansa esimerkiksi sanoen ösaat ihan vapaasti kertoa oman stoorisiö. Osa henkilöistä toivoi kuitenkin jo alkuvaiheessa, että voisi kysyä mieluummin kysymyksiä. He kuvasivat kokevansa hankalaksi, kun ei oikein tiedä mistä aloittaisi. Pyrin tässä vaiheessa kronologisuuteen kysymällä esimerkiksi milloin henkilön sijoitus alkoi ja mitkä ovat ensimmäisiä muistoja sijoituksesta. Pyrin myös pitämään kysymykset mahdollisimman yleisellä tasolla.

Edellä kuvatun vaiheen jälkeen jatkoin tapaamista luontevasti kysymällä lisäkysymyksiä henkilöiltä. Toisaalta osa haastateltavista pyysi itsekkin tarkennusta siihen, mistä toivon heidän vielä kertovan. Tässä syventävässä vaiheessa haastattelua rikastetaan niillä teemoilla ja asioilla, jotka ovat nousseet esiin aiemmin kerronnassa. Tarkoituksena on täydentää kertomusta ja varmistaa, ettei kerronta jää liian pinnalliseksi. (Paananen 2008, 25.) Tässä vaiheessa siis kysymykset liittyvät vain asioihin, jotka haastateltava oli jo ottanut esille. Myös käytettävien sanojen osalta on syytä pyrkiä käyttämään tutkimuksen henkilöiden käyttämiä sanoja. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 196.) Omassa tutkimuksessani esimerkiksi kysyin seuraavanlaisia tarkentavia kysymyksiä.

ōsä mainitsit sen omaohjaajan, ni haluuks sä siit kertoo enemmänō

ōsä kerroit, ku olit pienempi, et muut kiusas, ni olikš sitä sit enemmän siinä niinku pitkin matkaa?ō

ōtapahtusko sit niinku sellasta, et joku tyris ja se vaikutti sit koko porukkaan (kuten aiemmin mainitsit)ō

Vasta haastattelun kolmannessa vaiheessa voi ottaa esiin asioita, joita haastateltava on esimerkiksi vältellyt siihen saakka tai jotka lähtevät selvimmin omasta ja tutkimuksen intresseistä. Haastattelua on tässä vaiheessa jo kulunut ja aktiivisella kuuntelulla on syntynyt jonkinlaista luottamusta, joka edesauttaa vaikeampien teemoja esiin ottamiseen. Tässäkään vaiheessa ei silti tule lähteä painostamaan haastateltavaa useammilla kysymyksillä, mikäli haastateltava ei halua vastata. Vaikeiden teemojen tullessa esiin on haastattelijan tehtävä myös johdattaa pois näistä teemoista. (Hyvärinen & Löytönen 2005, 197.) Tässä vaiheessa käsitelisin ulkoisia teemoja, jotka valikoituvat tutkimustehtävän ja yleisen mielenkiinnon mukaan, mutta myös teemoja, jotka kerronnasta ovat jääneet puuttumaan (Paananen 2008, 25626). Esimerkiksi osa oli keskittynyt kertomaan vain suhteestaan työntekijöihin, joten tässä vaiheessa nostin keskusteluun muut nuoret. Kysyin myös jokaiselta erikseen, kokiko henkilö luottaneensa työntekijöihin ja muihin asukkaisiin sekä miten hän koki yhteisöllisyyden toteutuneen.

Tapaamisen loppupuolella vielä annoin vapaasti kertoa sellaisista asioista, jotka eivät tapaamisen aikana olleet nousseet esiin Haastattelutilanteen lopettamiseen kuuluu, että haastateltava valmistellaan tilanteen loppumiseen ja sovitaan mitä jatkossa tapahtuu (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 25). Tapaamisen päätteeksi kysyin jokaiselta henkilöltä, tietääkö hän mihin voi olla yhteydessä, jos haluaa puhua näistä teemoista vielä. Monilla olikin luonteva yhteys aiempaan sijaishuoltopaikkaan tai johonkin yksittäiseen työntekijään sieltä. Jokaiselle henkilölle myös sopi, että voimme olla yhteyksissä puolin tai toisin, jos mieleen tulee jotain oleellista, joka ei haastattelussa tullut esiin.

Nauhoitin kaikki haastattelut. Tämä antaa mahdollisuuden palata tilanteeseen uudelleen. Haastattelun nauhoittamisen myötä myös tutkimuksen lukijat voivat nähdä, millaisessa vuorovaikutuksessa tutkimuksen tulokset ovat syntyneet. (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 15.)

3.4 Narratiivinen analyysi

Narratiivinen lähestymistapa oli käytössäni läpi tutkimusprosessin, niin myös aineiston käsittelyssä. Aineistoa käsiteltäessä yksi tapa ymmärtää on erottaa narratiivien analyysi tai narratiivinen analyysi. Ensimmäinen näistä tarkoittaa kertomusten luokittelua eri luokkiin esimerkiksi tapaustyyppien, metaforien tai kategorioiden avulla. Tässä sovelletaan paradigmaattista tietämistä, jolle on tyypillistä täsmällinen argumentaatio ja luokittelujen tekeminen. Jälkimmäisellä tarkoitetaan uuden tarinan tuottamista aineiston pohjalta. Tällöin aineisto voi olla myös muussa kuin tarinamuodossa. Tämä uusi tarina pyrkii tuomaan esiin aineiston kannalta keskeisiä teemoja. Kyseessä on oikeastaan synteesi, jossa osat yhdistetään kokonaisuudeksi. (Heikkinen 2015, 160-161; Polkinghorne 1995, 12.) Tässä tutkimuksessa en suoraan noudata kumpaakaan analyysia, vaan oikeastaan käytän yhdistelmää näistä molemmista.

Litteroituani aineiston, oli minulla kasassa kuudelta eri ihmiseltä yhteensä kymmenen kokemusta elämisestä lastensuojelulaitoksessa. Aineisto oli tuttua itselleni, koska olin paitsi suorittanut kaikki haastattelut myös litteroinut aineiston. Joka tapauksessa en suoraan päättä syöksynyt vielä analyysin pariin. Aineiston analyysia suositellaan nimittäin aloittamaan avoimella lukemisella. Tässä vaiheessa on hyvä olla avoin kertojan sanomalle ja antaa tarinan viedä. Sitten aineisto on hyvä lukea vielä toisen kerran ja siirtyä vasta sen jälkeen käymään aineistoa läpi analyttisesti. (Hänninen 2015, 174.) Aineistoa lukiessa, tulee siitä samalla jo tehtyä tulkintoja (Eskola 2015, 195). Huomasin, että vaikka olin itse suorittanut haastattelun ja kirjoittanut koko litteroinnin, avasi aineiston lukeminen itselleni paljon uusia näkökulmia. Tähän saattoi osaltaan vaikuttaa se, että haastattelut ja litterointi tapahtuivat useamman kuukauden ajalla. Samalla myös itselleni syntyi tulkintoja aineistosta.

Seuraavaksi suuntasin katseeni tutkimukseni tarkoitukseen ja tutkimuskysymyksiin. Luin aineistoa jälleen läpi ja poimin kohtia, jotka tarjosivat vastauksia esittämiini kysymyksiin. Jo alunperin olin havainnut, että sama henkilö saattoi kertoa hyvinkin erilaisia kokemuksia kahdesta eri lastensuojelulaitoksessa asumisesta. Tämän vuoksi käsittelin aineistoa kymmenenä erillisinä tarinana tässä vaiheessa. Aloin verrata tarinoita toisiinsa, etsiä niistä eroja ja yhtäläisyyksiä.

Päästäkseni edes jotenkin eteenpäin analyysissa päädyin jakamaan tarinat tarinatyyppeihin. Tyyppien tarkoitus on kuvata tutkittavaa ilmiötä. Tyyppien muodostamisessa käytetään laadullisia ja sisällöllisiä kriteereitä. Jokaisessa tyyppissä on laadullisesti sellaista, joka erottaa sen

muista tyypeistä ja joka on tyyppillistä juuri kyseiselle tyyppille. Tyypit kuitenkin saattavat liittyä toisiinsa ja ovat harvoin täysin puhtaita, toisensa poissulkevia. (Paananen 2008, 32.) Tämän tutkimuksen aineistoa tarkastellessani huomasin siinä olevan hyvin luontevasti neljään tyyppiin sopivia tarinoita. Oikeastaan vain parissa tarinassa oli sen verran piirteitä toisestakin tyyppistä, että niiden kohdalla mietin hetken aikaa, minkä tyyppin alle tarina parhaiten soveltuu.

Prosessin tässä vaiheessa olisin voinut vielä perääntyä analyysimenetelmän suhteen, mutta havaitsin tyyppittelyn sopivan analyysimenetelmäksi erittäin hyvin. Uskoakseni tämä analyysitapa on paikallaan palvelemaan vastaamista tutkimuskysymykseeni. Jatkoin siis tyyppien hiomista. Tässä vaiheessa poimin tarinoista tärkeimmät kohdat, koska luonnollisesti ne olivat kokonaisuudessaan aivan liian laajoja tutkimukseen. Tässä vaiheessa voi painottaa joko aineiston mielenkiintoisimpien kohtiin esiin nostamista tai aineiston tasapuolista kuvaamista. Yleensä laadullisessa tutkimuksessa toimitaan ensin mainitulla tavalla. (Eskola 2015, 197.) Tässäkin tutkimuksessa valitsin tarinoista tutkimuskysymyksen kannalta mielenkiintoisimmat kohdat. Yksi neljästä tarinatyyppistä oli kuvaus sellaisesta tarinasta, josta ei jäänyt juurikaan muistoja eikä sosiaalisen pääoman rakentumisesta näin ollen ollut kuvausta. Tämän tyyppin päädyin rajaamaan pois. Jäljelle jäi kolme tarinatyyppiä.

Tyypit voidaan esitellä käyttäen yhtä tapausta, joka kuvaa hyvin kyseistä tyyppiä (Paananen 2008, 32). Päädyin itse kuitenkin esittelemään tarinatyyppin yleisesti. Mielestäni tarinatyyppien kuvauksessa sen erityisyys pääsee oikeuksiinsa tässä tutkimuksessa nimenomaan sillä, että tarinoita ovat kertoneet eri-ikäiset, eri sukupuolta edustavat ja erilaisen taustan omaavat. Koen tämän jotenkin rikastuttavan jokaista tarinatyyppiä. Mikään tarinatyypeistä ei siis kuvaa mitään yksittäistä tarinaa sinänsä. Tässä vaiheessa myös kirkastin tarinatyyppejä siirtämällä joitain kuvauksia toisten tarinatyyppien alle, jos ne selvästi kuuluivat siihen. Tällä tavoin tarinatyyppien erot tulivat selkeämmin esiin.

Jokaisen tarinatyyppin kohdalla teemoittelin kokemusta sosiaalisen pääoman rakentamisesta viiden otsakkeen alle. Samojen otsikoiden käyttö jokaisessa tarinatyyppissä tuntui luontevalta, koska sillä tavoin lukijankin on helpompi havaita tarinatyyppien erot. Teemoittelin kokemusta sosiaalisen pääoman rakentumisesta suhteessa aikuisiin ja suhteessa vertaisiin eli muihin asukaisiin. Kummankin näiden kohdalla kuvasin erikseen sosiaalisen pääoman rakentumista sijoituksen aikana ja erikseen miten ihmissuhteet ovat jääneet sijoituksen jälkeiseen elämään. Nämä muodostavat tavallaan nelikentän. Nämä nelikentät olen havainnollistanut kuvioiksi. Viidentenä teemana erittelin tavallaan kokoavasti kokemuksia siitä, mitä sijoitus on antanut

elämälle, mitä on jäänyt käteen. Kussakin tarinatyyppissä kuljetan kyseiseen tyyppiin kuuluvi-
en tarinoiden aineisto-otteita. Anonymiteetin suojaamiseksi en ole maininnut aineisto-
otteiden yhteydessä kenen tai mitä tarinaa ne edustavat.

3.5 Tutkimuksen luotettavuus

Yksi narratiivisen tutkimuksen haaste on luotettavuuden arviointi. Perinteisesti tutkimusten luotettavuutta on arvioitu validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Validiteetilla sen arvioimista, kuinka hyvin tutkimuksella mitataan sitä, mitä sillä halutaan mitata. Reliabiliteetti puolestaan tarkoittaa luotettavuutta eli sitä että samasta aineistosta tehdyt mittaukset antaisivat samat tulokset toisellakin mittauskerralla, toisen mittajaan suorittaman. Tällaiseen tulkinnalliseen tutkimukseen, jossa esimerkiksi tutkija luo tulkintansa vuorovaikutuksen kautta ja on siten osa tutkimusta, nämä käsitteet soveltuvat huonosti. (Heikkinen 2015, 163-164.)

Hannu L. T. Heikkinen, Rauno Huttunen ja Leena Syrjälä (2007, 8) ovat luoneet viisi periaatetta, joita narratiivisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa voi käyttää. Ensimmäinen näistä on öhistoriallisen jatkuvuuden periaateö. Tällä tarkoitetaan sen arvioimista, miten toiminta on historian kuluessa kehittynyt. On myös arvioitava, kuinka loogisesti ja johdonmukaisesti tarina etenee. Tutkimuksessa on siis huomioitava tarinoiden historiallinen konteksti eri tasoilla. Ajallisesti tutkimuksen henkilöiden kertomat tarinat eroavat toisistaan jo henkilöiden ikähaarukasta johtuen. Osa tarinoista kuvasi elämää lastensuojelulaitoksessa 1990-luvulla, osa 2010-luvulla. Lastensuojelun kentässä on tällä aikavälillä tapahtunut varmasti paljon muutoksia. Tämän tutkimuksen tarinatyyppisiä ei näin ollen voikaan pitää kuvauksena minkään tietyn ajanjakson lastensuojelun käytännöistä.

Toiseksi tutkijan on oltava tietoinen suhteestaan tutkimuskohteeseen. Periaate on nimetty örefleksiivisyyden periaatteeksiö. Tutkijan tulee tarkastella omia olettamuksiaan suhteessa tietoon ja todellisuuteen. Aineiston ja menetelmien kuvaamisessa tulee pyrkiä läpinäkyvyyteen. (Heikkinen, Huttunen & Syrjälä 2007, 8.) Koko tutkimusprosessi on lähtenyt liikkeelle omista kokemuksistani ja omasta mielenkiinnostani. Näin ollen oma paikkani tutkijana tuli ihan erityiseen pohdintaan. Henkilökohtaisen työhistoriana kautta kiinnityn laitostutkimukseen ja lastensuojeluun. Tuija Eronen (2012, 64) on pohtinut samaa teemaa omassa väitöskir-

jassaan ja todennut kirjoittavansa tutkimusta tutkijan paikalta, vaikka hänellä onkin työhistoriaa lastensuojelulaitoksista. Myös itselleni oli tutkimuksen alkuvaiheesta asti selvää, että vaikka minun läpi tutkimusprosessin arvioida omaa rooliani ja pohtia ennakkokäsityksiäni, otan tässä tutkimuksessa nimenomaan tutkijan roolin. Tutkimuksen henkilöt olivat kaikki minulle täysin vieraita. Haastattelutilanteissakaan en tuonut erityisesti esiin omaa kokemustani työskentelystä lastensuojelun alalla. En mitenkään pimitänyt tätä, mutta kukaan henkilöistä ei myöskään kysynyt taustoistani, vaan mielsivät minut luultavasti siinä tilanteessa opiskelijaksi, joka tekee lopputyötään ja jonka työhistorian tietäminen ei ollut oleellista. Uskon tämän olleen hyödyksi siinä mielessä, etteivät tutkimuksen henkilöt samaistaneet minua lastensuojelulaitoksen työntekijään, mikä olisi saattanut vaikuttaa siihen, kuinka he kuvasivat omia kokemuksiaan työntekijöistä. Muutaman henkilön kanssa asia tuli puheeksi varsinaisen haastattelun jo päätyttyä eivätkä he toisaalta olleet tästä yllättyneitäkään.

•Dialektisuuden periaateö merkitsee vuoropuhelua muiden kanssa. Tämän periaatteen mukaan on arvioitava sitä, miten raportissa esitetään erilaisia ääniä ja tulkintoja. Arvioitavaksi tulee myös tarinoiden aitous, joka tarkoittaa sen tarkastelua, että tarinoiden henkilöt ovat aitoja ja todellisia. (Heikkinen, Huttunen & Syrjälä 2007, 9-14.) Tutkimuksen henkilöiden kertomat tarinat olivat melko erilaisia, mistä johtuen ne eriteltiin eri tarinatyypeiksi. Saatuaani aineiston kerättyä koen tutkimusprosessin nimenomaan olleen vuoropuhelua näiden erilaisten tarinoiden välillä. Lisäksi tähän vuoropuheluun on osallistunut aiempi tutkimustieto.

Neljäs periaate on •toimivuuden periaateö. Tämän periaatteen mukaan tarkastellaan sitä, kuinka hyvin tutkimus onnistuu luomaan toimivia käytäntöjä. Tutkimuksen kriittisyyttä arvioitaessa kysytään, millaiseen keskusteluun tutkimus provosoi. Tutkimuksen voimaannuttavuus on myös arvioinnin kohteena. Kuinka hyvin siis tutkimus saa ihmiset uskomaan kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa toimia ja siten edistää uusien toimintatapojen syntymistä? (Heikkinen, Huttunen & Syrjälä 2007, 9.) Vaikka tutkimuksen henkilöitä on vain kuusi, en pidä tutkimuksen lopputuloksia suinkaan tyhjänpäiväisinä. Oletettavasti muutkin lastensuojelulaitoksissa asuneet jakavat samoja kokemuksia kuin tutkimuksen henkilöt. Tätä tukee jo aikaisempi tutkimus tältä kentältä. Tämä tutkimus on osaltaan tuomassa vahvistusta siihen, mihin suuntaan lastensuojelulaitokset työtään voivat kehittää.

Viidentenä periaatteena on sen arviointi, kuinka hyvin tutkimus herättää ihmisissä teemaan liittyviä mielikuvia, muistoja tai tunteita. Tätä periaatetta kutsutaan •havahduttavuuden periaateeksiö. Ajatellaan, että hyvä tutkimus saa lukijansa ajattelemaan asioista uudella ja erilai-

sella tavalla. (Heikkinen, Huttunen & Syrjälä 2007, 16-17.) Uskon, että tutkimuksella on tässä mielessä annettavaa. Tutkimus nostaa esiin kokemusasiantuntijanäkökulmaa lastensuojeluun.

3.6 Tutkimuksen eettisiä kysymyksiä

Lastensuojelulaitoksen sosiaalisista suhteista kertomiseen liittyy eettistä harkintaa. Koko tutkimusprosessiin kuuluu ratkaisujen tekeminen siitä, mitä jätetään kertomatta. Näitä valintoja tekevät niin tutkimukseen osallistuvat kuin tutkija. Yhtä lailla tutkimuksessa kerrotaan muista ihmisistä sellaisiakin asioita, joita he itse eivät välttämättä haluaisi kertoa eteenpäin. Tarinoissa kerrotaan monista ihmisistä, joilta ei itseltään ole kysytty, haluavatko he osallistua kyseiseen tarinaan ja sitä myöten koko tutkimukseen. Tarinan kertomiseen liittyykin sen harkitseminen, mitä voi kertoa ja millä tavoin loukkaamatta muita sekä toisaalta mitä pitää kertoa tulakseen ymmärretyksi siitä huolimatta, että paljastaa jotain mitä ei haluaisi. (Eronen 2012, 107-108.) Tässä tutkimuksessa kerrottiin hyvinkin henkilökohtaisia asioita. Sen vuoksi olenkin erityisesti pyrkinyt tutkimuksessa suojaamaan tähän osallistuneiden henkilöiden anonymiteettiä.

Tarinallisen lähestymistavan valinta tutkimukseeni on mielestäni eettisesti oikea ratkaisu. Tarinallinen lähestymistapa antaa tutkimukseen osallistuville ihmisille öänenö. Tutkimuksessa tavoitteena on tuoda esiin haastateltavien oma tapa antaa asioille merkityksiä. Tarinallisen tutkimuksen piirissä ajatellaan juuri kertomusten välittävän näitä merkityksiä parhaiten. Myös analyysi on aineistolähtöistä eikä merkityksiä jäsennellä minkään ennalta muotoillun teorian pohjalta. Kuitenkin tutkimuksessa on aina suhteellista, miten öänen antaminenö toteutuu. Viime kädessä tulkinnassa ja esityksessä on esillä oma ääneni tutkijana. (Hänninen 1999, 34.) Tässä tutkimuksessa aineiston analyysin pohjana oli sosiaalisen pääoman teoria, jonka osaltaan voi nähdä rajoittavan äänen antamista. Kuitenkin analyysi menetelmä ja muuta analysoinnin yksityiskohdat valitsin tutkimukseen vasta siinä vaiheessa, kun tutkimusaineisto oli jo valmiina ja kävin sitä läpi.

Tarinalliselle lähestymistavalle tyypillistä on, että se on kiinnostunut asioista, jotka ovat ihmisille merkityksellisiä ja tärkeitä. Näin ollen narratiivisuus tarjoaa ihmiselle mahdollisuuden reflektoida omaa elämäänsä. Samalla kuitenkin nämä ihmisten kokemukset otetaan tutkimuksessa tarkasteluun, mikä luo eettisiä haasteita tutkimukseen. Riskinä on, että tutkimukseen

osallistuvat kokevat esimerkiksi tulevansa hyväksikäytetyiksi tai väärinymmärretyiksi. (Hänninen 1999, 34.) Näiden vuoksi onkin ollut tärkeää, että kerroin tutkimukseni henkilöille millaiseen käyttöön heidän kertomansa tulee. Osa henkilöistä kysyikin tapaamisissa tarkemmin miten tutkimukseni etenee ja kerroin tästä.

Omasta sijoitushistoriastaan kertominen saattaa muutenkin olla henkilöille hyvinkin raskasta. Tähän saattaa liittyä jopa traumaattisia kokemuksia. Erityisesti tämän vuoksi onkin tärkeää, että tutkimus on uskottava ja lisää ymmärrystä tutkimuskohteesta. Tutkimuksen toteutuksessa oli huomioitava, että se on haastateltaville riskitön eikä loukkaa heidän ihmisarvoaan tai yksityisyyttään. Haastateltavien hyvinvoinnin on oltava tärkeämpää kuin itse tutkimus. (Laitinen & Uusitalo 2008, 119.) Tutkimukseni henkilöiden hyvinvointi ei kuitenkaan missään vaiheessa tutkimusta osoittautunut haasteeksi, vaikka olin tähän etukäteen varautunut. Kaikki osallistuivat tutkimukseen mielellään ja ilmaisivat tämän vielä erikseen.

Tutkimuksellisilla ratkaisuilla voi tietoisesti vahvistaa ihmistä erityisenä, ajattelevana ja toimivana subjektina, joukkoon kuuluvana ja tasavertaisena. Parhaimmillaan haastateltavat kokevat kiinnittymistä, mukaan ottamista, kunnioitusta ja arvostusta. Jos taas tutkimuksen lähtökohtia ja aineistonkeruuprosessia ei olisi mietitty eettisestä näkökulmasta, voi tutkimukseen osallistuminen vahvistaa outouden, erilaisuuden, toiseuden ja joukkoon kuulumattomuuden tunteita. Pahimmillaan siis ajattelemattomuus ja piittaamattomuus vahingoittavat tutkimukseen osallistuvia ja aiheuttaa ilmiön ymmärryksen kannalta merkittäviä negatiivisia seurauksia. (Laitinen & Uusitalo 2008, 1186119.) Omassa tutkimuksessani olen pohtinut haastateltavien asemaa tutkimussuunnitelman teosta lähtien ja erityisesti haastattelujen toteutusta suunnitellessani. Kerroin jokaiselle tutkimuksen henkilölle erikseen, että hän saa soittaa halutesaan tapaamisen jälkeenkin, minkä tahansa asian vuoksi. Näitä puheluita ei kuitenkaan tullut, jonka tulkitsen siten, että kokemus ei jättänyt henkilöille mitään hampaankoloon.

Tutkijan paikantuneisuudella tarkoitetaan, että tutkija selittää ja reflektoi tutkimuksessa muun muassa omaa positiotaan ja omia tulkintojaan. Tutkimusprosessin aikana tutkijan rooli muuttuu kuuntelevasta, tulkitsevasta ja ymmärtävästä tutkijasta tutkijaksi, joka kertoo ja kirjoittaa toisten elämästä. Vaikka tutkimuksen kirjoittaja on tutkimuksen tekijä, on kertojia silti monia. (Eronen 2012, 64665.) En voi väittää etteikö omat käsitykseni ja kokemukseni olisi vaikuttaneet siihen, millaisia ratkaisuja olen tutkimusprosessin kuluessa tehnyt. Tavoitteeni ja tarkoitukseni kuitenkin on ollut nimenomaan nostaa tarinoiden kertojien omat kokemukset kuulu-

viin heidän äänellään. Olen pyrkinyt suhtautumaan tutkimukseen ja aineistoon mahdollisimman avoimin mielin.

4 TARINATYYTYPIT KOKEMUKSIA KUVAAMASSA

Kuten aiemmin olen kuvannut, konstruktoin tutkimukseni henkilöiden kertomat tarinat kolmeen tarinatyypiin. Aluksi kuitenkin esitän muutamia yleisiä huomioita tarinoista. Ensimmäisessä tarinatyypissä välittyi vahva kodinomaisuus ja kokemus siitä, ettei henkilö voinut jälkikäteen ajatella itselleen mitään parempaa tapaa viettää kyseinen vaihe elämästä kuin sijoitus. Henkilöt kokivat sosiaalisen pääoman karttuneen samalla lailla kun se olisi karttunut kotona asuessa. Toisessa tarinatyypissä sijoitus tuli myös tarpeeseen, sillä se antoi tarvittavaa sosiaalista kontrollia nuorelle. Kolmas tarinatyypä on edustaa lähinnä kuvausta siitä, miten sijoitus ei kartuttanut nuorelle sosiaalista pääomaa. Jokaista tarinatyypä tarkastelen eräänlaisen nelikentän avulla. Nelikenttään tiivistyy tutkimukseni tutkimuskysymys ja toisaalta ajallinen perspektiivi henkilöiden elämässä. Ajallisesti sijoitus itsessään ja sijoituksen jälkeinen aika ovat mielestäni niin toisistaan poikkeavia, että käsittelen niitä erillisinä ajanjaksoina. Osassa tarinoita toki yhden sijoituksen jälkeinen aika merkitsi sijoitusta toiseen laitokseen. Tutkimuskysymyksen mukaisesti olen siis ensinnäkin eritellyt tarinoissa kuvattuja kokemuksia suhteista työntekijöihin ja työntekijöiden teoista aikuisena. Toisena näkökulmana ovat vertaissuhteet eli yhteisöllisyys ja luottamus muihin laitoksen asukkaisiin. Lisäksi vielä viidentenä kohtana olen nostanut tarinoista vastauksia kysymykseen, mitä sijoituksesta koettiin jääneen käteen.

KUVIO 1. Sosiaalisen pääoman tarkastelun nelikenttä

	Sijoituksen aikana	Sijoituksen jälkeen
Suhteet työntekijöihin	Suhteet työntekijöihin ja työntekijöiden teot sijoituksen aikana	Suhteet työntekijöihin sijoituksen jälkeen
Vertaissuhteet	Vertaissuhteet sijoituksen aikana	Vertaissuhteet sijoituksen jälkeen

4. 1 Yleisiä huomioita ja havaintoja tarinoista

Omasta elämästään kertovalla ajatellaan olevan moraalinen velvollisuus kertoa siitä todenmukaisesti. Kuitenkaan kokemukset eivät ole aivan sellaisenaan säilöttynä muistiin, vaan kertomus avaa aina kerrontatilanteessa ja sen ehdoilla kertojaan kiinnittyvän kokemuksen tiedollisen ja totuudellisen ulottuvuuden. (Aaltonen & Leimumäki 2010, 147.) Tämän lisäksi tutkimuksen henkilöt kuvaavat itsekkin tarinoissa olevan aukkoja. Osa henkilöistä kuvaa syitä siihen, miksi kaikista elämänvaiheista ei ole muistikuvia. Tähän ovat vaikuttaneet esimerkiksi traumaattisilta tai muuten kaoottiselta tuntuneet elämäntilanteet. Lisäksi on selvää, että tutkimukseni henkilöillä oli asioita, joista he eivät halunneet puhua ja tätä luonnollisesti kunnioitin, enkä lähtenyt painostamaan heitä kertomaan sellaista, mitä eivät halunneet.

õNo ku siis jotenki, ku mul on niin traumaattinen elämä ollu, ni mul on tosi paljon asioit, joist mä en esimerkiks muistaõ

õaika hatarat muistikuvat -- ne alkuviikot on aika semmoset hämärätõ

Esimerkiksi yhdessä tarinassa kerrottiin lyhyehköstä noin puolen vuoden ajan kestäneestä sijoituksesta. Kokemuksesta ei ollut jäänyt erityisiä muistoja. Vaikka kyse olikin melko pitkästä ajasta, oli kyseessä vastaanottokoti.

õse on vaan se et siitä lähetään sit eteenpäin, et sinne ei niinku jäädä, et se oli varmaan se, et levotonta, sen mä muistanõ

Kiinnostukseni oli nimenomaan kokemukset asumisesta lastensuojelulaitoksissa. Kuitenkin tarinoissa tuli väistämättä esiin syitä siihen, miksi tutkimuksen henkilöt ja heidän kanssaan samanaikaan laitoksissa asuneet alunperin oli sijoitettu lastensuojelulaitoksiin. Syyt vaikuttavat melko moninaisilta, joten siinäkin mielessä tutkimukseen näyttäisi valikoituneen heterogeeninen joukko. Erityisesti sijoitusta edeltävää taustaa ja aiempia sijoituksia peilattiin siihen, miten nämä ovat vaikuttaneet asuinpaikan sisäiseen elämään.

õni sit ihmiset voi sen takii huonosti, oman menneisyyden takii voi huonostiö

õmul on semmonen tunne, et mult on lapsuus viety, ku mä oon joutunu itse taistele kaikest omast olemassaolost ja kaikest mul on vähän niinku lapsuus jääny elämättö

Olen rajannut tutkimuksen koskemaan vain lastensuojelulaitoksen sisäisiä ihmissuhteita ja nimenomaan ihmissuhteita, joihin ei liity biologista tai juridista perhesidettä. Osa henkilöistä kertoi esimerkiksi käyneensä kotilomilla ja siitä, millainen suhde omaan äitiin tai isään oli sijoituksen aikana. En kuitenkaan ole käsitellyt näitä sen enempää, mutta totean, eikä myöskään tarinoiden pohjalta voida vetää johtopäätöksiä, että jossain tarinatyyppissä omien vanhempien osallistuminen elämään olisi ollut aktiivisempaa kuin toisessa. Sisarusten rooli on tutkimusasetelman kannalta haasteellisempi. Tolosen (2004) mukaanhan sisarukset saattavat olla erityisen tärkeitä kriisiperheissä eläneille nuorilla. Useinhan myös sisarukset sijoitetaan samaan sijaishuoltopaikkaan. Tutkimukseni henkilöistä kuitenkin vain parilla oli kokemus sijoituksesta, jossa sisarus oli ollut samaan aikaan sijoitettuna. Tällekin ei annettu erityistä painoarvoa, vaan koettiin, että sisarusuhde oli sen kaltainen, ettei sillä ollut vaikutusta sosiaaliseen pääomaan, tai sitten sijoituspaikka oli sellainen, ettei sisarusuhdetta päässyt siellä rakentamaan.

õse oli ihan ku ois joku ventovieras asunu kanssaö

Tutkimuksen henkilöt ovat asuneet hyvin erilaisissa laitoksissa. Pienimmissä laitoksissa oli asukkaita henkilöiden muisteleman mukaan alle kymmenen. Isointa laitosta tässä tutkimuksessa edusti koulukoti, jossa on useampi osasto ja jossa samassa yhteydessä toimii myös koulu. Voidaankin pohtia muodostaako koulukotiympäristö jo kokonaisen kyläyhteisön. Pienemmissä laitoksissa sijoitettuna olleet taas kuvasivat koulunkäyntiä läheisessä koulussa ja kaveeraamista naapuruston asukkaiden kanssa. Tällöin lastensuojelulaitos on jo osa isompaa kyläyhteisöä. Robert Putnam (1993, 167-176) näkee tämän kaltaiset yhteisöt keskeisinä sosi-

aalisen pääoman tuottamisessa. Koulukoteja lukuun ottamatta tutkimuksessa eivät kyläyhteisöt nousseet erityisesti esiin, vaan tarinoissa erottui se, että koulukoti oli melko suljettu yhteisö, jossa koulunkäynti, harrastaminen ja muu arki tapahtui lähinnä tämän asuinyhteisön sisällä, kun taas muissa tarinoissa koulua käytiin, harrastukset ja kavereita oli myös laitoksen ulkopuolella.

Tarinat osoittavat, ettei sosiaalinen pääoma ole ilmiönä niin yksinkertainen, että esimerkiksi voitaisiin vain mitata sen määrää. Kuten Noora Ellosenkin (2008, 97) kouluympäristöä käsittelevä väitöstutkimus osoittaa ei ilmapiiriä ajateltaessa tuen ja kontrollin määrä ei vielä ole riittävä mittari, vaan sen tulee myös jakautua tasaisesti oppilaille. Tämä kokemus ilmenee myös oman tutkimukseni tarinoissa. Tuen ja kontrollin epäoikeudenmukainen ja epätasainen jakautuminen voi olla seurausta monestakin asiasta (Ellonen 2008, 97). Tarinoissa tällaisina syinä nähtiin, että haastavammat asukkaat vievät aikuisten huomion ja toisaalta aikuisia ei ole paikalla riittävästi jakamaan huomiota kaikille asukkaille.

4.2 Sijoituspaiikka kodinomaisena välittämisenä

Ensimmäisessä tarintyyppissä kuvattiin kokemusta, että asuinpaikka oli lähestulkoon yhtä kuin koti. Sosiaalisen pääoman koettiin oikeastaan karttuneen lastensuojelulaitoksessa siinä missä se olisi karttunut kotona asuessaankin. Tarinoissa lastensuojelulaitoksen ihmissuhteista käytettiin perheenjäseniä kuvaavia sanoja.

õNe oli niinku ottoisä ja ottoäitiõ

õNi me ollaan oltu sen verran läheisii, et se on vähän niinku ois sisar, ku siis vieläkin jotenki niinku perhettä, muitten kans ei oo tullu niinku tommosta, niinku niin läheistäõ

Kärjistäen voi melkein sanoa, että tämän tarinatyyppin tarinoissa kuvattiin, kuinka asiat eivät oikeastaan olisi voineet olla paremmin. Kokemus oli, että sijoitus oli ollut oikea ratkaisu ja antanut elämään sitä mitä oli tarvittukin. Tarinoissa ei toivottu mitään vaihtoehtoista asuinpaikkaa ja jos sellainen vaihtoehto olisi tarjoutunut - kuten yhdessä tarinassa kerrottiin - se nähtiin huonompana. Kokemusta tehostaa se, että tarinoissa tämä mainitaan useaan kertaan. Vaikka muissa asukkaissa oli nuoria, joiden käytöstä ei ymmärretty ja pidettiin yhteisöllisyyt-

tä rikkovana, ei sitäkään pidetty sellaisena asiana, joka olisi vienyt kokemuksen onnistuneesta sijoituksesta, vaan heihin pidettiin etäisyyttä.

õet ei, ei oo yhtään huonoo sanottavaa kyl siitä (lastensuojelulaitoksesta)ö

õjoo siis tai mä kotiuduun sinne niinku heti, mul itelläni oli niinku semmonen käsitys et mä en oo niinku lähös mihinkään enää, mut mä en oo ihan varma, et olik se niin vai eiks se ollu, mut siin oli niinku semmonen insidentti, semmonen yks ihminen yritti ilmeisesti adoptoida mua ja mult kysyttiin, et haluuk mä ja mä olin niinku ihan sillee, et toivottavasti tää ei oo mikään niinku pakollinen, et mä en halua, mä haluun jäädä niinku tänne, mä en haluu et kukaan ikinä enää vie mua yhtään mihinkään se oli sit siin. mä niinku koin sen ihan kodiksö

Hieman paradoksaalisesti tässä tarinatyyppissä kuitenkin kuvattiin myös sitä, että itse jäätiin vähemmälle huomilla, kun aikuisten huomio tarvittiin muualle. Koettiin myös niin, että jos itse oli ansainnut luottamusta eikä tarvinnut aikuisten ohjausta eivät aikuiset tällöin myöskään osoittaneet huomiota.

õet just se et heti ku oli tilanne päällä tai jotain ni sit sä et enää pystyny viettää aikaa niitten aikuisten kans, koska ne oli kiinni jossain lapses, jol oli joku ongelma, et sit ne muut lapset oli heti, et ne jotka oli kiltist ja joil oli asiat hyvin, ni ei niihin sit ehditty niin kiinnittää sitä huomioo, koska oli ne ongelmatapaukset, jotka piti niinku ensin ruotiö

õkerran mä ihan pikkasen mua rupes ärsyttää se ku kukaan ei ikin huomannu et olik mä edes ikin kotona nukkumaanmennes vai en, mul oli ihan semmonen olo et mä oon nyt täysin itsenäinen kukaan ei ees ja sit kiukutellakseni mä jäin naapurin tytön luo yöks, mä en ees muista kuin vanha mä olin, mut mä jäin sinne vaan yöks ilmottamatta, sit ku mä tulin aamul kotiin, ni ne ei ollu ees osannu kaivata mua, mun oli pakko ilmottaa niinku keittiön pöydän ääres, et huomasi te, et mä en nyt ollu kotona yöitä et niinkuö

Edellisessä otteessa keittiön pöytä mainitaan erikseen. Riitta Laakso (2009) mainitsee myös lastensuojelulaitoksissa toteuttamassaan etnografiassa keittiön erityisenä tilana käsitellessään kotitapaisuutta ja kodinomaisuutta osana arkista huolenpitoa. Laakson mukaan keittiöllä oli monia tehtäviä. Paitsi että se oli tila ruuan valmistamiselle ja kotitöiden tekemiselle, se oli myös tila sosiaaliselle kanssakäymiselle, yhdessäololle ja yhteiselle tekemiselle. Keittiössä pystytään myös häivyttämään työntekijä ja nuoren suhteen hierarkkisuu. Yhteisen tekemisen äärellä rakennetaan yhteenkuuluvuutta ja pyritään korostamaan suhteen henkilökohtaista ulottuvuutta. Monissa tarinoissa tutkimukseni henkilöt kuvasivat kokemustaan, että juuri yhteinen tekeminen keittiössä oli ollut tärkeää rakentamaan henkilökohtaista suhdetta työnte-

kijään. Keittiöön olivat liittyneet monet arjen rutiinit, kuten aamupalan ja ruokien valmistukset. Laakson kuvaamaan kotitapaisuutta edusti myös lähes kaikissa tarinoissa kuvaus siitä, että kerran viikossa oli siivouspäivä, jolloin oma huone siivottiin. (Laakso 2009, 127.)

Toisaalta Laakson mukaan keittiöstä voi tulla myös erilaisten erojen tekemisen tila. Keittiö saattaa lastensuojelulaitoksessa olla lukollinen tila, jonne lapsella on pääsy vain aikuisen seurassa. (Laakso 2009, 127.) Tästä erojen tekemisestä kuvattiin yhdessä tarinassa esimerkki, jossa kerrottiin yhden keittiön kaapeista olleen lukittuna, jottei sieltä käytäisi ottamassa herkkuja ja sokeria.

KUVIO 2. Tarinatyyppi 1: Sijoituspaikka kodinomaisena välittämisenä

	Sijoituksen aikana	Sijoituksen jälkeen
Suhteet työntekijöihin	<p>Yhteen tai useampaan työntekijään erityinen suhde, jossa mm. tunteiden näyttämistä puolin ja toisin</p> <p>Kaikki työntekijät osa öluottamusketjuaö</p>	<p>Tietyt työntekijät tärkeä tuki sijoituksen jälkeenkin</p> <p>Osa työntekijöistä osallistui nuoren elämään omalla ajallaan</p>
Vertaissuhteet	<p>Hyväksi koettu yhteisöllisyys</p> <p>Erityisen läheinen suhde yhteen tai useampaan nuoreen</p> <p>Alakulttuurit nuorten kesken</p>	<p>Tiiviit ihmissuhteet myös myöhemmässä elämässä osan asukkaiden kanssa (avioliitto, lapsen kummius, sisaruudellinen suhde)</p>

4.2.1 Suhteet työntekijöihin ja työntekijöiden teot sijoituksen aikana

Kokemus lastensuojelulaitosten työntekijöistä oli siis sellainen, että heidän kuvattiin toimineen oikein itseään kohtaan ja osoittaneen välittämistä. Aikuisten koettiin välittävän ja toimivat asukkaiden parhaaksi. Aikuisilta saatiin tukea ja tarvittavaa kontrollia.

õJa se, että siel oli sellasii ihmisii töissä jotka ymmärs sen ja pysty niinku auttamaan mua, ne ymmärs et miltä musta tuntu olla siellä, ni ne pysty auttaa mua oikeilla teoilla, sanoilla, tavoilla ja totaö

õno se on just se, että näyttää toiselle, että välittää, välittää ja näytää teoillaan ja sanoillaan sen, että toinen on kumminki tärkeä, vaikkei periaatteessa oo mitään sukua, pystyy näyttämään sen, että välittää oikeesti niinku toisen ihmisen peloista ja tunteista ja niinku teoistaö

Sarianna Reinikainen (2009, 68) on nimennyt yhden tarinatyypin nuorisokodissa asuneiden tyttöjen tarinoista kokemukseksi ihanasta, oikeasta kodista. Reinikaisen tutkimuksen henkilöistä niille, joilla oli tämä kokemus oli muodostunut yhden tai useamman työntekijän kanssa läheinen ja merkittävä suhde. Sama havainto välittyy näistä tarinoista. Asuinpaikka on siis koettu kodiksi ja siihen on liittynyt läheinen suhde yhden tai useamman aikuisen kanssa.

Suhde ja luottamus aikuisiin oli tarinoissa syntynyt vähitellen. Tarinoissa kuvattiin sitä tilannetta, jolloin henkilö oli muuttanut lastensuojelulaitokseen. Nämä kuvattiin positiivisina kokemuksina, jotka olivat antaneet pohjan sille, että luottamus lähti rakentumaan. Yhdessä tarinassa esimerkiksi kerrottiin, kuinka paikalla ollut aikuinen oli osannut valita juuri oikeat sanat. Yhdessä tarinassa kerrottiin, että omahoitajana toimineen aikuisen kanssa oli alkanut synkata erityisen hyvin.

Lastensuojelulaitoksissa, joissa töissä oli useampia aikuisia, ei suhteen kaikkiin aikuisiin koettu olleen kuitenkaan niin läheinen. Näyttää siltä, että kaikki työntekijät kuuluivat tähän verkostoon ja olivat siten osa luottamusketjua. Työntekijöistä koettiin muutaman olleen läheinen ja omaohjaajaa tai -hoitajaa kuvattiin erityisen läheiseksi. Yhdessä tarinassa suhteen koettiin rakentuneen niin äidilliseksi, että henkilö on käyttänyt englannin kielellä omahoitajasta ösijaisäitiäö vastaavaa nimitystä. Joihinkin ohjaajiin luottamus oli henkilökohtaisempaa. Esimerkiksi perheenjäsenten välillä tyypillisesti ilmenevä tiivis luottamus on usein annettua (Ilmonen 2002, 141). Tarinoissakin ilmeni tiiviimmän luottamuksen kohdistuvan usein omaohjaajaan, jota se voidaan sikäli tulkita annetuksi ihmissuhteeksi. Esimerkiksi yksi henkilö pohitti, ettei osaa sanoa, miksi juuri omaohjaajaan muodostui niin tiivis suhde.

õhuomas et eri ihmiset oli sul sit niinku vähän eri taval tärkeitä et ei kaikist hoitajist tullu esimerkiks niinku hirveen läheisii, vaik ne ois kuin ollu usein työvuoros, et kyl siel oli sit vaan ne jotkut, mitkä oli niinku jotenki vähän niinku itel enemmän tärkeempiö

Myös ohjaajien sukupuolella koettiin olleen merkitystä. Sukupuolilla koettiin olleen vähän erilaiset roolit, esimerkiksi yhdessä tarinassa mies piti enemmän kuria ja nainen vastasi kodinhoidosta. Myös oma suhtautuminen eri sukupuoliin tuli ilmi.

õmul oli vähän semmost ongelmaa, et mä pelkäsin miehii ihan hirveesti, mä en oo oikeen itekään varma mist se oikeen johtu, mut kuitenkin, ni sit oli tämmönen kahden omahoitajan käytäntö tuli, se oli ilmeisesti sen takii et olis isompi mahdollisuus, et sun omahoitaja on vuorossa kai tai myös sit kaks ihmist hoitaa yhden ihmisen asioit ni se ei tunnu niin raskaalta, ku sul on joku jonka kans sä voit puhuu niist asioista, en tiedä taustoja, kuhan spekuloin, mut mulle sit valittiin mies, joka on toi (ohjaajan nimi) ihan vaan just siks et mä joudun tottumaan siihen, et mä asioin jonku miesihmisen kans, mut joo en hängkään hänenkään kans mitään maailman läheisint, kyl me nyt ihan tulittiin toimeen ja sillee, mut en mä nyt kokenu et siin ois mitään semmost, ei sitä voi sano mikskään vanhemmuuden korvikkeeks tai semmoseksö

Tarinoissa kuvattiin kokemusta siitä, että itse saatiin osaksi luottamusta aikuisilta. Tämä koettiin arkea helpottavaksi ja se oli itselle tärkeää. Luottamuksen myötä myös mahdollistui kodinomaisempi eläminen. Luottamusta osoitettiin esimerkiksi sillä, että nuoren oli annettu käyttää avaimia, jotka muuten olivat vain aikuisten hallussa. Yhdessä tarinassa myös kuvattiin, että nuori oli saanut pitää bileet kavereilleen lastensuojelulaitoksessa.

õniin no siis kyl semmonen niinku osotetaan et suhun voi luottaa ni siis kyl se on tosi iso juttu et kylhän se nyt on nimenomaan niinku positiivinene asia ja mä olin hirveen ylpee siit et muhun voitiin luottaa -- ku siis sillonhan se vaan helpotti mun elämäni ku kaikkihan oli sen takan et pitää niinku pyytää joltain tai odottaa liian kauan jotain, sit ku luotettiin ni sai vaan ne avaimet käteen käy hakemas, et niinku oli se helpompi õ

Tarinoissa läheinen ihmissuhde työntekijöihin ilmeni myös siten, että erilaisia tunteita näytettiin puolin ja toisin. Myös siis työntekijä saattoi kuvata rehellisesti omia tunteitaan nuorelle. Henkilö kuvasi kokeneensa, että työntekijä halusi omien tunteidensa sanottamisella antaa nuorella eväitä elämään, jotta tämä oppisi huomioimaan muiden tunteita paremmin.

õkerran mun toinen omahoitaja sano, et mä en varmaan sais mut mä koen mustasukkasuutta täst tilanteesta, että sä et oo ollu niin paljon tekemisissä (ohjaajan nimi) kanssa ja sen ajan sä käytit mun kanssa ja nyt ku sä olet taas (ohjaajan nimi) kaa välleissä ni nyt sä et taas vietäkään aikaa (ohjaajan nimi) kanssaõ

õmeil oli riita ja mä en enää puhunu (ohjaajan nimi)õ

Tarinoissa kuvattiin myös kokemusta osallisuuden toteutumisesta. Henkilöt kuvasivat tulleen kuulluiksi ja saaneensa toiveitaan toteutetuiksi. Yhdessä tarinassa kerrottiin, kuinka nuori oli toivonut asuinpaikkaansa biljardipöytää ja ehdottanut mistä sellaisen saisi helposti. Tämä

toive oli toteutettu ja biljardipöytä oli hankittu. Toisessa tarinassa kerrottiin, että järjestettiin koko yhteisön yhteisiä tilaisuuksia nuoren harrastusta tukemaan.

õpiti järjestää tieteenki gaalailta, et mul oli joku syy suunnitella niit vaatteitaõ

Työntekijöiden keskinäisen yhteistyön toimivuutta kuvattiin yhdessä tarinassa esimerkillä, jossa laitoksen työntekijä vaihtoi työpaikkaa. Tällöin nuoren äiti ja isoäiti olivat käyneet ta-
paamassa työntekijää vielä uudessa työpaikassa.

4.2.2 Vertaissuhteet sijoituksen aikana

Yhteisöllisyyden koettiin toteutuneen. Yhteisöllisyyteen kuului arjen lisäksi muun muassa yhteiset matkat, joita oli suuntautunut ulkomaillekin. Kodissa koettiin asuneen toisaalta hyvin läheisiä muita asukkaita, mutta tarinoissa ei kuitenkaan kerrottu yksiselitteisesti õyhdestä suu-
resta perheestä, vaan ihmissuhteet asukkaiden välillä koettiin erilaisiksi. Osan kanssa suhde kehittyi syvämmäksi.

õSiinä pysy aika hyvin samana se, että oppi tuntemaan kumminki ja vieläki ollaan kaikkien kanssa hyvi kavereita ja nähään aina silloin tällõn.õ

õMä pidin ihan tahallaan niihin (osaan asukkaista) etäisyyttä, koska mä en halunnu olla missään tekemisis sellasten ihmisten kanssaõ

Yhteisöllisyyden syntyä kuvattiin myös. Tarinoissa kerrottiin esimerkiksi tietyistä rituaaleista, joita kohdistettiin uusiin asukkaisiin. Tällä tavoin uusi asukas tavallaan otettiin osaksi yhteisöä.

õMuistan yhen pojanki ku se tuli sinne, se oli silloin kolmentoista vanha, se tuli sinne (osaston nimi) ja olikse kolmas ilta ne oli, ni isommat pojat sitten jotka oli pidempään ollu ni oli päättäny, et ne laittaa saippuaa sukkaan ja käy mätkimässä sitä siellä huoneessa ja, no jäi kiinni tottakai siitä ja sai silloin rangaistuksen siitä, tuntu silloin vähän semmoselt niinku, mikähän se tunne ois ollu, semmonen et niinku tos ois voinu ite olla silloin pienempänä niinku sen tilalla, että en tiää sitten et mistä se johtu et ne jätkät niin teki, et se ei niinku mul selvinny, kai siinä sit jotain oli taustalla, et tuskin ne nyt ihan huvikseen.õ

Laitoksen sisällä nähtiin olevan myös sellaista yhteisöllisyyttä, että osa nuorista muodosti oman kokoonpanonsa, Reinikainen (2009, 66) on havainnut tutkimuksessaan saman ilmiön ryhmittymistä. Tätä voidaan analysoida Riikka Korkiamäen väitöskirjan (2013, 128) havainnon pohjalta. Korkiamäen mukaan nuorten vertaisryhmiä sosiaalinen pääoma merkityksellistyi sekä nuorten keskinäisessä toiminnassa rakentuvina resursseina että nuorten yhteistoiminnan tuottamana riskinä perhe- ja koulu-yhteisöjen sosiaaliselle pääomalle. Nuorten vertaisryhmiin liittyi siis piirteitä, joihin liittyi tämä riski.

õkyl mä muistan et noi vanhemmat pojat jossain vaiheessa kyl ne yritti tehdä kiljuuõ

Tutkimukseni henkilöt kuvasivat lastensuojelulaitoksessa tapahtuneen tupakan polttoa, varastelua ja kiljun valmistusta. Tämä nähtiin tiettyjen nuorten toimintana. Laitoksen asukkaat muodostivat siis omia ryhmiä, jotka voi nähdä myös alakulttuureina. Kyse on siitä, että alakulttuuri on edustanut nuorille ympäristöä, jossa he toimitaan ja eletään itselle mielekkäällä tavalla (Cohen 1955, 70). Kiljun valmistukseen liittyi esimerkiksi myös se, että laitoksen yhteiset sokerit pyrittiin ottamaan tähän käyttöön.

Korkiamäki (2013, 111) kuvaa heikon sosiaalisen pääoman työntävän nuoria ikätovereiden pariin, mikä vähentää aikuisten kontrollimahdollisuuksia entisestään. Toisin sanoen siis nuorten vertaisryhmien nähdään haittaavan sosiaalisen pääoman karttumista aikuisten hallitsemisissa yhteisöissä. Tarinoissa nähtiin eroa siihen, että osa nuorista oli ollut sijoituksessa pitkään ja osa tullut myöhemmin. Itse koettiin kuuluneen edellä mainittuun ryhmään. Myöhemmin tulleilla kuvattiin aiemmin mainittua käyttäytymistä, mikä saattaa kertoa myös heikosta sosiaalisesta pääomasta, joka on työntänyt näitä esimerkiksi hatkaamiseen.

Eriyisesti varasteluun liittyi ilmiö, jossa siis koko lastensuojelulaitoksen yhteisöllisyys ei täysin toteutunut. Colemanin (1988) mukaanhan kaikkien tuntiessa toisensa yhteisössä, leviää tieto normirikkomuksista nopeasti sosiaalisten verkostojen välityksellä. Tässä tapauksessa yhteisöllisyys ei kuitenkaan ole toiminut sillä tavoin, että tieto normirikkomuksesta olisi kulkeutunut aikuisille, jotta siitä olisi rangaistu, vaan nuorten keskinäinen toiminta näyttäytyy enemmänkin riskinä tälle. Voidaankin pohtia, onko lastensuojelulaitoksen yhteisön koko liian iso, jotta tällainen sosiaalinen pääoma voisi täysin toteutua. Sen sijaan siis laitoksen sisällä näyttäisi syntyvän pienryhmiä, joilla on omia normeja. Toki tarinoissa nähdään myös sillä olleen merkitystä, että kuinka kauan nuoret olivat asuneet laitoksessa. Myös hatkaaminen ja itsetuhoinen käyttäytyminen mainittiin yhteisöllisyyttä rikkovana.

4.2.3 Suhteet työntekijöihin sijoituksen jälkeen

Sijoitus päättyi käytännössä omilleen muuttoon. Kuitenkin henkilöt kertoivat käyneensä sijoituspaikassaan tämän jälkeenkin. Lastensuojelulaitos tuntua tässä vaiheessa edelleen kodilta, mutta vähitellen tämä kokemus häiveni. Suhde tiettyihin aikuisiin on kuitenkin säilynyt. Poismuuton jälkeen korostuikin se, että yhteyttä pidettiin nimenomaan läheisiksi koettuihin aikuisiin. Sijoituksen aikainen omahoitaja oli esimerkiksi yhdessä tarinassa ollut vielä mukana uuden oman kodin sisustuksessa. Tarinoissa kerrottiin myös kuinka työntekijät osallistuvat vielä sijoituksen jälkeen vapaaehtoisesti nuoren elämään esimerkiksi tulemalla nuoren valmistujaisiin tai kutsumalla nuoren omalle mökilleen. Näitä henkilöt kuvasivat itselleen merkittäviksi ja pohtivat sitä, ettei työntekijällä ollut tällaiseen mitään velvoitetta.

õkyl se oli sit siin vaihees ku mä olin irtautunu lastenkodist ni ei mun ois tullu mieleenkään soittaa kenellekään muulle (kuin omaohjaajalle)ö

õmun valmistujaiset ku mä valmistuin (oppilaitoksen nimi) ni neljä hoitajaa tuli sinne ja anto mulle tämmösen jonku kravattineulan hopeisen tai jonku ja ruusujaö

õet ku mä täytin 18 ni sain silt sellasen elämyslahjakortin, et mennään sen mökille yöks. Siel sit jotain jalkahoitoi, leffaa ja saunottiin.ö

4.2.4 Vertaissuhteet sijoituksen jälkeen

Jo asuinaikana läheisiksi koetut ihmiset ovat jääneet erityisen läheisiksi myös myöhemmälle elämälle. Esimerkiksi jo aiemmassa lainauksessa koettiin, että yksi samaan aikaan asuneista oli kuin sisar, millä tarkoitettiin sitä, että suhde oli erityisen läheinen. Yhteiselo on siis muutenkin sijoituksen jälkeen ollut jotenkin erityisen tiivistä, ei tavallaan vain pelkkää ystävyyttä.

õtuli yks kaveri mikä tällä hetkellä asuu tossa (paikkakunnan nimi) ni sen kanssa asuttiin kimppekämpässä pari vuotta, oltiin samassa duunipaikassa, siitä tuli semmonen hyvä kaveri sittenö

õjustiinsa yks joka oli samanaikaisesti minun kanssa siel (sijotuspaikka) ni meni just naimisiin yhen toisen kanssa mikä oli mun kaa samaan aikaan (sijoituspaikka), niitten häissä justiinsa olin ja olen niitten lapsen kummiö

ōku siis vieläkin jotenki niinku perhettä, muitten kans ei oo tullu niinku tommosta, niinku niin läheistä, et ku me ollaan viel tänäkin päivänä tekemisis ja nähdään sillee usein, en mä vois kuvitella et ois ikinä mitään muutakaan niinku et se vois vaan hävitä muka tai et mä en soittais, et miksei sust oo kuulunu mitäänö

4.2.5 Mitä koettiin jääneen käteen?

Tutkimukseni henkilöt kuvasivat sitä, että heillä on elämässään mennyt hyvin sijoituksen ansiosta. Tarinoissa myös yksilöitiin niitä eväitä, joita laitoksessa asumisen ajoilta on elämään jäänyt. Tällaisina koettiin rehellisyys, kiinnostaviin asioihin tarttuminen ja sosiaalisuus. Yksi henkilöistä kertoi esimerkiksi, että hänen on todella helppo tutustua uusiin ihmisiin ja kokee olevansa ihmisenä helposti lähestyttävä. Tästä on ollut hyötyä työelämässä. Myös sekä työntekijöiden että asukkaiden ikähaitarien koettiin olleen hyvä asia, koska sillä tavalla tulee nykyäänkin toimeen eri ikäisten ihmisten kanssa.

ōrehellisyys, se on niinku sieltä peruilta, että valheella ei ole pitkät jalat, sen avulla pärjänny pitkälle ja se, että jos joku asia kiinnostaa ni tekee sen.ö

Kaiken kaikkiaan tarinoissa kerrottiin, että sijoituksen aika oli antanut hyvän pohjan elämälle. Tarinoista välittyi myös kokemus, että elämässä oli mennyt hyvin myöhemmin. Yhdessä tarinassa esimerkiksi arvioitiin, että henkilöllä on mennyt elämässä paremmin, kuin laitokseen sijoitettuna olleella nuorella keskimäärin.

ōei siihen muuten selitystä ole, ku se, että ne piti sen reilu (sijoitusvuosien määrä) vuotta mitä siellä nyt olin, ihan niitten ansiota pelkästää, et tässä tilanteessa nyt tällä hetkellä olenö

4.3 Sijoituspaikka tarvittavien rajojen asettajana

Tässä tarinatyyppissä erottuu tarinat, joissa asuminen lastensuojelulaitoksessa koettiin tärkeäksi oman tulevaisuuden kannalta. Lastensuojelulaitos oli siis nuoruudessa edustanut yhtä sosiaalisen pääoman kenttää. Tarinatyyppissä korostui oman inhimillisen pääoman karttuminen sijoituksen myötä. Tässä tarinatyyppissä nähtiin, että sijoitus esimerkiksi oli välttämätön, jotta

sai koulun suoritettua ja pysyi niin sanotusti kaidalla tiellä. Oikeastaan siis sijoituksen syyt liittyivät pääosin nimenomaan peruskoulun suorittamiseen.

õEn mä ollu mikään huippuoppilas, oisin jättäny helposti menemättä (kouluun), jos ois annettu siihen niinku vaihtoehtoö

õJos mä en sinne olis joutunu, ni mä olisin lukuun tiilenpäitä jossain vaiheesö

õSe oli se paikka, joka ainakin mulle henkilökohtasesti niinku sai sen niinku perusteet tälle elämälleö

Lainaukset siis osoittavat, että sijoituksen koettiin vaikuttaneen syrjäytymistä ehkäisevästi. Taru Kekoni on erotellut tutkimuksessaan koulukodeissa asuneiden kertomuksista eri selviytymistarinoita. Hän käyttää juuri syrjäytymisen käsitettä, jonka ehkäisemiseen sosiaalinen pääoma voi Ruuskasen (2000) mukaan tarjota välineen. Tällöin puhutaan näkökulman vaihtamisesta. Tällä tarkoitetaan sitä, että lisäämällä positiivista, kuten sosiaalinen pääoma on, voidaan vaikuttaa syrjäytymistä ehkäisevästi. Kekoni kuvaa yhtä tapaa suhtautua koulukotiin asennekysymyksenä, joka muistuttaa tätä tarinaa. Asennoitumisesta kerrottiin myös tarinoissa. Nuorten kokemus oli nimenomaan se, että sijoitukseen tuli asennoitua oikealla tavalla. Nuoren oli tavallaan alistuttava kontrolliin ja alettava käyttää sitä hyödyksi itselleen. Yhdessä tarinassa esimerkiksi henkilö kuvasi, kuinka oli ymmärtänyt muuttaa asennettaan.

õSe et ite osas asennoitua siihen, että on siellä, omast asenteestahan se on kiinni, että miten siellä niinku pärjääö

õno alukshan se oli tietenki samanlaist sellast kapinaa, mitä oli siel (edellisen sijoituspaikan nimi) ja ei oikeen mikään kiinnosatnuu, ohjaajat oli niinku suomenkielel näin aikuisesti sanottuna vittumaisii perseestä, niit vastaan tuli kapinoituu, sit ku sen tajus, et jos sä kapinoit, ni sun elämäski on siel ihan perseest, et joo sä tuut niitten kaa toimeen ni sun oli paljon kivempi olla sielö

"jos sen vaan niinku hyväksy niinku se, et tääl nyt ollaan ja mitään ei voida sille"

Tässä tarinatyyppissä kokemus lastensuojelulaitoksesta ei kuitenkaan välity samoin kotiin verrattavana kuin edellisessä tarinatyyppissä. Tässä tarinatyyppissä kokemuksena oli esimerkiksi, että kotona ei pystytty tarjoamaan edellytyksiä koulun käyntiin ja näin ollen asuminen lastensuojelulaitoksessa oli tärkeää, mutta koti oli silti muualla. Arki oli silti myös lastensuojelulaitoksessa kodinomaista.

õNiist tuli jotenki läheisii, mut en mä osaa, mä en osaa oikeen selittää, siis se oli erilainen perhe siellä (lastensuojelulaitos)ssa ku se mitä kotona oli, tärkeitä ihmisiä kuitenkin

Edelliseen tarinatyyppiin erona oli se, että kokemuksen sijoituksesta kerrottiin enemmän sisältäneen sekä hyvää että huonoa. Suoraan ei siis otettu kantaa siihen, oliko sijoitus ollut juuri ainoa oikea ratkaisu oman elämän kannalta, vaikka kokemus pääsääntöisesti olikin positiivinen. Myös negatiivisia puolia toki mainittiin. Oikeastaan erona edelliseen tarinatyyppiin on se, että työntekijöiden toiminnasta esitettiin myös kritiikkiä. Niin ikään muiden asukkaiden toiminnassa nähtiin sellaista, joka söi yhteisöllisyyttä.

õniin et niinku jos otetaan niinku plussat ja miinukset niinku tosta näist niinku kokemuksist ni kyl mä sanon et aika vähän noit miinuksii on, vaikka kyllähän niitäkin on, mut enemmän mä sanonen et kyl se oli hyvä kokemus silleö

KUVIO 3. Tarinatyyppi 2: Sijoituspaikka tarvittavien rajojen asettajana

	Sijoituksen aikana	Sijoituksen jälkeen
Suhteet työntekijöihin	<p>Työntekijät tarjosivat sosiaalista kontrollia eli asettivat rajoja</p> <p>Keskinäinen raportointi söi luottamusta ja työntekijöiden linja ei aina ollut kovin yhtenäinen</p>	Kaverillista yhteydenpitoa, kuulumisten vaihtoa
Vertaissuhteet	<p>Hyvä yhteishenki</p> <p>Yhteisöllisyys verrattavissa armeijaan</p> <p>Ikätason mukaista yhteiseloä</p>	<p>Yhteydenpitoa jonkin verran</p> <p>öFacebook-kaveruudetö</p>

4.3.1 Suhteet työntekijöihin ja työntekijöiden teot sijoituksen aikana

Tässäkin tarinatyyppissä kokemus aikuisista oli pääsääntöisesti positiivinen. Aikuisten koettiin olevan töissä nuoria varten ja että he olivat aikuisen roolissa arjessa. Aikuisten kerrottiin opettaneen vastuuta ja oikean ja väärän erottamista. Aikuisten kanssa tehtiin arkisia asioita, esi-

merkiksi laitettiin ruokaa yhdessä. Omahoitajan tai -ohjaajan rooli koettiin erilaiseksi verrattuna muihin työntekijöihin, omista asioista puhuttiin tämän kanssa, koska aikuinen koettiin luotettavaksi ja oli parhaiten perillä nuoren asioista.

"ymmärs sen, että tota että että, sua varten ne on ne ohjaajat siel, et ne antaa sulle niinku noi valmiudet siihen niinku elämiseen ja tällee opastaa sua ja näin"

"siel oli niinku omaohjaaja aina, kenelle jos sul oli jotain ni se vähän syventy enemmän, se ties kaikki sun asiat"

Erona edelliseen tässä tarinatyyppissä työntekijöiden toiminta sai osakseen kritiikkiä ja heidän koettiin siis toimineen tavoilla, jotka osaltaan hieman rikkoivat yhteisöllisyyttä ja luottamusta. Tällaisena mainittiin se, että koko laitoksen alue oli savuton, mutta aikuiset eivät kuitenkaan itse välttämättä noudattaneet tätä normia. Muutenkin koettiin, että aikuisten linja normien noudattamisessa ei ollut yhtenäinen.

õno ehkä vähän sellanen niinku sanotaan, et tota ku jos laitos olis savuton, ni ohjaajienki pitäis olla savuottomia sillon, mut kyllä siel siis sillonki oli, et jos oppilaat, oppilaat näki ohjaajan jossain tupakalla, ni sit ku meni siit sanoo, ni sit niinku tavallaan joutu rangaistukseks ni e.. ei aina, mut joskus omaan huoneeseen ja ette te oo nähny mitään, et se välil oli sellast, et niinku ohjaajt ei sit niinku noudattanu sitä savuttomuutta

õoli siel vähän mielivaltaastakin porukkaa -- vähän omii sääntöjä ja jos nyt ei haluu ihan pilkulleen jonkun ohjeita tai määräyksiä ni sanotaan, et me poltetaan teidän lomat, ette polta tupakkaa ja meette omaan huoneeseen, siis tällast - mut onneks sitä oli aika vähänö

Luottamusta aikuisiin vei ohjaajien keskinäinen raportointi. Kuitenkin yhdessä tarinassa kerrottiin, että osalle aikuisista pystyi puhumaan myös luottamuksellisesti. Näihin aikuisiin muodostuikin jollain tavoin läheisempi suhde, johon itsestään selvästi kuului se, ettei aivan kaikkea raportoitu eteenpäin. Sen sijaan ikävä kokemus oli niistä aikuisista, jotka raportoivat joko kaisen asian eteenpäin ja nämä tulivat nuorelle vastaan esimerkiksi neuvottelussa. Vaikuttaa siltä, että raportointi vei tavallaan pohjaa ohjaajien luottamusketjulta. Näin ollen ohjaajien tuli erikseen ansaita luottamusta nuorelta. Tarinassa kuvattiin sitä, kuinka suuri asia siinä elämäntilanteessa tällainen tilanne oli ja miten se siis luottamukseen vaikutti.

"mä en luottanu kovin moneen ohjaajaan siellä, et se et jos mä puhuin niille jotain näin ni se ei lukenu siel rapsakirjas esimerkiks vaan se jäi niinku meidän väisisk niinku keskusteluks"

4.3.2 Vertaissuhteet sijoituksen aikana

Lastensuojelulaitoksissa toteutui yhteisöllisyys. Yhteishenki koettiin hyväksi. Muista asukkaista oli tullut lähinnä kavereita. Tarinoissa ei kuitenkaan kuvattu kovinkaan syvällistä ystävyyttä, vaan yhteiseloja verrattiin esimerkiksi armeija-aikaan. Kuitenkin muiden kanssa viihdyttiin ja esimerkiksi kotilomien jälkeen oli mukava käydä kuulumiset läpi.

õOli siel välil vähän riitaa ja mut pääasias tultiin kuitenkin ihan, siel tulee sellanen yhteishenki niinku ainakin nuorilla jaõ

õsanotaan vähän sama ku oisit armeijassa ollu, et ethän sä armeijassakaan mee sun tupakaverille selittää sillee, et sä oot viikonloppuna käyny tuol naisissa ja saanu sielt jonkun niinku, ni ethän sä niillekään mee selittää et nyt on käyny näin, et mieluummin sä kerrot sen sit niinku sun lähiystävälle eikä niinku sillee tollases tiiviis yhtesös ketä ei ees tunne suaõ

Luottamusta koettiin siis myös olleen. Tämä ei kuitenkaan ollut kovinkaan syvällistä. Tässä tarinatyyppissä ei kuvattu erillisiä ryhmittymiä tai alakulttuureita asukkaisen keskuudessa. Luottamus vaikuttaakin olleen lähinnä humanistista luottamusta, jolloin siis toisia ei kunnolla tunneta, vaikka saatetaan olla päivittäin tekemisissä (Ilmonen 2002, 1416142). Tämä korostui, kun laitoksissa oli monia osastoja, jolloin yhteisön jäsenten määrä oli suuri.

Nuorten keskinäistä elämää kuvattiin ikätason mukaiseksi nuorten keskinäiseksi kanssakäymiseksi. Tätä verrattiin siihen, mitä missä tahansa samanikäisten yhteisössä olisi.

"siis no ihan niinku kaikilla teineillähän on, mitä sä oot puhunu must ja toi on sanonu sitä, ihan siis semmost perus yläastemeninkii, et ei nyt mitään sen vakampaa onneks, mitä nyt työlläkin nyt yleensä tulee, sithän se"

Yhteisöllisyyttä olivat nakertaneet hatkaamiset. Hatkaaminen koettiin oikeastaan siten, että hyväksymällä sijoitus ja ottamalla oikea asenne, ymmärrettiin hatkaamisenkin olevan turhaa. Yhden yhteisön jäsenen hatkaaminen paitsi herätti huolta tämän hyvinvoinnista myös saattoi haitata koko yhteisön yhteistä ajanviettoa. Kerrottiin muun muassa siitä, että õleffareissuõ saattoi peruuntua, jos aikuiset lähtivätkin etsimään yhtä nuorta.

"jos tarvii leffaan lähtee tai johonki ja sit ei pääsekään ku tarvii ettii yhtä hatkalaist -- ni kyl ne on aika isoja asioita tommonen ku leffaan lähtökin"

4.3.3 Suhteet työntekijöihin sijoituksen jälkeen

Tarinoista välittyi se, että sijoitus oli yksi vaihe elämässä eikä aikuisiin ollut jäänyt erityisen vahvaa sidettä enää sen jälkeen. Sijoituksen jälkeen oli yhdessä tarinassa yhteydenpitoa aikuisiin ollut jonkin verran. Kuitenkaan kyse ei ollut erityisen aktiivisesta tuesta aikuisten puolelta, vaan enemmän kaverillista yhteydenpitoa. Tähän kuului soittelua ja kuulumisten vaihtoa.

"ihan vaan, et mitä kuuluu -- siis me ollaan niinku ihan kavereita"

4.3.4 Vertaissuhteet sijoituksen jälkeen

Samaan aikaan sijoituksessa olleisiin saatettiin pitää yhteyttä esimerkiksi facebookin avulla. Osan kanssa oltiin enemmänkin tekemisissä. Näitä kuvattiin lähinnä kaverisuhteiksi.

"kyl me edelleen ollaan sillee niinku faceboob-kavereita niin sanotusti jos näkee tääl kaupungilla tai jossain ni voi muutaman sanan vaihtaa, ei sillee muuta"

4.3.5 Mitä koettiin jääneen käteen?

Yhteisöllisyyden koettiin myös antaneen eväitä elämään nimenomaan yhteisöllisyyden näkökulmasta. Tarinoissa kerrottiin, että sijoituksen aikana oli opittu huomioimaan toisia erityisesti. Lisäksi mainittiin, että sijoituksen myötä eläminen vastaavan tyyppisesti onnistui myöhemminkin. Yhteisöllisyyden myötä oli tutustuttu erilaisiin ihmisiin ja heidän taustoihinsa, erityisesti niihin syihin, miksi he ovat joutuneet sijoitukseen. Tämä taas auttoi suhteuttamaan oman kokemuksensa.

õsiis sen toisten kunnioittamisen ja siis sen, et niinku ei voi tehdä aina niinku ite haluu ja niinku itest tuntuu hyvältä, koska sil voi olla vaikutukset sit taas niin moniin muihin, niin ehkä se toisten kunnioittaminenõ

õarmeijan sain käytyy ku siel oli tietynlainen kuri, et aamul herättiin joka päivä ja oli tietyt päivärutiinit, ni armeijaanki oli sit helpompi mennä, ku tiesi jo sen, et millast se niinku tulee olee, vaik armeija onki erilaist, siel oli kumminki vähän samantyyppistö

Tässä tarinatyypissä korostui se, että sijoituksen ansiosta henkilöt olivat saaneet peruskoulun suoritettua. Tämä taas oli mahdollistanut jatko-opintoihin pääsemisen ja edellytykset sille, että suoriutui näistäkin. Tämän koettiin vaikuttaneen muun muassa myöhempään työllistymiseen.

*õsekin oli sit sen ansiota, et kävi hyvin sitä koulua sillon alkuajoissa, kunnteli ja opet-
teli ja näin pois päin, ni osaski jotainö*

*õsitä kaut mä sain peruskoulun käyty ja se ilman sitä, jos mä en sinne ois joutunu, ni
en mä ois ittellenu pystyny ammattiikaan lukeeö*

Sijoituksen myötä oli opittu myös arjessa hyödyllisiä konkreettisia taitoja. Tällaisina mainittiin ruuanlaitto ja siivous. Tämä ajanjakso elämässä oli siis kartuttanut inhimillistä pääomaa tutkimuksen henkilöille.

"niinku ettei voinu elää ku pellos, et piti siivota omat jälkensä"

4.4 Sijoituspaikka pääosin negatiivisena kokemuksena

Tässä tarinatyypissä kokemus välittyi pääasiassa negatiivisena. Tarinat saattoivat silti sisältää myös itselle tai omalle kasvulle hyväksi koettuja elementtejä, mutta päävire oli negatiivinen. Kuitenkaan negatiivisuus ei liittynyt esimerkiksi koko lastensuojeluun tai kotoa poissa asumiseen, vaan tarinoissa nähtiin niitä asioita, jotka laitoksissa olisi pitänyt olla toisin. Tarinoissa kerrottiin niin sosiaalisen tuen kuin sosiaalisen kontrollinkin vähäisyydestä. Sosiaalisen pääoman karttumiseksi esitettiin parannusehdotuksia.

*õAika huonoi kokemuksii mul siit on siit (laitoksen nimi):sta, ku siel sai niinku tyyliin
mennä ja tulla miten halua, et ei siel oikeen välitetty sillee niinkuö*

*õAikuiset viettää lasten kaa tosi vähän aikaa. nää kaikki ruuat ja iltatoimet ja tämmö-
set ja sit nuorten kaa tosi vähän ja sit no just on tää et aikuiset ei enää tunne silleeö*

Esimerkiksi luottamusta työntekijöiden ja nuorten välillä koettiin olleen, mutta tarinassa painottuivat sosiaalisen pääoman kertymistä haittaavat asiat. Tällaisena mainittiin esimerkiksi ihmisten vaihtuminen laitoksessa.

õEt sit ku on vähän semmonen, et jos tutustuu ihmiseen, saa siihen luottamuksen, joka on aika harvalla huostaanotetulla niinku kauheen hyvä luottamuskyky. niin ni sit se et yhtäkkii se lapsi tai nuori lähtee tai sit aikuinen, et laitokses ei oo kauheen hyvä et koko ajan vaihtuu aikuiset.ö

KUVIO 4. Tarinatyyppi 3: Sijoituspaikka pääosin negatiivisena kokemuksena

	Sijoituksen aikana	Sijoituksen jälkeen
Suhteet työntekijöihin	Aikuisten ei koettu aidosti välittäneen Tuen ja kontrollin koettiin puuttuneen	Ei yhteydenpitoa
Vertaissuhteet	Muut asukkaat oireilivat psyykkisesti Kiusaamista Yhteinen tekeminen koettiin negatiivisena ötyhmäilynä	Ei yhteydenpitoa eikä halua yhteydenpitoon, vaikka mahdollisuuksia olisikin

4.4.1 Suhteet työntekijöihin ja työntekijöiden teot sijoituksen aikana

Työntekijöiden vaihtumisen lisäksi kokemukset myös työntekijöiden teoista, kontrollista ja tuesta olivat pääosin negatiivisia. Työntekijöiden koettiin antaneen tukea väärällä tavalla, vaikka yritystä olisi ollutkin. Henkilöt toivat myös esiin kokemusta siitä, että työntekijät olivat kiinnostuneet enemmän rahan ansaitsemisesta.

õet se et ku monet, monet on tehny sellasii virheit, et ne on niinku, tai kohtelee ehkä huonosti, vaik ne ei omasta mielestään niinku tekisö

Tässäkin tarinatyyppissä yksittäisiä työntekijöitä saatettiin silti kokea tärkeiksi tärkeiksi. Yhdessä tarinassa tehtiin tavallaan vertailua siihen, miksi yksittäinen työntekijä oli tullut tärkeäksi. Nämä työntekijät olivat kokemuksen mukaan teoillaan viestineet, että ovat kiinnostuneet tekemään nuorten kanssa asioita ja välittävät. Kyse saattoi olla aivan yksinkertaisista asioista, kuten ruuan teosta yhdessä tai sitten yhteisistä retkistä. Toisin kuin kahdessa muussa tarinatyyppissä, ei omahoitajiin kuitenkaan muodostunut erityistä suhdetta.

õ(ohjaajan nimi) on sillee äidillinen, et se niinku hoitaa perus arjen turvan ja niinku perus toimii, mut sen kaa jotenki ei oo koskaan menny välit siihen, et ihan kaikest vois puhuuö

õmul oli itse asias aluks omaohjaaja, jonka kaa ei yhtään natsannu siit ei tullut niinku mitään, et me oltiin vaan tyyliin toistemme kurkuissa kiinni ja silleeö

Coleman (1988, 103) erottaa yhdeksi sosiaalisen pääoman muodoksi tiedonkulun, sillä vuoro-vaikutuksessa voi hankkia ja saada tietoa, jolla on vaikutuksia oman toiminnan ohjaamiseen ja päätöksentekoon. Lastensuojelulaitoksissa työntekijöitä sitoo luonnollisesti salassapitovelvollisuus, joka väistämättä merkitsee, ettei kaikki tieto ole kaikkien saatavilla. Tämä taas ilmeni yhdessä tarinassa, jossa hyvä suhde työntekijän kanssa oli katkennut joksikin aikaa, koska työntekijä ei ollut kertonut nuorelle salassapidettäviä asioita.

õ(laitoksen nimi): takia siit tuli ongelmii, et me oltiin niinku pitkän aikaa et me ei ees kuultu toisistamme, ei ollu niin hyvä juttu sillee, et ku (laitoksen nimi) tuli tai pimitti mult tietoo ja tää ohjaaja ei voinu mitenkään kertoo mulle asioita ilman, et se saa luvan niihin, ni sit tuli siit ongelmiiö

Myös Colemanin (1988) yhtenä sosiaalisen pääoman muotona mainitsevat normit ja rangaistukset koettiin löyhiksi. Riskinähan on Colemanin ajatuksia mukaillen, että löyhät normit ja rangaistukset eivät ohjaakaan yksilö kohti kauaskantoista hyvää, vaan ennemmin oman edun tavoitteluun. (Coleman 1988, 104.) Yksi tyypillisimmistä normeista lienee kotiintuloajat, joista yhdessä tarinassa kerrotaan. Tarina sisälsi vaiheen, jolloin kotiintuloajat olivat, mutta niistä lipsumisesta ei seurannut mitään. Tämän koettiin viestivän myös välittämisen puuttumisesta. Myöhemmässä vaiheessa kotiintuloaikoja ei ollut ollenkaan.

õsiel sai niinku tulla ja mennä -- siel oli sillee, et jos sä olit yön pois, olit pari päivää niinku sillee, et et päässy mihinkään ja sit taas homma jatku samal laillaö

õ... vaik väлил mä myöhästyinki, ni ne oli vaan sillee et fain, no sul on hyvä syy, et mitäs täs, et ne ei välttämät ees soittanu perään tai silleeö

õsit todettiin, et mä niinku kunnioitan aika paljon kaikkee ja oon niinku sillee, et niinku moraali on korkee, ni sit mul ei varmaan ollu lähes vuoteen kotiintuloaikkaa, siit tuli viel sillee, niinku turvattomampi olo, ku sit yhtäkkii siin ei ollukaan aikuinen ihminen antamas sitä tukeeö

Kotiintuloajat edustivat tarinassa sosiaalisen kontrollin lisäksi myös siis sosiaalista tukea, niiden koettiin olevan aikuisen tapa antaa tukea aikatauluttamiseen. Tilanne on sillä tavalla

ristiriitainen, että nuori on nauttinut luottamusta niin paljon, että tästä normista on siksi luovuttu hänen kohdallaan, mutta nuoren kokemus tästä on negatiivinen. Aikuisten osoittama luottamus nuorta kohtaan näyttäytyi siten yksipuolisena tässä esimerkissä.

Myöskin aikuisten keskinäisessä yhteistyössä nähtiin räikeitä puutteita. Yhdessä tarinassa kuvattiin, etteivät nuoret saaneet tarvittavaa apua muilta toimijoilta, koska sijaishuoltoapaikassa pelättiin, että tällä tavoin epäkohdat paikan toiminnassa olisivat paljastuneet.

õtää oli ehdottomasti kielletty siis psykiatrit ja kaikki täällä, täs kyseises laitokses, koska siellähän olis heti psykiatrilille sanottu, et hei mitä tää lapsi puhuu mikä tää paikka onõ

4.4.2 Vertaissuhteet sijoituksen aikana

Myös vertaissuhteista kokemus oli negatiivinen. Tähän vaikutti yhtenä laitoksen yleinen ilmapiiri. Tarinoissa kerrottiin esimerkiksi siitä, että monet asukkaat voivat huonosti, mikä heijastui arkeen. Vertaissuhteissa koettiin luottamuksen puutetta. Yhdessä tarinassa kerrottiin, kuinka toinen asukas purki omaa pahaa oloaan nuoreen, mikä vaikutti negatiivisesti nuoren omaan vointiin. Toisaalta tarinoissa kerrottiin, että myös kavereita oli ollut. Tämäkin näyttäytyi kuitenkin enemmän negatiivisena sosiaalisena pääomana, sillä yhteistä tekemistä kuvattiin ötyhmäilyksiö.

õet sit vaikee sit niitten lasten kans välisist suhteistkaan puhua, koska kaikkihan oli tietenki sen vähän niinku DDR:ssä et kuka ilmiantaa ja kenetõ

õno esimerkiks meil oli yhes vaihees tämmönen, et jos joku aikuinen ärsytti meitä, ni me istuttiin yleisis tilois sohvalla ja sitten niinku ku se tuli sinne niin tuijotettiin sitä hetki oikeen pahkseen, paheksuvasti ja sit jätettiin ulkopuolelle. Et kaikkee tällast niinku tyhmää sit jossain vaihees meil oli semmossii leikkei, et niinku valjastettiin hevoseks toinen laitettiin koiraks, kaikkee tämmöstí ja tihutõist jos mieltii ollut kaikkee tällast et kokeillaan miten hiuslakka palaa - tyhmiä juttuja. õ

õse oli ihan sairaan kauheeta, et se ku sitä ite on niinku tosi sillee pahoinvoiva et siin niinku yrittää saada apuu et yhtäkkii ku aattelee, et kaikki on kaikkien kavereita ni yks onki semmonen, et se tulee päälle melkeen et ei nyt fyysisesti, mut henkisesti. olihan se aika kauheeta. et sillee et mä oon aina ollu aika järkevå ihminen, ni siit siin vaan ajatteli et toi voi aika pahasti, pahasti et sen takii se tekee tollasta. õ

Yhteisön kerrottiin tehneen yhteisiä reissuja, kuten aiemmissakin tarinoissa. Toisaalta näiden kerrottiin myös vähentyneen sen vuoksi, että sijoitetut nuoret olivat niin haastavia. Kokemusten tehdyistä reissuistakin kerrottiin olleen negatiivisia ja niihin liittyi esimerkiksi kiusaamista.

õno enimmäkseen negatiivista, koska tää nuori, joka kiusas mua ni se aika usein oli niis mukana ni se tietenki sielläki kiusas vaik niinku aikuiset yritti puuttuu, mut eihän ne koko ajan pysty olee niinku vahtimassa sit taas ku tää nuori ei enää ollu, ni sit siel aika moni muu voi niin huonosti, et siel ei ollu sellast rentoo menoo et niinku ykskin mökkireissu oli silleen et siel alko kaks nuorta hakkaa toisiaan.õ

õjust tällee et aletaan hakkaa toisia, tapellaan, ei oo sellasta rentoo, vaan tosi negatiivisel mielel monet on, et sillee, et ei niinku pystytä olee yhdessä ja ajatella, et me ollaan täs tilantees yhdessä, tehään yhdessä asioita, vaan ollaan sillee enempi apua toi on täs mun kanssa ja mä voin huonosti ni mä puran siihen pahan oloni. õ

4.4.3 Suhteet työntekijöihin sijoituksen jälkeen

Tarinoissa näkyi vertailu siihen, että tämän sijoituksen jälkeen oli ollut aikuisia, jotka olivat tarjonneet sitä, mitä henkilö tarvitsi. Nämä aikuiset olivat siis uuden sijaishuoltopaikan tai jälkihuollon työntekijöitä. Sen sijaan tästä sijaishuoltopaikasta ei ollut jäänyt ihmissuhteita aikuisten kanssa sijoituksen jälkeen.

õet se on eka ihminen oikeestaan moneen vuoteen, ku se on halunnu tuntee mut ja tietää mis mennään. Ja sit on pystyny oppii ittestään asioit ja auttaa itteään ja sillee.õ

õmut sitten vastakohtana voi sanoo että (seuraavan sijaishuoltopaikan nimi) ei ollu mitään tällasta - ei niinku minkäänäköstä, niinku täysin toinen vastakohtaõ

4.4.4 Vertaissuhteet sijoituksen jälkeen

Negatiiviset kokemukset sijoitusajalta heijastuvat myös siihen, ettei muiden samaan aikaan laitoksessa asuneiden kanssa olla haluttu olla tekemisissä sijoituksen jälkeenkään. Pyyntöjä tähän on tullut, mutta henkilöt itse kertovat suhtautuneensa näihin nihkeästi.

õnykyään se on sit tosi paljon ollu mulle tosi usein sillee et voitaisko olla tekemisis ja mä oon ollu sillee, et en ennen ku tulee anteekspyyntöõ

õnyhän mul on tullu facebook-kutsuna niitä ja sit mä vaan ignooraan ne kaikkiö

4.4.5 Mitä koettiin jääneen käteen?

Negatiivisen kokemuksen muista asukkaista on koetti jättäneen muistutuksen myöhemmälle elämälle. Yhdessä tarinassa kuvattiin, että henkilö on nykyisi varovaisempi solmiessaan ihmissuhteita ja alkaessaan luottaa uusiin ihmisiin.

õvoi olla et mä oon sen takii nyt vähän tarkempi ihmissuhteis, tai mä oon muutenkin vähän tarkempi siin, et kenen kaa mä kaveeraan ja teen asioitaö

Tarinoista tuli esiin myös yhteiskunnallisia kannanottoja. Henkilöillä oli kokemus, että lastensuojelulaitoksissa asumiseen vaikutti se, jos laitoksen taustalla on yksityinen, voittoa tavoitteleva organisaatio.

õtällaseen buumiin, et yksityistetään, yksityistetään, kilpailutetaan, kilpailutetaan, tulee ihan nää huutolaislapsiajat mieleen, et kuka hoitaa halvimmalö

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa olen kerännyt kuudelta nuorelta aikuiselta heidän kokemuksiaan asumisesta lastensuojelulaitoksessa. Tapasin jokaisen heistä kasvotusten ja nauhoitin tapaamisemme. Heistä jokainen oli asunut lastensuojelulaitoksessa muutaman vuoden ja heillä oli paljon kerrottavaa näistä ajoista. Näitä tarinoita olen tarkastellut sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Sosiaalisen pääoman käsitettä olen tässä tutkimuksessa lähestynyt varsinkin yhteisöllisyyden ja luottamuksen näkökulmasta. Nuorten sosiaalista pääomaa tarkasteltaessa erityisesti sosiaalinen tuki ja kontrolli ovat käytännössä ilmenevää sosiaalista pääomaa.

Tutkimuskysymykseni oli selvittää, miten nuorena lastensuojelulaitoksessa sijoitettuna olleet kokevat sosiaalisen pääomansa rakentuneen laitoksessa asuessaan. Tutkin sitä, miten tutkimukseni henkilöt kokivat ohjaajien ja nuorten keskinäisten suhteiden vaikuttaneen sosiaalisen

pääoman rakentumiseen sekä sitä, miten laitoksen sisäiset vertaissuhteet vaikuttivat tähän. Olin kiinnostunut miten luottamus ja yhteisöllisyys koettiin näissä suhteissa. Kysyin myös mitä hyvää ja mitä huonoja vaikutuksia näillä oli.

Aineiston pohjalta konstruktoin kolme erilaista tarinatyyppeä, joissa sosiaalinen pääoma näytetään eri tavoin. Erittelin tutkimuskysymyksen mukaisesti yhteisöllisyyttä ja luottamusta suhteessa työntekijöihin ja muihin asukkaisiin. Jokaista tarinatyyppeä erittelin nelikentän avulla. Nelikentässä toisena akselina oli tutkimuskysymyksen mukaisesti suhteet työntekijöihin ja vertaissuhteet sekä toisena akselina ajallisesti näiden ilmeneminen sijoituksen aikana ja sijoituksen jälkeen.

Ensimmäisessä tarinassa kuvataan sijoitupaikkaa kodinomaisena välittämisenä. Lastensuojelulaitos oli tässä tarinatyypissä nuorelle koti siinä missä esimerkiksi sijaisperhekin olisi ollut. Toisessa tarinatyypissä sijoituspaikkaa kuvattiin tarvittavien rajojen asettajana. Tässä tarinatyypissä sijoituksen myötä mahdollistui erityisesti peruskoulun suorittaminen. Tässä myös oma asenne koettiin tärkeäksi, sillä asennoitumalla oikein sijoitus rakensi omaa sosiaalista pääomaa. Toisenlainen asennoituminen olisi ollut haitallista, sillä esimerkiksi hatkaaminen koettiin yhteisöllisyyttä haittaavana. Kolmas tarinatyyppeä on kokemus sijoitupaikasta negatiivisen sosiaalisen pääoman paikkana. Tässä työntekijöiden kiire ja välinpitämättömyys sekä toisten nuorten oireilu haittasivat sosiaalisen pääoman rakentumista.

5.1 Sosiaalinen pääoma suhteessa työntekijöihin

Ensimmäisessä tarinatyypissä lastensuojelulaitos miellettiin käytännössä kodiksi. Tarinatyypin tarinoissa kuvattiin luottamusta kaikkiin aikuisiin. Kuitenkin erityinen suhde oli ollut yhteen tai useampaan aikuiseen. Tällöin henkilökohtaiseen luottamukseen kuului myös tunteiden näyttäminen puolin ja toisin. Aikuiset antoivat kokemuksen mukaan tarvittavaa tukea ja kontrollia. Jälkeenpäin tiettyihin työntekijöihin oli ollut tiivistäkin yhteydenpitoa ja työntekijät osallistuivat nuorten elämään myös vapaa-ajallaan.

Toisessa tarinatyypissä korostui lastensuojelulaitoksen merkitys sosiaalisen kontrollin tarjoajana. Työntekijöistä kerrottaessa tarinoissa oli pääasiassa positiivinen vire, mutta he saivat osakseen myös kritiikkiä. Esimerkiksi yhdessä tarinassa kerrottiin, ettei aikuisilla ollut aina

yhtenäistä linjaa sääntöjen suhteen. Luottamusta työntekijään söi raportoiminen. Työntekijöihin oli pidetty hieman yhteyttä myös sijoituksen jälkeen.

Kolmas tarinatyyppi oli kuvaus negatiivisista kokemuksista. Tarinoissa esitettiin kritiikkiä työntekijöitä kohtaan ja esitettiin ehdotuksia siitä, miten työntekijät olisivat voineet paremmin esimerkiksi tukea nuorta. Työntekijöiden koettiin tehneen väärää ratkaisuja silloinkin, kun he olivat yrittäneet tukea nuorta. Työntekijöiden vaihtuvuus vuorotyön vuoksi koettiin haittaavan varsinkin nuorta, jonka taustoistaan johtuen oli muutenkin vaikea luottaa aikuisiin. Lisäksi luottamuksen rakentumista haittasi muun muassa työntekijöiden salassapitovelvollisuus, jonka vuoksi he eivät voineet kertoa nuorille aina kaikkea. Sosiaalisen kontrollin puuttumista kuvattiin yhdessä tarinassa esimerkiksi sillä, ettei nuorella ollut kotiintuloaikoja.

5.2 Sosiaalinen pääoma suhteessa muihin nuoriin

Ensimmäisessä tarinatyyppissä myös muihin asukkaisiin käytettiin perheenjäseniä kuvaavia nimityksiä. Tämä ei kuitenkaan liittynyt kaikkiin, vaan laitoksen sisällä näyttäytyi tarinoiden perusteella muodostuneen eräänlaisia ryhmiä, alakulttuureita. Yhteisöllisyys oli kuitenkin pääsääntöisesti hyvää ja yhteisön jäseneksi oli tultu vähitellen. Nuorten keskinäisen yhteisöllisyyden vahvuutta korosti sekin, ettei koko laitoksen yhteisöllisyys ollut aivan niin tiivistä. Esimerkkinä kerrottiin varastelutapauksesta, jonka syylliset olivat asukkaisen tiedossa, mutteivät työntekijöiden tiedossa. Ensimmäisen tarinatyyppin merkittäviksi koetut vertaissuhteet olivat jääneet vahvoiksi myös sijoituksen jälkeen. Kerrottiin esimerkiksi kahdesta entisestä asukkaasta, jotka olivat menneet naimisiin ja kuvattiin tiivistä sisaruudellista yhteydenpitoa.

Toisessa tarinatyyppissä lastensuojelulaitosten yhteisöllisyys koettiin hyväksi ja yhteishengen toteutuneen. Asukkaiden yhteisö koettiin oikeastaan kuten mikä tahansa samanikäisten nuorten ryhmä siihen kuuluvine ilmiöineen. Luottamus asukkaiden keskuudessa muistutti tarinoiden perusteella humanistista luottamusta eikä ollut erityisen syvällistä. Yhteisöllisyyttä haittaavana koettiin yksittäisten nuorten hatkaaminen. Yhteisöllisyyttä verrattiin esimerkiksi armeijaan ja näin ollen sijoituksen koettiin antaneen valmiuksia juuri esimerkiksi armeijan suorittamiseen.

Kolmannessa tarinatyypissä esimerkiksi muiden asukkaiden oireilu heijastui arkeen ja haittasi yhteisöllisyyttä. Vertaissuhteisiin liittyi myös kokemusta kiusaamisesta. Kavereita oli joissain tarinassa ollut, mutta yhteinen tekeminen koettiin tällöin ötyhmäilyksiö ja lähinnä siis vaikuttavan negatiivisesti sosiaalisen pääoman rakentumiseen. Muihin asukkaisiin ei sijoituksen jälkeen pidetty yhteyttä.

5.3 Pohdinta

Tällä tutkimuksella ei pyritty saamaan yleistettävää kuvaa nuorten kokemuksista lastensuojelulaitoksessa asumisesta. Tutkimuksessa olin kiinnostunut kuuden nuoren omista kokemuksista siitä, miten heidän sosiaalinen pääomansa on lastensuojelulaitoksessa asuessaan rakentunut. Vaikka tutkimukseen osallistuneita henkilöitä oli vain kuusi, edustivat heidän tarinansa melko moninaista kuvaa lastensuojelun sijaishuollossa. Tarinoiden myötä tutkimuksessa kerrottiin elämisestä yhden osaston kokoisesta laitoksesta monen osaston koulukotiin ja erilaisista laitoksista tältä väliltä. Tarinoissa oli kokemuksia 1990-, 2000 ja 2010 -luvulta. Myös henkilöiden sijoitusten syissä ja kestoissa oli vaihtelua.

Jos tutkimukseen olisi osallistunut enemmän henkilöitä, olisi aineistoa saattanut olla siinä mielessä jo liikaakin, että sen rajaaminen olisi tullut haasteeksi. On vaikea arvioida, olisiko aineisto saavuttanut kylläntymisen jossain vaiheessa. Tarinatyyppejä olisi saattanut tulla lisää. Luultavasti kuitenkin näissä kolmessa tarinatyypissä eriteltyjä kokemuksia olisi ollut muillakin. Uskonkin, että nämä kolme tarinatyyppeä ovat ainakin osaltaan kuvaavia erittelemään sitä, miten monin eri tavoin lastensuojelulaitoksessa nuorena eläneet kokevat tämän ajan, joten niiden pohjalta voidaan käydä pohdintaa siitä, miten lastensuojelulaitoksia ja niissä tehtävää työtä voisi esimerkiksi kehittää.

Tutkimukseni henkilöiden puheissa välittyi se, että työntekijöiltä odotettiin melko tavallisia asioita. Yksinkertainen yhteinen tekeminen nähtiin tärkeäksi. Sekä sosiaalista tukea että kontrollia toivottiin. Oikeastaan kontrolli ó kuten kotiintuloajat ó nähtiin esimerkiksi luottamusta tärkeämmäksi. Tutkimukseni henkilöt arvostivat sitä, että kontrollia oli ollut ja silloin kun sitä ei ollut, sitä kaivattiin. Kuitenkin kontrollin toivottiin olevan johdonmukaista, sillä ömielivaltaisuuttaö taas kritisoitiin.

Vaikka lastensuojelulaitoksissa on paljon töissä aikuisia, ei tämä estänyt sitä, etteikö aikuisiin voitu silti luottaa. Erityisesti ensimmäisessä tarinatyyppissä kaikki aikuiset koettiin turvalliseksi ja luotettaviksi. Kuitenkin kahdenkeskinen henkilökohtaisempi luottamus syntyi harvemman ohjaajan kanssa. Toisessa tarinatyyppissä luottamusta koettiin nakertavan aikuisten keskinäinen raportointi, kun kahden kesken kerrotut asiat tulivat tällöin kerrotuksi eteenpäin. Toisaalta on ymmärrettävää, että raportointi on työntekijöiden työn kannalta välttämätöntä. Varmasti myös nuorille on hyödyksi, että työntekijöiden välillä kulkee tieto. Haasteena vaikuttaakin olevan tasapainoilu sen välillä, että tieto kulkee, mutta nuoret voisivat silti kokea voivansa luottaa. Oleellista varmasti on, että nuori on tietoinen, milloin asiat ovat kahdenkeskisiä ja milloin työntekijä raportoi niistä muille ohjaajille. Toisen tarinatyyppin yhdessä tarinassa kerrottiin esimerkki tilanteesta, jossa nuori oli kuullut työntekijälle luottamuksellisesti kertomastaan asiasta palaverissa. Tämä tilanne olisi ollut luultavasti vältettävissä silläkin, että nuorelle olisi ennen palaveria kerrottu, mitä asioita palaverissa tullaan kertomaan.

Kokemukset omahoitajista olivat hyviä. Osassa tarinoita suhde juuri tähän aikuiseen oli kehittynyt erityisen läheiseksi. Muutenkin koettiin hyväksi että oli tietty työntekijä, joka tunsi omat asiat erityisesti. Osa henkilöistä pohti omahoitajan roolia hyvinkin tärkeäksi omana kasvattajanaan ja toisaalta omaa rooliaan osana tämän työntekijän koko elämäntarinaa. Joka tapauksessa tarinoissa kuvattiin, että erityisen läheinen suhde oli kehittynyt yhteen tai korkeintaan muutamaan työntekijään. Tämä on varmasti osaltaan edesauttanut onnistunutta sijoitusta, kuten Sarianna Reinikaisen (2009, 68) tutkimus myös osoittaa. Näin ollen omahoitajamenetelmä on varmasti tarpeellinen lastensuojelulaitoksissa.

Sosiaalisen tuen ja kontrollin koettiin osassa tarinoita jakautuneen epätasaisesti. Noora Elloksenkin (2008, 97) mukaan tämä liittyy oikeudenmukaisuuden kokemukseen, jota myös tämän tutkimuksen havainnot tukevat. Esimerkiksi yhdessä tarinassa nuori koki niin epäreiluksi sen, ettei saanut työntekijöiden huomiota osakseen, että oli yön poissa lastensuojelulaitoksesta, jotta tulisi huomioiduksi. Eittämättä tällaisella käyttäytymisellä on riskinsä. Sosiaalisen tuen ja kontrollin epätasaisen jakautumisen syyt näyttäisivät myös jäljittelevän Elloksen (2008, 97) havaintoja. Tarinoissa kerrottiin kiireestä ja siitä, että jotkut nuoret veivät ohjaajien huomiota erityisen paljon. Epätasainen jakautuminen ei siis merkinnyt sitä, etteikö sosiaalista pääomaa määrällisesti olisi ollut. Lastensuojelulaitosten työn kehittämisen kannalta tämä on uskoakseni tärkeä havainto. Kiire on varmasti todellisuutta monissa työyhteisöissä. Kiireen hallinnan lisäksi huomiota tulisi kuitenkin kiinnittää myös siihen, että kaikki nuoret saavat osakseen työntekijöiden läsnäoloa, tukea ja kontrollia.

Tutkimuksen henkilöt olivat kokeneet merkittävänä, kun aikuiset olivat tavallaan antaneet jotain ylimääräistä nuorelle. Tällaisina kuvattiin esimerkiksi pääsy työntekijän mökille tai työntekijöiden osallistuminen nuoren valmistujaisiin sijoituksen jälkeen. Eittämättä nämä olivat henkilöille olleet tärkeitä kokemuksia. Henkilöt kokivat tällä tavoin olevansa oikeasti osa työntekijän elämää. Työntekijöiden ammatillisuuden näkökulmasta tähän liittyy toisaalta jännitteitä. Onhan tällainen erityinen huomionti työntekijän puolelta nimenomaan ylimääräistä, jota tuskin kukaan voi nähdä varsinaisiin työtehtäviin kuuluvaksi. Toisaalta voidaan pohtia laajemminkin, millainen on hyvä lastensuojelulaitoksen työntekijä. Kuuluuko tähän ammatillisen ja eettisen osaamisen lisäksi myös jotain erityistä, jota vaikka kutsumukseksi voisi kutsua?

Tässä tutkimuksessa suhteet työntekijöihin oli koettu pääsääntöisesti melko positiivisiksi. Esimerkiksi kukaan ei kuvannut suhdettaan hoitajiin merkittävän vihantäytteiseksi, joka taas Tarja Tolosen (2004, 25) artikkelissa nousee esiin. Kolmannessa tarinatyyppissäkin työntekijät olivat enemmänkin jääneet vieraisiksi ja merkityksettömiksi. Tähän saattaa vaikuttaa tutkimukseni henkilöiden valikoituneisuus. Koska tavoitin heidät eri lastensuojelulaitosten kautta, oli heillä kontakti vielä laitokseen. Huomasin myös, että useimmiten pyyntö osallistua tutkimukseen oli tullut entiseltä omaohjaajalta tai -hoitajalta. Voikin olettaa, että työntekijän ja nuoren suhde on jo sijoitusaikana ollut hyvä, koska yhteydenpitoa on jatkettu sijoituksen jälkeenkin. Toisaalta tutkimusaineiston moninaisuutta lisäsi se, että osalla oli kokemusta useammastakin sijoituspaikasta, kun kuitenkin pyyntö tutkimukseen osallistumisesta oli tullut vain yhden sijoituspaikan kautta.

Haasteeksi näyttäytyy se, että tutkimukseni perusteella usein laitoksissa muut nuoret oireilevat voimakkaasti, mikä heijastuu koko yhteisöön. Osassa tarinoita muiden oireilu koettiin omaa hyvinvointia haittaavaksi, osassa taas kokemus oli, että oireileviin nuoriin ja asukkaiden omiin alakulttuureihin osattiin ottaa etäisyyttä. Jälkimmäisen tarinan nuoret olivat toisaalta asuneet laitoksessa pidempään. Joka tapauksessa toivottavaa varmasti olisi, että useammalla nuorella olisi jälkimmäisen kaltainen kokemus. Hyödyksi olisi varmasti tutkia enemmän, kuinka tällaisessa yhteisössä, johon kuuluu oireilevia nuoria, voidaan tukea nuoria kartuttamaan sosiaalista pääomaa. Elämisestä tällaisessa yhteisössä, jossa saattoi olla useitakin osastoja ja siten paljon nuoria nähtiin toki monessa tarinassa paljon hyötyjä. Yhdessä tarinassa mainittiin, että armeijan suorittaminen onnistui tämän kokemuksen avulla.

Lisäksi haasteena vaikuttaisi olevan, että nuori saatetaan sijoittaa laitokseen, jotta hänet erotetaan alakulttuurista, johon kuulumisen nähdään hänelle haitalliseksi, mutta sitten laitoksen sisälläkin nuori löytää samankaltaisen tai uuden alakulttuurin, jonka arvot vastaavat hänen maailmankuvaansa. Pelkkä aiemmasta alakulttuurista irrottaminen ei siis välttämättä riitä. Toisen tarinatyyppin tarinoissa korostettiin omaa asennetta, kuten Taru Kekonin (2004, 335) artikkelissakin. Alakulttuurista etäännyttämisen ja laitokseen sijoittamisen lisäksi nuoren on siis itsensä hyväksyttävä sijoitus ja nähtävä, että laitoksen kontrolliin ja tukeen suostuminen voi olla hänelle hyödyksi. Toisenlainen asenne taas ainakin tämän tutkimuksen tarinoiden perusteella oli haitaksi koko laitoksen yhteisöllisyydelle, kun esimerkiksi kaappeja jouduttiin lukitsemaan ja yhteiset tekemiset peruuntuivat hatkaamisten takia. Nuorella on siis näistä tarinoista tehtävien johtopäätösten pohjalta pitkälti pallo myös itsellään, jotta sijoituksesta on hänelle hyötyä.

Olisi varmasti tarpeellista tutkia ja kehittää tapoja nuorten asenteisiin vaikuttamiseen. Uskon, että viime vuosien lisääntynyt kokemusasiantuntijoiden käyttö lastensuojelulaitoksia kehittämissä hankkeissa tarjoaa osaltaan vastausta tähän. Kukaan muu tuskin voi samalla tavalla ymmärtää sijoitetun nuoren tilannetta kuin itse sijoitettuna ollut nuori. Nuorten kohdalla asenteisiin vaikuttamisen kohdalla on varmasti riski, että työ kääntyy itseään vastaan ja se vaatiikin käsitystä siitä, mitä ollaan tekemässä. Tutkimus- ja kehittämistyöllä tähän varmasti löytyy tapoja ja mahdollisuuksia. Tämän tutkimuksen perusteella tämä näyttäisi olevan myös hyvin tärkeää, sillä oma asenne nähtiin oleelliseksi tekijäksi sijoituksen onnistumisen kannalta. Onnistunut sijoitus taas oli antanut nuorille eväitä tulevaisuuteen niin sosiaalisen kuin inhimillisen ja sitä myöten taloudellisenkin pääoman muodossa.

Yhdessäkin tarinassa ei kritisoitu itse laitosten sijaishuoltoa. Jokainen henkilö näki lastensuojelulaitoksen olleen itselleen oikea paikka, riippumatta siitä, oliko heillä kokemusta myös sijaisperheessä elämisestä vai ei. Lain (lastensuojelulaki 417/2007) mukaan laitoshuoltoa tulee järjestää vain silloin, kun muulla tavoin ei voida järjestää lapsen sijaishuoltoa. Lain mukaan sijaisperheeseen sijoittaminen on siis ensisijaista laitoshuoltoon nähden. Voidaan kuitenkin pohtia rakentaako välttämättä sijaisperhe sen paremmin sosiaalista pääomaa kuin lastensuojelulaitos. Ainakaan tämä tutkimus ei anna perustetta tälle. Vaikka aikuisten vaihtuvuus koettiin ikäväksi puoleksi, se kuitenkin ymmärrettiin eikä sen, että työntekijä tekee työtään kasvattaessaan nuoria nähty vähentävän välittämistä tai sitä aikuisuutta jota nuori tarvitsi.

Tarinoista välittyi myös sosiaalisen pääoman suhde muihin pääoman lajeihin. Sosiaaliseen pääomaan kuuluvat tuki ja kontrolli toimivat inhimillisen pääoman karttumisen mahdollistajana. Erityisesti toisessa tutkimuksessa identifioimassani tarinatyypissä kuvattiin, että sijoituspaikan tarjoaman tuen ja kontrollin myötä mahdollistui peruskoulun suorittaminen ja siten koulutuksen saaminen. Tämä inhimillinen pääoma oli toiminut taloudellisen pääoman karttumisen mahdollistajana. Kulttuurista pääomaa karttui paitsi koulunkäynnin myötä, myös erityisesti esimerkiksi ulkomaanmatkoilla, joita sijoituspaikan kanssa tehtiin. Tutkimuksen henkilöt olivat näillä kartuttaneet paitsi maan tuntemusta myös kielitaitoa. Kaiken kaikkiaan tämänkin tutkimuksen pohjalta voidaan todeta pääoman lajien olevan toisiinsa kietoutuneita.

Sijoituksen syyt vaihtelivat. Tutkimukseen osallistuneet vaikuttivat olevan hyvin sinut oman menneisyytensä kanssa, esimerkiksi heikko sosiaalinen alkupääoma joidenkin kohdalla oli ikäänkuin hyväksytty osaksi omaa elämäntarinaa ja sijaishuolto paikassa eläminen oli tarjonnut korvaava kokemusta tähän. Uskoakseni tutkimus tuskin oli haitaksi kenenkään informanttini hyvinvoinnille. Enemminkin monet kuvasivat ihan mielellään kertovansa avoimesti kokemuksestaan. Lastensuojelulaitoksessa kasvamiseen liittyi jopa pieni ylpeyden vivahteita. Yhdessä tarinassa henkilö kuvasi, että ökoen olevani valtion kasvattiö.

LÄHDELUETTELO

Aalberg Veikko & Siimes Martti 1999. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino Oy.

Aaltonen Tarja & Leimumäki Anna 2010. Kokemus ja kerronnallisuus ó kaksi luentaa. Teoksessa Johanna Ruusuvaara, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 1196152.

Apo Satu 1995. Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa Teoksessa: Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 62680.

Bourdieu Pierre 1986. The forms of capital. Teoksessa John G Richardson Handbook of theory and research for the sociology and education. New York: Greenwood Press, 241-258.

Cohen Albert K 1955. Delinquent boys: the culture of the gang. Lontoo: Routledge & Kegan Paul.

Coleman James 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital. American Journal of Sociology, vol. 94., 956120.

Coleman James 1990. Foundations of Social Theory. Cambridge: Harvard Univeristy Press.

Ehrnrooth, Jari 1995. Intuitio ja analyysi. Teoksessa: Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 30641.

Ellonen Noora 2008. Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten matustuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Ellonen Noora & Korkiamäki Riikka 2006. Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina. Analyysi sosiaalinen pääoma-käsitteen käytöstä kansainvälisessä lapsuus- ja nuorisotutkimuksessa. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö ó kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 2216247.

Eronen Tuija 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Eskola Jari 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teorettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 1856206.

Eskola Jari & Suoranta Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Forsander Annika 2002. Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 39/2002. Helsinki: Väestöliitto.

Heikkinen Hannu L.T. 2015. Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teorettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 1496167.

Heikkinen Hannu L.T., Huttunen Rauno & Syrjälä Leena 2007. Action research as narrative: five principles for validation. *Educational Action Research*, vol. 15, No. 1, maaliskuu 2007, 5619.

Hemmilä Mari & Lötjönen Heidi 2011. Lasten ystävyysuhteet sijaishuollossa. *Opinnäytetyö*. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Hyvärinen Matti 2006. Kerronnallinen tutkimus. www.hyvarinen.fi/info. Viitattu 24.2.2015.

Hyvärinen Matti & Löyttyniemi Varpu 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu - tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 1896222.

Hänninen Vilma 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Hänninen Vilma 1991. Työpaikan menetys tarinana. *Psykologia* 26 (1999), 3486355.

Hänninen Vilma 2015. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 168-184.

Ilmonen Kaj 2002. Luottamus paikallisiin instituutioihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi*. Jyväskylä: PS-kustannus, 136-160.

Janhukainen Markku 2004. Koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentymisen ja riskikäyttäytymisen kasaantuminen. Teoksessa Markku Janhukainen, Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) *Nuoruus ja koulukoti*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 293-330.

Jauho Sari 2009. Ei sirkustemppeja, vaan aikuisen läsnäoloa ja yhteistä aikaa - tutkielma erään nuorisokodin ohjaajien ja nuorten välisestä yhteisöllisyydestä. *Opinnäytetyö*. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Kajanoja Jouko 2005. Hyvä lapsuus - avain menestyvään kansantalouteen? Teoksessa Pentti Takala (toim.) *Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?* Helsinki: Edita, 2346248.

Kekoni Taru 2004. Koulukoti kertomuksena. Teoksessa Markku Janhukainen, Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) *Nuoruus ja koulukoti*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 3316352.

Kestilä Laura, Väisänen Antti, Paananen Reija, Heino Tarja & Gissler Mika 2012. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77:6, 5996620.

Korkiamäki Riikka 2013. Kaveria ei jätetä! - Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Kumpula Maarit 2012. Nuorten sosiaalisen pääoman muotoutuminen kaverisuhteissa. Pro gradu-tutkielma. Lapin yliopisto.

Kyrönseppä Ulla, Rautiainen Juha-Matti & Airio Tuomo 1990. *Omahoitajamenetelmä*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

- Kyrönseppä Ulla & Rautiainen Juha-Matti 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.
- Laakkonen Minna 2007. Nuori tarvitsee hoivaa. Teoksessa Kaarina Määttä (toim.) Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Kirjapaja, 1456159.
- Laakso Riitta 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset - etnografia lastenkotityöstä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Laitinen Merja & Uusitalo Tuula 2008. Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Raimo Kaasila, Raimo Kajala & Kari E. Nurmi (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä, 1066151.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lönnberg Mari 2013. öKäytöksest - millee ihmisii kohdellaanö Lastensuojelulaitosten työntekijöiden nuoriin kohdentamat puhe- ja suhtautumistavat jälkihuoltonuorten muistelemana. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Milapro 2016. Pienryhmäkoti Tuulensuoja/ Tarvasjoki. http://milapro.fi/erityisyksikot/pienryhmakoti_tuulensuoja_tarvasjoki.html. Viitattu 9.3.2016.
- Muikku Raisa 2015. Pääomien ilmentyminen kotoutumiskoulutuksessa. Ihhimillinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja symbolinen pääoma kotoutumiskoulutuksessa. Pro Gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Mustonen Anu & Pulkkinen Lea 2003. Sosiaalinen alkupääoma ja tietotekniikka. Helsinki: Edita Prima.
- Mäkelä Klaus 1995. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa: Klaus Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42661.
- Nikunen Kaarina 2011. Enemmän vähemmällä. Laman ja teknologian murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 200962010. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nivala Elina & Saastamoinen Mikko 2007. Nuorisokasvatuksen teorian kohde ja konteksti. Teoksessa Elina Nivala & Mikko Saastamoinen (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria - perusteita ja puheenvuoroja, Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 8-27.
- Paananen Soili 2008. Saksalainen elämäkertametodologia oppimisen tutkimuksessa. Teoksessa Raimo Kaasila, Raimo Kajala & Kari E. Nurmi (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä, 19-40.
- Partanen Irmeli 2005. Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivenä - dialogi sijaishuollon käytännön ja Martti Lindqvistin ajatusten välillä. Teoksessa Sari Laaksonen & Martti Kemppainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 7630.
- Polkinghorne Donald 1995. Narrative configuration in qualitative analysis. International Journal of Qualitative Studies in Education. Volume 8, Issue 1, 5623.

Pulkkinen Lea 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Putnam Robert 1993. Making Democracy Work - Civic Traditions in Modern Italy. New Jersey: Princeton University Press.

Pösö Tarja, Janhukainen Markku & Kekoni Taru 2004. Koulukoti tutkimuspuheenvuorojen aiheena. Teoksessa: Markku Janhukainen, Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 5618.

Reinikainen Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalla. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Ruuskanen, Petri 2001. Sosiaalinen pääoma ó käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. VATT-tutkimuksia 81. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Ruuskanen Petri 2002. Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Jyväskylä: PS-kustannus, 5627.

Ruusuvuori Johanna & Tiittula Liisa 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu, 22656.

Simpura Jussi 2002. Sosiaalista pääomaa mittaamassa. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Jyväskylä: PS-kustannus, 200-222.

Sinkkonen Jari 2012. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa Annlis Söderholm & Satu Kivitie-Kallio (toim.) Lasten kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 2696277.

Stephenson Svetlana 2001. Street children in Moscow: using and creating social capital. Sociological Review 49 (4), 530-548.

Sosiaaliportti 2013. Lastensuojelun käsikirja. [http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muod.xot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muod.xot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti/Viitattu%2025.11.2013) Viitattu 25.11.2013.

Suomen mielenterveysseura 2007. Sosiaalinen perimä - ylisukupolviset kohtelot tutkimuskirjallisuuden valossa. Helsinki: Suomen mielenterveysseura

Thornton Sarah 1995. Club Cultures. Music, media and subcultural capital. Cambridge: Polity Press.

Tiittula Liisa & Ruusuvuori Johanna 2005. Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu - tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9-21.

Tolonen Tarja 2004. Vanhemmuuden puutteen heijastuminen nuorten sosiaaliseen pääomaan. Nuorisotutkimus (4), 17634.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.